

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

DIPLOMOVÁ PRÁCE

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Katedra českého jazyka a literatury

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Ivana Huňarová

Kultura mluveného projevu u českých pubescentů
v Moravskoslezském kraji

Olomouc 2014

Vedoucí práce: Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.

Místopřísežné prohlášení studentky:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci, včetně příloh, vypracovala samostatně, pod vedením vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité literární, internetové i jiné zdroje.

V Olomouci

Podpis studentky:

Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu diplomové práce, panu Mgr. Kamilovi Kopeckému, Ph.D., za dobře míněné odborné rady, jež jsem mohla využít při psaní této práce. Děkuji také za vstřícnou spolupráci základní škole ve Veřovicích, cvičné vyučující i žákům.

Jméno a příjmení:	Bc. Ivana Huňářová
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Kamil Kopecký, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014
Název práce:	Kultura mluveného projevu u českých pubescentů v Moravskoslezském kraji
Název v angličtině:	Culture of Speech in Czech Adolescent in the Moravian-Silesian Region
Anotace práce:	<p>Diplomová práce se zabývá analýzou kultury mluveného projevu u žáků 8. a 9. třídy konkrétní základní školy v Moravskoslezském kraji, zaměřenou na stylizaci jazykových projevů.</p> <p>Úvod práce je věnován teoretickému rozpracování problematiky, včetně pravidel sestavování kvalitního mluveného projevu.</p> <p>Praktická část má dva celky: Analýzu mluvených projevů a Soubor doporučených her k rozvíjení kultury mluveného projevu na základních školách. Nahrávky pro analýzu byly pořizovány na základní škole ve Veřovicích. V praktické části jsou přepisovány, analyzovány a výsledky zpracovány do grafů. Popsána je také tzv. dílna mluvení, při které docházelo k nahrávání projevů.</p>
Klíčová slova:	kultura mluveného projevu, mluvený projev, jazyk, slovní zásoba, komunikační výchova, dílna mluvení
Anotace v angličtině:	<p>The diploma thesis analyzes the culture of spoken language among pupils 8th and 9th grade of specific elementary school in Moravian-Silesian Region. The focus is especially on the stylization of spoken language.</p> <p>The introduction is devoted to a theoretical part belonging to this issue, including rules of a quality spoken speech.</p> <p>The practical part has two parts: Analysis of spoken languages and Games for a cultural development of spoken language in primary schools. In the practical part are transcribed speeches' recordings of pupils from Veřovice primary school, which are also analyzed and the results are processed into graphs.</p> <p>The description of the workshop speaking is included, too because in workshos were recorded recordings.</p>
Klíčová slova v angličtině:	Culture of Speech, speaking, language, vocabulary, Communication Education, speaking workshop
Přílohy vázané v práci:	56 stran
Rozsah práce:	183 stran

Jazyk práce:	Český
---------------------	-------

Obsah

1	Úvod.....	10
	TEORETICKÁ ČÁST	11
2	Jazyk, funkce jazyka	11
3	Mluvený projev	13
3.1	Historie řečnictví.....	13
3.1.1	Sofisté	14
3.1.2	Sokrates, Platón, Aristoteles	14
3.1.3	Démosthenes.....	15
3.1.4	Římské řečnictví	16
3.1.5	Zeslabení vlivu řečnictví	17
3.1.6	České řečnictví	17
3.2	Specifika mluveného a psaného projevu.....	19
3.2.1	Specifické prostředky mluveného projevu	20
3.3	Kultura mluveného projevu	22
3.4	Dělení mluvených projevů.....	24
3.4.1	Propagující projevy	24
3.4.2	Odborné projevy	24
3.4.3	Pracovní projevy.....	25
3.4.4	Ceremoniální a příležitostné projevy.....	25
3.5	Příprava mluveného projevu	25
3.5.1	Cíl projevu	25
3.5.2	Publikum.....	26
3.5.3	Délka projevu	26
3.5.4	Prostředí projevu	27
3.5.5	Čas (období) projevu	27
3.6	Fáze mluveného projevu	27
3.6.1	Tvorba mluveného projevu.....	27
3.6.2	Osnova mluveného projevu	29
4	Optická stránka mluveného projevu.....	31
4.1	Mimika.....	31
4.2	Gestika	32
4.3	Proxemika	32

4.4	Haptika.....	33
4.5	Posturika	33
4.6	Kinezika.....	34
5	Zvuková stránka mluveného projevu	35
5.1	Dynamické mluvní prostředky.....	35
5.2	Melodické mluvní prostředky	37
5.3	Kvantitativní mluvní prostředky	37
5.4	Artikulace.....	38
6	Prohřešky ve stylizaci jazykového projevu	40
6.1	Chyby obsahové.....	40
6.2	Chyby stylové	41
6.2.1	Chyby kompoziční.....	41
6.2.2	Chyby stylizační	42
6.3	Chyby jazykové	47
6.4	Prohřešky proti logičnosti vyjadřování	47
6.5	Prohřešky proti zachování pravdivosti projevu	48
7	Slovní zásoba a její rozvrstvení.....	49
7.1	Slovo a slovní zásoba.....	49
7.2	Vrstvy ve slovní zásobě	50
7.2.1	Vrstvy slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka	51
7.2.2	Vrstvy slov podle slohových příznaků	54
7.2.3	Vrstvy slov podle časových příznaků	56
7.2.4	Vrstva slov expresivních	58
7.2.5	Vrstva slov cizích	60
8	Komunikační výchova.....	63
8.1	Zařazenost v Rámcovém vzdělávacím programu	63
8.2	Význam komunikační výchovy	70
8.3	Dílna mluvení	72
8.4	Dílna mluvení v praxi	73
	PRAKTICKÁ ČÁST	80
8	Výzkum	80
8.1	Struktura vzorku	81
8.1.1	Téma mluveného projevu	82

8.1.2	Délka mluveného projevu.....	82
8.1.3	Osnova mluveného projevu	85
8.1.4	Vrstvy ve slovní zásobě.....	96
8.1.5	Prohřešky ve stylizaci jazykového projevu	99
8.1.6	Příklady ukázkových projevů se základní analýzou.....	104
9	Soubor her	108
10	Závěr.....	129

1 Úvod

Diplomová práce se zabývá analýzou mluvených projevů žáků základní školy, teoretickou stránkou této problematiky a přehledem vybraných her rozvíjející kulturu mluveného projevu. Téma jsem si zvolila kvůli vlastnímu zájmu o podrobnější studium mluveného projevu, veřejného vystupování a pravidel přednesu. Zároveň si také uvědomuji důležitost a velkou výhodu ovládnutí tvorby a prezentace mluveného slova, ať už ke svému budoucímu povolání, či osobnímu vystupování na veřejnosti.

V úvodu práce se budu zabývat teoretickými východisky, jako jsou: mluvený projev a jeho specifika, historie řečnictví, zvuková i optická stránka mluveného projevu, chyby ve stylizaci jazykového projevu nebo vrstvy ve slovní zásobě. Jsem přesvědčena o tom, že tato teorie je nezbytná pro úspěšnou analýzu mluvených projevů, kterou bych se chtěla zabývat v praktické části diplomové práce. Teorii se budu snažit také propojit s praxí skrze Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělávání, ve kterém se budu snažit vyhledat body týkající se mluvených projevů a komunikace vůbec tak, abych poukázala na nutnost rozvíjení mluveného slova přímo ve vyučování.

Cílem je pořídit nahrávky mluvených projevů žáků 8. a 9. třídy základní školy ve Veřovicích, následně je přepsat do textové podoby. Na základě analýzy přepisů chci dospět k závěru vypovídajícím o kultuře mluveného projevu těchto žáků. Bude zapotřebí pravidelně navštěvovat zvolenou základní školu, komunikovat s vyučujícími i žáky a mluvené projevy zaznamenávat. K nahrávání záznamů bude docházet v rámci tzv. dílny mluvení, která je na této škole pravidelně zařazována do výuky, její podrobný popis je taktéž součástí práce. Pro účely výzkumu se jeví jako nejvhodnější mluvené projevy žáků 8. a 9. třídy, jež při mluvení nepoužívají textovou oporu, ale pouze osnovu v bodech. Pro dostatečný počet respondentů se chystám získat nahrávky všech žáků 8. a 9. třídy.

Součástí diplomové práce bude také pedagogická aplikace zvoleného tématu. Chci se věnovat především komunikační výchově, jejímu vymezení v českém systému školství a možnostem jejího rozvíjení na základních školách. K této kapitole plánuji vytvořit baterii her pro rozvoj komunikačních kompetencí žáků v různých vyučovacích předmětech. Věřím, že tím přispěji k rozvoji a zvýšení kultury mluveného projevu u žáků základních škol a zdůraznění nutnosti procvičovat mluvený projev již na základní škole.

TEORETICKÁ ČÁST

2 Jazyk, funkce jazyka

Jazyk slouží k dorozumívání mezi členy konkrétní jazykové skupiny, to znamená, že prostřednictvím daného jazykového kódu si jednotliví členové sdělují informace (kódy) v podobě signálů, které jsou schopni dekodovat a porozumět jim. Celá situace probíhá v určitém jazykovém kanálu, míníme jím onu cestu mezi vysílatelem a příjemcem jazykového kódu.

Jazyk a s ním úzce související mluvní projev je tzv. **verbální projev komunikace** zvukový, existuje také verbální projev grafický, kde řadíme psaný nebo tištěný projev. Jejich konkrétní odlišnosti ještě zmíníme. Kromě verbálních projevů existují také ty **neverbální**. Černý (2008) rozlišuje ve své publikaci neverbální projevy na vizuální, jako příklad jmenuje systém dopravního značení, a akustické, zde vyzdvihuje např. kostelní zvony či sirény hlásící nebezpečí. Jak verbální, tak neverbální projevy slouží obecně k dorozumívání mezi lidmi, přičemž ty verbální jsou specifické konkrétně pro člověka.

Z toho vyplývá, že nejdůležitější funkcí jazyka je komunikativní. Ač se nám zdá tato funkce zcela jasná a přirozená, není to úplně snadná záležitost. K tomu, aby si lidé navzájem rozuměli je zapotřebí, aby jednak používali stejný jazykový kód a jednak musí zvládnout nejen roli mluvčího, ale i posluchače. Při mluvení dochází k řadě činností lidského těla, zapojuje se centrální nervová soustava, která rozpohybuje mluvidla a další stovky svalů, stejně tak způsobí zapojení mozku, člověk musí užívat svou inteligenci a zvažovat nad obsahem svého sdělení. Při naslouchání pracuje centrální nervový systém snad ještě více, posluchač musí být schopen ze spleti zvuků rozpoznat, co mu chce mluvčí říci, tyto informace zpracovat a popřípadě na ně patřičně reagovat. I když toto děláme dnes a denně, nepatří tato lidská činnost ani zdaleka k těm nejjednodušším.

Jak už bylo zmíněno, základní funkcí jazyka je komunikativní, není ale jediná, z dalších funkcí jsou to:

konativní nebo také **apelová funkce**, jež daného posluchače k něčemu vyzývá, např. *Zajdi do obchodu a kup mléko.*

Referenční funkce (kontextová), která poukazuje na čas nebo prostor a jiné mimojazykové faktory, např. *Co jsi dělal na hřišti?*

Fatická funkce (kontaktní, interpersonální) je taková, jejíž prostřednictvím mluvčí upozorňuje, že hovoří nebo, že je hovoru účastněn, např. *Slyšel si, co jsem ti teď řekla? Ano, myslím si to také. Souhlasím.*

Expresivní funkce (emotivní) umožňuje mluvčímu dávat najevo svůj fyzický či psychický stav, často tuto funkci doprovází změna barvy nebo výšky hlasu, zvýšená intonace apod.

Poetická funkce (estetická) je patrná především z hlediska formy, jež má sloužit ke zvýraznění obsahu, přitom se nejedná pouze o verše, ale i o používání různých poetických prvků v běžné, hovorové mluvě.

Metajazyková funkce se projevuje při popisu čehokoliv, včetně sebe sama. Zjednodušeně můžeme říci, že všechny tyto funkce by mohly v širším pojetí patřit právě do funkce komunikativní. Ale vzhledem k tomu, že jazyk není nástroj čistě a striktně vyhrazený pro komunikaci, existují ještě další dvě funkce, které se vyčleňují zvlášť, jsou to: pojmenovávací a kognitivní.¹

Pojmenovávací funkce jazyka znamená, že je člověk schopen přiřazovat věcem dané pojmy, dokáže je pojmenovávat.

Kognitivní funkce jazyka (poznávací) je s předešlou funkcí těsně spjata, souvisí s poznáváním okolního světa, jež se děje skrze pojmenovávání. (Černý, 2008)

¹ ČERNÝ, J. Úvod do studia jazyka. 2. vyd. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.

3 Mluvený projev

Mluvený projev je, jak již bylo řečeno, verbální projev komunikace a jsme ho schopni díky jazyku. Mluvené projevy různých druhů nás obklopují téměř na každém kroku, vnímáme je sluchem a jsou jedinečné pro daný okamžik. Jednou vyřčené už nelze vzít zpět, to je jeden ze specifických rysů mluveného slova, který je například odlišný od psaného. V této práci se budeme bavit především o náročnějších mluvených projevech, vynecháme ty, které probíhají dnes a denně na ulici nebo doma mezi známými. Zaměříme se na projevy před shromážděnými lidmi. Svou pozornost budeme věnovat primárně připraveným projevům a pravidlům jejich přípravy. Dobrý řečník si svá vystoupení předem pečlivě připravuje, a tak zřídka kdy dochází k tomu, že by právě řečené chtěl nutně okamžitě změnit. Skutečný projev je propracovaný a předem promyšlený, má několik specifických znaků, které se pokusíme popsat v této kapitole. Ještě před tím ale nahlédneme k samotným kořenům rétoriky a alespoň krátce se zmíníme o historii.

3.1 Historie řečnictví

Vyjadřování a komunikace už od dávné historie láká ke zkoumání a stává se předmětem studia. V minulosti, a snad také ještě dnes, byla dobrá znalost pravidel mluveného projevu předpokladem pro veškeré vysoké pozice. Řečníci po staletí svými projevy strhávali davy a ovlivňovali mnohá rozhodnutí. Řečnické umění patřilo již v antickém Řecku k základnímu vzdělání svobodného občana, tento koncept později převzalo také římské vzdělávání. V této době patřila rétorika k nejmávanější vědě, hned po filozofii, je to poměrně logické, mluvené slovo bylo v těch dobách, kdy neexistovaly žádné prostředky masové komunikace, hlavním a v podstatě jediným komunikačním prostředkem.

Vůbec první učebnici o rétorice napsal Teisias, bylo to někdy v 5. století před Kristem a napsal ji dórsky. Autor byl žákem Koraxe ze Syrakus, což byl člověk, který sesbíral celou řadu soudních řečí a vyvodil z ní řečnickou teorii, první svého druhu, bylo to na Syrakusách na Sicílii. Z této teorie vycházela i učebnice Koraxe, sloužila především k sestavování soudních řečí a celá byla založena na důkazech z pravděpodobnosti. Už zde můžeme vidět propojenost rétoriky a logiky, zdánlivě odlišných oborů. Propojenost dodnes tkví především v logické posloupnosti projevů, ta by nebyla možná bez logického myšlení. Tehdejší zaměřenost na mluvu soudní vycházela z potřeby lidu, protože neexistovali právníci, musel se

u soudu obhajovat každý sám. Tyto knihy proto učily, jak sestavit strhující projevy a obhajoby. Zároveň tehdy působili tzv. logografové, lidé, kteří učili řečnictví a vystupování na veřejnosti, byli k dispozici právě takovým občanům, kteří potřebovali naučit obhajobě. Kromě soudních řečí se vyskytovaly ve starém Řecku též řeči politické nebo slavnostní.²

3.1.1 Sofisté

Za první opravdové učitele nejen řečnictví jsou považováni sofisté. Zakládali školy, ve kterých se vyučovalo kromě řečnictví také gramaticy, literatury, astronomii, apod., a byli za svou práci placeni. Z hlediska řečnictví jim jsme vděční za mnohé učebnice rétoriky a také za teorii tzv. eristiky, jakéhosi pohledu na věc z obou stran, hledání všech pro, ale také proti. Byli zastánci co největší působnosti na všechny posluchače. Mezi sofisty patří celá řada velmi slavných řečníků, za všechny například Protagoras a Isokrates.

Protagoras byl přesvědčený o tom, že řečí se dá zvládnout vše, zastával názor, že pomocí dobrého řečnění dokáže lidi přesvědčit téměř o čemkoliv. Tvrdil, že záleží pouze na aktuálním stavu mysli člověka a že pomocí řečnění dokáže hýbat s názory kohokoliv. Dokázal tak z malých věcí udělat velké, nebo naopak, z pravdy lež, nebo naopak, či z křivdy právo.

Isokrates je představitelem krasomluvy, zastával názor, že není důležitý obsah řečeného, ale forma, spoléhal tedy více na libozvučnost než na podstatu výpovědi. Začínal jako logograf a později vyučoval rétoriku, i když sám nikdy veřejně nevystupoval, jelikož se styděl za svůj hlas. Jeho hlavní vyučovací metodou bylo učení se z paměti.³

3.1.2 Sokrates, Platón, Aristoteles

Sokrates byl proti sofistům, za nejdůležitější považoval pravdu. Objektivní pravdu je podle něho možné vyvodit z rozumového poznání, jakmile někdo jednou pochopí pravdu, bude schopen správně a rozumově jednat, vystupovat a zažije pocit štěstí. Jeho rétorika se opírala o tyto myšlenky, avšak mnohem slavnější je jeho dialogická metoda kladení otázek.

Platón byl Sokratův žák a jako takový velice dobře znal jeho teorii, sdílel jeho názory o pravdě, souhlasil s tím, že řečník by měl své posluchače vést k pravdě a dobru. Ještě více

² MĚCHUROVÁ, A. Jak dobře mluvit a úspěšně jednat. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-32-7. s 14.

³ tamtéž

než Sokrates se ale zaměřil na filozofii, tvrdil, že řečník by měl mít znalosti nejen z rétoriky, ale také z psychologie, logiky a dialektiky a měl by tak ovládat zevšeobecnování.

Aristoteles završuje nejslavnější trojici, patřil mezi Platónovy žáky a také zastával názor o objektivní pravdě, kterou bychom se měli řídit. Poukazoval ale na to, že tuto pravdu není tak jednoduché nalézt, protože naše lidské smysly jsou nedokonalé a nedokáží pravou pravdu poznat. Úkolem řečnictví by mělo být dokazovat, že se něco stalo, nebo nestalo, nikoliv ale rozhodovat, od toho je tady soud. V projevu dbal na logické uspořádání, dokazování a na praktické příklady. Rétoriku spojoval s politikou, poukazoval i na provázanost politiky a etiky, a samozřejmě také s logikou, protože vše, co řečník ve svých projevech dokazuje, se musí s logikou shodovat. Zde můžeme vidět další odklon od sofistů. Vedle logických důkazů zařazoval do svých projevů také emotivní složku, což vyžadovalo studium psychologie. Aristoteles je velice významným myslitelem, i proto, že založil v Athénách školu, kde vyučoval své žáky nejen řečnictví, ale všem ostatním vědám s řečnictvím provázaným, filozofii nevyjímaje.

Antická rétorika dosahuje vrcholu kolem 4. století před Kristem, s tímto vrcholem je spjata ještě jedno jméno starověkého řečníka, je jím Lysias. Začínal jako logograf, psal soudní řeči přirozenou a prostou formou, tak, jak to bylo vlastní obyčejným lidem, jež texty četli a používali je na svou obhajobu. Jeho projevy jsou typické rozdělením na pět částí: úvod, vyprávění, dokazování, vyvrácení a závěr. Lysias byl výborný především ve vypravování, proslulá je jeho výmluvnost, ve které dosahoval mistrnosti, někdy i za cenu překrucování fakt nebo napadání protivníků. V části vyvrácení můžeme pozorovat souvislost se sofisty a jejich eristikou, tedy náhledem na věc ze všech stran. Dokazování je pak podobné s pozdějším Aristotelovým hledáním logických důkazů.⁴

3.1.3 Démosthenes

Řečník, jenž je považován za toho nejlepšího, přestože se vynikajícím řečníkem nenarodil a neměl k tomu snad ani jeden předpoklad. Co mu ale nescházelo byla pevná vůle. „*Vypráví se, že brzy osiřel a v dospělosti se musel soudit o poručníky spravovaný majetek, který zdědil po svém otci. V soudní při, kde se musel každý obhajovat sám, sklídl posměch - měl totiž slabý, nepříjemný hlas, vadu výslovnosti, a navíc prý jakýsi tik, projevující se škubáním*

⁴ MĚCHUROVÁ, A. Jak dobře mluvit a úspěšně jednat. 2. Vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-32-7. s 14

*ramene. Démosthenes překonal svůj neúspěch, cvičil dech i hlas voláním do mořského příboje, poruchu řeči napravoval vkládáním oblázky pod jazyk a doma si zavěsil ze stropu kopí ostrým hrotem tak, aby mu těsně dosahovalo k rameni. Pod ním stál, když se učil řeč. Kdykoli trhnul ramenem, hrot se mu bolestivě zabodl do kůže. Tak se postupně zbavoval všech překážek úspěšného řečnického vystupování. Postupně si získal pověst slavného rétora i díky tomu, že své projevy s důkladností, pilí a vytrvalostí jemu vlastní, připravoval.*⁵

Dodnes je Démosthenes znám jako skutečně vynikající řečník, jeho projevy byly vždy vše vypovídající, logické, stručné, jasné a prosté, správné z obsahového i formálního hlediska. Ne nadarmo se stal ikonou řečnické soutěže „Mladý Démosthenes“. Známa je také jeho tzv. filipika, tedy kritika, jež byla určena Filipu Makedonskému, který ohrožoval svobodné Řecko.

3.1.4 Římské řečnictví

Jak je jistě známo, Panské války, probíhající v letech 264 – 146 před Kristem, byly pro svobodné Řecko stěžejní. Středomoří začali ovládat Římané, a tak řecká kultura stále více pronikala do té římské. Řečtí učitelé a vychovatelé působili v římských rodinách a školách, stalo se tak, že římská rétorika postavila své základy na té řecké. Římské řečnictví bylo hodně orientováno politicky, rétorika měla být hlavním předmětem zejména u politiků, dobré řečnické schopnosti se u nich předpokládaly. Velký rozmach zaznamenáváme ale také u projevů slavnostních, soudních, či poradních. Římané se rychle učili, konkrétně v řečnictví byli vzdělaní po všech stránkách. Největší ikonou římského řečnictví je dodnes Marcus Tullius Cicero.

Marcus Tullius Cicero byl jeden z nejvýznamnějších Římanů vůbec, nejen v oblasti řečnictví. Jeho projevy byly velice květnaté a mluvil vytříbeným jazykem. Podle jeho slov by měl projev lidi uchvátit, přesvědčit a zároveň je esteticky uspokojit. Zabýval se řečnictvím také po teoretické stránce, propracoval historii římského řečnictví, jeho nejslavnější díla týkající se řečnictví jsou: „Dvě knihy o řečnictví“ a „O řečníkovi pro bratra Quinta knihy tři“. Svým přínosem daleko přesáhl hranice Říma.

Cicero je díky vytříbenému řečnickému stylu řazen mezi tzv. anomalisty, což byla skupina řečníků uznávající právě květnatost mluvy. Proti nim stáli analogisté, jenž tuto nepřirozenou mluvu zamítali, vyzdvihovali především věcnost a zákonitost, patřil mezi ně například také Caesar.

⁵ tamtéž

Marcus Fabius Quintilianus je dalším římským řečníkem, který rozhodně stojí za zmínku. Stal se teoretikem, když vydal dílo „Základy rétoriky“, ve kterém ale zároveň také vyzdvihuje potřebnost a důležitost propojení teorie a praxe, podporoval pravidelné procvičování mluvy na veřejnosti. Stal se prvním učitelem, jenž byl placený od státu. Vymyslel systém výchovy, do kterého již od útlého dětství zařazoval právě i jazykovou výchovu.⁶

3.1.5 Zeslabení vlivu řečnictví

Středověk čerpal víceméně ze starověku, rétorika se vyučovala na univerzitách a patřila k základním znalostem a hlavním vyučovacím předmětům. Žádná významná díla se z této doby nezachovala, vzorem všem studentům zůstává Cicerova učebnice. V průběhu středověku je rétorika vyučována už také na Karlově univerzitě, patřila mezi tzv. sedmero svobodných umění.

Hojně se řečnictví věnovala církev, je to logické, protože v jejích řadách se vyskytovala a vyskytuje řada kazatelů, kteří jsou mistrnými řečníky. Ostatně, na důležitost a sílu slova upozorňuje již Slovo Boží, tedy Bible.

Pokud se přesuneme v pomyslné časové ose dál, do novověku, konkrétně do období osvícenství, můžeme pozorovat oslabení vlivu rétoriky. Bylo to způsobeno několika faktory. Jednak sílil vliv racionalismu, ve kterém šlo především o rozumově zdůvodnitelná fakta, vědění bylo výsledkem myšlenkových operací a posunů, nikoliv diskuzí a dialogů, jako dříve. Svůj podíl měl i objev knihtisku, což znamenalo útlum mluveného slova. Rozvíjí se také historická a srovnávací jazykověda, která se zaměřuje spíše na jazykový vývoj v oblasti gramatiky a hláskosloví. Lidé se snaží o originalitu, nespokojují se už s pouhým napodobováním vzorů. A v neposlední řadě dochází k obrovskému rozmachu v národních jazycích, latina se třísťí na mnoho národních jazyků.⁷

3.1.6 České řečnictví

Za nejvýznamnějšího českého řečníka minulosti považujeme Jana Ámose Komenského. Byl především kazatelem, ale jeho spis „Zpráva o naučení o kazatelství“ se týká rétoriky

⁶ MĚCHUROVÁ, A. Jak dobře mluvit a úspěšně jednat. 2. Vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-32-7. s 14

⁷ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

obecně, nikoliv pouze té kazatelské. Pojímá rétoriku ze široka, věnuje se jak kompozici, tak obsahu a v neposlední řadě také technice mluveného projevu. Odhaluje zde celou řadu rad, pravidel a zkušeností z kazatelského stolce.

Z dalších významných českých rétoriků už jen vyjmenuji osobnosti jako Jan Milíč z Kroměříže, Jan Hus, Jan Rokycana, Jan Želivský, Jan Blahoslav nebo Bohuslav Balbín, z těch pozdějších např. František Ladislav Rieger, Karel Sladkovský, Eduard Grégr, Jan Herold nebo Tomáš Garrigue Masaryk. Zdaleka to nejsou všichni významní čeští řečníci a každý z nich by jistě stál za větší zmínku, ovšem kompletní historický přehled není náplní této práce.

V současné době zažívá rétorika velký návrat, vznikají nové školy věnující se správnému přednesu, v roce 1977 byla založena mezinárodní společnost pro rétoriku v Curychu. Je kladen velký nárok na zvládnutí obsahové i formální složky, přičemž do rétoriky zasahuje celá řada dalších oborů, Jiří Kraus uvádí například: logiku, moderní psychologii, psycholingvistiku, pragmatiku, apod.⁸ Stále větší znalosti máme také v oblasti neverbální komunikace. Skutečně dobý rétor by se měl umět pohybovat ve všech disciplínách souvisejících s rétorikou, což je nesmírně obtížné. Základní informace by měl ovšem mít každý, stále více se ukazuje, že bez těchto triviálních znalostí se dnes již neobejdeme.

Náplň současného studia rétoriky je velmi podobná, Krobotová uvádí, že: „*Za dva a půl tisíciletí se v zásadě nezměnil obsah rétorických pouček, ani způsob jejich uspořádání nebo užívaná terminologie. Stejná zůstává i cesta, již člověk prochází od námětu řeči k jeho zvukovému nebo písemnému ztvárnění.*“ Rozdíl vidíme však v odlišném důrazu na složky výkladu. Do rétoriky stále více pronikají názory filozofů, zabývající se logikou, argumentací či psychologií přesvědčování apod. Současná rétorika není pouze o mluvním projevu, učí také pracovat s texty a to jak se současnými, tak se staršími. Na příkladech také učí jak dané texty sestavovat.⁹

⁸ KRAUS, J. Rétorika a řečová kultura. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 184 s. ISBN 8024608987.

⁹ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

3.2 Specifika mluveného a psaného projevu

Pokud se zaměříme na zkoumání mluveného projevu, budeme se potýkat především s těmito oblastmi: s obsahovou a formální. Formální stránku, někdy se jí říká také vnější, pak můžeme ještě rozdělit podle způsobu, formy vyjádření na mluvenou a psanou. Mluvená stránka je bezpochyby starší záležitostí, než psaná, neboť vývoj písma je datován později¹⁰. (Hubáček, 1996)

Charakteristická pro mluvený projev je jeho situační zakotvenost. Znamená to, že má své vyhraněné místo v čase a prostoru, probíhá v určitý čas na daném místě a je tímto jedinečný. Jestliže není k dispozici audiozáznam daného projevu, může se toto jevit jako nevýhoda. Mluvený projev je také adresný, má tedy svého konkrétního adresáta nebo adresáty (posluchače). Dalším rysem a také požadavkem mluveného projevu je jeho logická stavba, řečník se musí vyjadřovat přesně, vyhýbat se zbrklým závěrům nebo zjednodušenému zobecnování, je třeba na problematiku nazírat ze všech úhlů. Logické členění textu nebo psaného projevu je dáno používáním odstavců. Každý odstavec by měl být ucelenou myšlenkou, měl by něco shrnovat, popř. na něco posluchače připravovat. S logickou výstavbou u projevu to není tak jednoduché, aby byla řeč přehledná, záleží především na řečníkovi a úzce souvisí se srozumitelností mluveného projevu. Ta je velmi důležitá, už jen proto, že každý řečník by měl chtít, aby mu posluchači rozuměli. Pro tuto srozumitelnost je vhodné mluvit spisovně a pečlivě vyslovovat, vyvarovat se přílišnému používání cizích nebo málo frekventovaných slov, pokud se ale vyskytují, vždy znát a umět vysvětlit jejich význam a předně, umět je vyslovovat. Zde můžeme pozorovat, že mluvený projev se týká všech jazykových oborů a že dobrý mluvčí by měl zvládnout jak lexikologii, tak mluvnici, stylistiku, či fonetiku s fonologií.

Jsou velké rozdíly v projevech připravených a nepřipravených, ty nepřipravené jsou mnohdy emotivní a jejich struktura je volnější, nežli u těch připravených. Nepřipravené projevy jsou často spontánní a postrádají tak pravidla pro přednes, většinou ale spadají do osobních kruhů, kde jsou různé prohřešky proti těmto pravidlům tolerovány.

Nespornou výhodou mluvených projevů je přímý kontakt s posluchači. Je tak možné přizpůsobit se jejich tempu, velikosti místnosti, počtu posluchačů, apod. a projev podle toho

¹⁰ Černý uvádí, že to bylo asi před pěti tisíci lety, existence písma je tak tisíckrát kratší než u mluveného slova (s 42).

patříčně upravit (zvolnit/zvýšit tempo, zesílit/ztlumit hlas,...). Můžeme také projev doplnit o mimojazyková vyjádření, jako jsou různá gesta, mimika nebo názorné vyjádření.

U psaného projevu jsou jisté odlišnosti, přičemž platí, že mluvený projev není vhodný k přepsání bez úprav a psaný text není vhodný k bezprostřednímu přednesu bez jakéhokoliv doplnění¹¹.

Rozdíly jsou patrné okamžitě: psaný text vnímáme především zrakem, na rozdíl od mluveného slova, které vnímáme sluchem. Při tvorbě může jeho autor měnit určité pasáže, různě je přehazovat a členit text pomocí odstavců, nadpisů, odrážek, apod., aby byl pro čtenáře srozumitelný. U mluveného projevu si toto dovolit nemůže, ten musí být sestaven tak, aby byl pro posluchače přehledný i bez vizuální opory. Psaný text bývá také promyšlenější, není bezprostřední reakcí, pisatel se zamýšlí nad obsahem a zvažuje volbu jazykových prostředků. Čtenář většinou nemá přímý kontakt s autorem, a tak je právě na autorovi, aby vhodně zvolil tyto jazykové prostředky a byl schopen správně uchopit téma tak, aby se stalo pro čtenáře srozumitelné. Čtenář si v textu může libovolně listovat, vracet se k pasážím nebo je přeskakovat, což u mluveného projevu samozřejmě nelze. (Krobotová, 2000)

Pokud shrneme výše zmíněné, můžeme říci, že jak psaný, tak mluvený text má své výhody a nevýhody. Mluvený text, v případě, že se setkáme s dobrým řečníkem, bude vždy větším požitekem, stejné zalíbení ale můžeme nalézat ve skvěle psaném textu. Záleží na člověku, pravdou ale zůstává, že mluvený projev žádá mnohem větší pozornost, tím spíše jedná-li se o odborný, u kterého by si například posluchači měli dělat poznámky. To je důležité mít na vědomí, zvláště pak při učitelské profesi.

3.2.1 Specifické prostředky mluveného projevu

Při tvorbě a následné prezentaci mluveného projevu je zapotřebí dobře zvládnout nejen logickou výstavbu, ale také vhodnou volbu jazykových prostředků, kterými bude řečník mluvený projev realizovat. Použití vhodných specifických mluvních prostředků (řečnických figur) zvyšuje sugestivnost projevu, zvyšuje jeho názornost i dramatičnost. Krobotová (1998) řadí do těchto řečnických figur: sugestivní prostředky, emfatické prostředky, názorné prostředky a dramatické prostředky.

Používání sugestivních prostředků je pro mluvčího žádoucí, díky nim si získává posluchače na svou stranu. Do této skupiny patří beletrizující prvky, které ozvláštňují

¹¹ ČERNÝ, J. Úvod do studia jazyka. 2. vyd. Rubico: Olomouc, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.

mluvený projev, poutají posluchače a činí z promluvy také umělecký zážitek. Jsou to: paradox (např. *Žádná odpověď je také odpověď.*), perisologie¹² (např. *výborný, skvělý, úžasný, obdivuhodný*), perifráze¹³ (např. *Martínek, V.: ...že se brzy u vás budou peči svatební koláče*), chiasmus¹⁴ (např. *okamžik blaženosti, blaženost okamžiku*), symploka¹⁵ (např. *Já kopu, já pod zemí kopu, já balvany jak hada kůže jiskřící kopu.*), hyperbola (např. *Tisíckrát jsem ti dnes už řekla, ...*). Pro zvýšení sugestivnosti se používají také další jazykové prostředky: opakování jazykového vyjádření (např. *Pracovali a pracovali, ale úspěch ne a ne se dostavit.*), rozšířené opakování¹⁶ (např. *Začínají pracovat, začínají cílevědomě pracovat.*) a další figury založené na opakování: epizeuxis¹⁷, anafora¹⁸, diafora¹⁹, tautologie²⁰, anadiplosa²¹, epanalepse²², pleonasmus²³. Podle Krobotové (1998) je typicky řečnickou figurou tzv. anapodoton, tedy používání spojovacích výrazů jako sice – ale, nejen – ale i., apod. Dále také řečníci často využívají tzv. epanaforický řetěz, například: *Jdeme za ním, protože mu věříme, věříme mu, protože ho dobře známe.* V mluvených projevech také často zaznívá antiteze, kdy proti sobě řečník postaví dva pojmy, např. teorie – praxe, zdání – skutečnost, apod., pro zjemnění projevů slouží také často užívaný litotes, který nahrazuje drsná pojmenování, např. není nejlepší, není nejkrásnější, už není nejmladší, apod. Ke zdůraznění dochází používáním tzv. explikace, kdy se zdůrazňuje některá gramatická kategorie, např. času u příkladu: *Tvrdil jsem to vše, tvrdím to dnes a budu to tvrdit i zítra.* Zvláště u učitelské profese, u výkladu, ale samozřejmě kdykoliv jinde, když dochází k vysvětlování, je častá tzv. rektifikace, to je opakování již řečeného výstižnější, srozumitelnější formou, nejčastěji za použití ustálených výrazů: jinak řečeno, přesněji řečeno, lépe řečeno, apod.²⁴

Emfatické prostředky vyjadřují řečnickovo postavení, jeho názor a citové zaujetí. Řadíme zde zvolání (např. *Pryč se vši nerozhodností!*), řečnickou otázku (např. *Můžeme se na takové lidi spolehnout?*), eliptické vyjadřování (např. *Ted' anebo nikdy.*), záměrné porušení mluvnické stavby (*Nemluvit a dělat!*), apod. Již z uvedených příkladů vyplývá, že s těmito

¹² Hromadění výrazu s významem totožným nebo podobným (Slovník cizích slov).

¹³ Nahrazuje původní slovo, opisným způsobem pomocí několika slov nebo věty zjemňuje skutečnost.

¹⁴ Křížové postavení slov, často zdůrazňujících protiklad (Krobotová, 1998).

¹⁵ Opakování slov na počátku a na konci výpovědi (Krobotová, 1998).

¹⁶ Opakovaný výraz se dále rozvíjí (Krobotová, 1998).

¹⁷ Opakování slov za sebou v jednom verši (Slovník cizích slov).

¹⁸ Opakování slov na začátku za sebou jdoucích veršů (Slovník cizích slov).

¹⁹ Opakování za účelem zesílení tvrzení, opakované je doplněno o poznámku, další tvrzení (Slovník cizích slov).

²⁰ Hromadění slov téhož významu (Slovník cizích slov).

²¹ Slovo na konci věty se opakuje na začátku další věty (Slovník cizích slov).

²² Opakování slov nebo slovních spojení v jedné větě (Slovník cizích slov).

²³ Hromadění synonym různých druhů (Krobotová, 1998).

²⁴ KROBOTOVÁ, M. LUPÍNKOVÁ, N. Úvod do stylistiky II. 3. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-846-1. s 22-23.

prostředky je potřeba nakládat s rozvahou, aby výsledný projev nezněl příliš neseriózně a nevěrohodně.²⁵

Dalšími jsou názorné prostředky, v mluveném projevu působí prakticky a dokládají již řečené. Pokud jsou vhodně zvolené, pak dokreslují celkový dojem a pomáhají posluchačům pochopit podstatu projevu. Mezi nejpoužívanější patří: přirovnání (např. *Tvrdohlavý jako beran.*), rčení (např. *Být trnem v oku.*), přísloví (např. *Bez práce nejsou koláče.*) a další jako anekdota, bajka, parabola, osobní zážitek, příklad, či faktografický údaj.²⁶

Poslední skupinu tvoří dramatické prostředky. Dělalí projev zajímavý, poutavý a výstižný, hojně jsou tyto prostředky používány při práci s dětmi. Jádro tvorby tkví ve vizuální stránce, velkou roli hraje mimika a gestikulace, důležitá je ovšem také akustická stránka, tedy modulace a textová výstavba projevu. Z tohoto pohledu se zde využívá: gradace, čili zesílení významu (*Nejenže ho nebrali vážně, ale začali se mu posmívat a mnozí ho dokonce pomlouvali a obviňovali.*) nebo zeslabení významu (*Jeho hlas ztrácel na síle, už neburácel, jen žádal a prosil.*). Je zde zapotřebí také neustálá stimulace pozornosti větami jako: *Budete překvapeni, když vám povím, že... To si neumíte představit... Nevěřili byste...* A velmi účinným prostředkem je také moment překvapení nebo nečekaný zvrát, tzv. sustentio, např. *I já souhlasím s tím, aby se o věci hovořilo – nemohu však souhlasit s tím, aby...*

Všechny uvedené prostředky jsou svým charakterem sice neúsporné, často vyjadřují totéž, jejich funkcí ovšem není přinést novou informaci, nýbrž dotvářet a ozvláštnit mluvený projev. Jsou proto nezbytnou součástí ve výbavě každého řečníka.

3.3 Kultura mluveného projevu

Termínem kultura mluveného projevu označujeme aktuálnost a správnost jazyka, kterým mluvíme a který je součástí kultury vůbec. Jazyk, stejně jako vše kolem, se vyvíjí a zdokonaluje, je důležitou součástí lidského života, protože slouží k dorozumívání. Je nutné, aby byl srozumitelný pro všechny jedince a aby tito jedinci znali pravidla jeho používání. S těmi základními přicházíme již na svět, jsou otázkou jazykového citu, mnohem více se jich ale musíme v průběhu života naučit. Kultivovanost ve vyjadřování v sobě zahrnuje jak

²⁵ KROBOTOVÁ, M. LUPÍNKOVÁ, N. Úvod do stylistiky II. 3. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-846-1. s 23.

²⁶ tamtéž

jazykový cit, tak dobrou znalost spisovného jazyka a s tím související vhodnou volbu jazykových prostředků. Hubáček a kol. (2010) uvádí, že: „*Jazykovou kulturu chápeme nejen jako stav, propracovanost jazyka, ale hlavně jako úroveň jazykové komunikace a neustálé snažení o její kvalitu, kterou je chápána nejen jazyková správnost, ale i vhodnost, přiměřenost, výstižnost, zřetelnost a adresnost jazykových promluv.*“²⁷ Chápe jazykovou kulturu jako součást celonárodní kultury a nutný předpoklad pro každé kulturně vyspělé společenství.

Zaměříme se teď na přípravu mluvených projevů, existují totiž pravidla, která si lze osvojit a pravidelným procvičováním pak zlepšit mluvený projev, proto se jeví nácvik řečových projevů jako důležitý už ve školním období. Správný řečnický projev by měl být vyvážený po stránce formální i obsahové, jeho součástí by měl být dobrý přednes zaměřený na správnou výslovnost a dýchání. Důležitá je také logická výstavba, členění a návaznost jednotlivých úseků (úvod, jádro, závěr), projev jako celek by měl být přehledný a srozumitelný posluchačům. Důležitou roli hrají také paralingvální prostředky, jako jsou síla a barva hlasu, tempo řeči, zařazení pauz, apod. tyto prostředky jsou velmi proměnlivé, řečník by měl být pružný v jejich používání a umět je zařadit podle potřeby publika.

Hlavním cílem je především zaujmout publikum, být poutavým řečníkem a získat si tak pozornost všech posluchačů. Projev se potom může jevit až jako herecký výkon, kde se řečník snaží vcítit do role posluchačů a přizpůsobit svůj projev jejich věku, znalostem a zkušenostem. Posluchač právem očekává, že daný projev bude kultivovaný, je ale třeba dbát na to i u vlastního projevu a řečnický um pravidelně trénovat. V rámci kultivovaného projevu jistě není vhodné ledabyly vyslovovat, či dokonce mít cokoli v ústech, nepřipouští se ani neukázněnost v podobě afektovanosti, familiárnosti, apod. (Krobotová, 2000)

Mluvený projev je vizitkou nás samotných, často naší inteligence a vyspělosti. Porušování jazykových norem je bráno jako společenský nedostatek. Proto je velice vhodné osvojit si kultivovanou mluvu již na základní škole. A to například formou jazykových cvičení, her, aktivit a modelových situací zařazených do běžné výuky (nikoliv pouze do vyučovacího předmětu Český jazyk a literatura), tak aby si žáci osvojovali kultivovaný projev už od neútlejšího věku. Výbor těchto aktivit, společně s doporučeními je součástí práce jako příloha 2.

²⁷ HUBÁČEK, J. JANDOVÁ, E. SVOBODOVÁ, D. SVOBODOVÁ, J. Čeština pro učitele. 4. vyd. Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7. s 19.

3.4 Dělení mluvených projevů

Existuje celá řada různých řečnických projevů, každý je charakteristický něčím jiným, společné však mají to, že jsou všechny mluvené a tedy ojedinělé tím, že probíhají v určitý čas na určitém místě. Je vhodné odlišit připravené, soukromé, projevy od těch připravených, veřejných. Nepřipravené projevy jsou zcela odlišné, jsou spontánní, často citově zabarvené a expresivní, což má za následek rychlou, mnohdy zbrklou volbu jazykových prostředků. Naopak projevy připravené jsou, jak už bylo řečeno, promyšlené, řečník se tak může zaměřit na formální stránku projevu a vhodnou formulaci svých myšlenek, protože obsahovou stránku má předem zvládnutou.

Krobotová rozlišuje mluvní projevy v praxi na: propagující, odborné, pracovní a ceremoniální a příležitostné projevy.

3.4.1 Propagující projevy

Propagující projevy jsou většinou kratší, o to více promyšlené. Mají za úkol přesvědčit a zaujmout, kladou tak velký nárok na řečníka, měl by upoutat hned v úvodu, který nemusí být nikterak dlouhý, většinou totiž publikum tuší, o čem bude řeč. Projev by měl ve svém jádru zachovávat logický postup a jasnou strukturu. Závěr je pak věnován shrnutí všeho, co bylo řečeno a bývá většinou delší. Mezi tyto propagující projevy řadíme projev, proslov, výzvu, řeč a interview.

3.4.2 Odborné projevy

Jsou vlastní především učitelstvímu povolání, neboť mají za úkol o něčem posluchače poučit. Důraz je tak kladen na jasnost, srozumitelnost a věcnou správnost obsahu, ale také na správnou kompozici a vhodnou jazykovou formu. Zde řadíme: přednášku, referát, koreferát, diskuzi, besedu, debatu a public relations.

3.4.3 Pracovní projevy

Již název napovídá, že se jedná o veškeré projevy související s jakýmkoliv druhem povolání, zařazujeme zde tedy: poradu a její řízení, vedení dialogu, slovní sebeobranu, vhodné oslovení a také problematiku ženských příjmení či tykání na pracovišti.

3.4.4 Ceremoniální a příležitostné projevy

Jsou takové projevy, které mají osobní charakter, nejsou nikterak dlouhé ani složité, většinou určitým způsobem oslavují člověka, vyzdvihují především jeho kladné vlastnosti. Mají doprovodit slavností okamžik, patří zde: přípitek, slavnostní řeči a rodinné projevy.

3.5 Příprava mluveného projevu

Jak již bylo několikrát řečeno, dobrý mluvený projev by měl být předem připravený, mluvčí má mít čas a prostor pro důkladné naplánování svého řečnění a prostudování dané problematiky. Jinak řečeno, při dostatečné přípravě bude mít řečník svůj projev lépe připraven jak ze stránky formální, tak obsahové. K tomu, aby k této přípravě mohlo dojít po všech stránkách, musí řečník předem znát, kde bude hovořit, ke komu, jak dlouho by měl hovořit a kdy přesně, všechny tyto veličiny mají totiž vliv již na samotnou tvorbu projevu. Podle toho totiž vybíráme jazykové prostředky, kterými budeme projev realizovat, přičemž tomuto způsobu výběru a využití jazykových prostředků a jejich uspořádání říkáme sloh (styl). Ze všeho nejdříve by si měl být schopen sám rétor odpovědět na nejdůležitější otázku: Co je cílem mého projevu?

3.5.1 Cíl projevu

Důležité je si uvědomit, o čem vlastně chceme mluvit, připravit si osnovu, ve které budou jednotlivé body logicky navazovat a pak se jí při svém projevu držet. Není nutné se zbytečně příliš rozvykládat a zabíhat do detailů, zároveň ale jednotlivé body dostatečně srozumitelně vysvětlit tak, aby opravdu na ty následující navazovaly, nepřeskakovat a nevytvářet tak chaos.

Je dobré zdůraznit to, co je hlavní, patřičně to vysvětlit a jednoduše okomentovat tím, co je vedlejší.²⁸

3.5.2 Publikum

Dobré je také dopředu znát publikum, svůj projev tak můžeme přizpůsobit jejich věku, znalostem, či zkušenostem. Projev by měl být přiměřený a srozumitelný pro všechny posluchače. Při přednesu bychom neměli zapomínat na oční kontakt a podle toho tempo řeči zvolnit, popř. některé věci vysvětlit jinými slovy, nebo naopak zrychlit. Snažíme se stále udržet pozornost posluchačů, pokud vidíme, že klesá, je vhodné zařadit praktický příklad či veselou historku.

Správný řečník dokáže vhodně používat zájmen „já“ nebo „my“, aby tak projevil společný zájem. Nikdy ale těchto prostředků nepoužíváme pro podbízení se, to posluchači většinou velmi dobře rozpoznají a dobrý záměr mívá opačný účinek. Nevhodné je to zejména u používání nespisovné mluvy, zde potom řečník působí nevěrohodně. Vůbec nejlepší je, když je řečník pro danou věc nadšený a pokud je o ní opravdu přesvědčený. Je totiž mnohem těžší přednášet o věci, které nevěříme nebo jí nerozumíme, či dokonce o ní lžeme, toto je velice snadno rozpoznatelné, jakmile posluchač jednou zjistí, že jsme mu lhali, je jen velice obtížné získat jeho důvěru zpět. Nakonec je neméně důležité tak prostá věc, jako je úsměv. Stejně jako je smích kořením života, je také kořením řečových projevů.²⁹

3.5.3 Délka projevu

Délka projevu je velmi důležitou veličinou, rozhoduje o tom, jestli náš projev bude úspěšný, nebo ne, zda bude pochopen, či nikoliv. Obecně lze říci, že pozornost jsme schopni udržet 15-25 minut, přičemž můžeme opravdu dobře vnímat dokonce až 60 minut. Déle už je to ale jen velmi náročné, proto jsou řečové projevy delší než 70 minut vyčerpávající jak pro řečníka, tak také pro posluchače. Dlouhé projevy bývají obvykle znakem toho, že řečník vlastně ani nemá o čem mluvit.³⁰

²⁸ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

²⁹ tamtéž

³⁰ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

3.5.4 Prostředí projevu

Dobré je také znát prostředí, ve kterém budeme vystupovat a to nejen z hlediska velikosti místnosti, ale také z hlediska její úpravy. Mnohem lépe se přednáší, a tedy i naslouchá, v čisté, útulné místnosti, dostatečně větrané a osvětlené. Prostředí, které je nevyhovující, vyvolává zábrany ze strany řečníka i posluchačů.³¹ V souvislosti s prostředím je třeba vzít v potaz také to, že prostředí má vliv na volbu jazykových prostředků, jinak se mluví ve známém prostředí s příjemnou atmosférou, jinak v cizím, kde nikoho neznáme. Projev, který je pronášen ve známém prostředí, kde jsou posluchači naši přátelé, bude plný bezprostřednosti a volnosti ve vyjadřování.

3.5.5 Čas (období) projevu

Zde nemáme na mysli pouze denní dobu projevu, tedy dopoledne, kdy je pozornost všeobecně vyšší, nebo odpoledne, či večer, kdy pozornost klesá. Ale také politickou nebo kulturní situaci v dané oblasti, popř. zemi. Je dobré mít všeobecný přehled a odvolávat se na něho v průběhu projevu, dojde tak k jistému sblížení se s publikem. Zároveň bude náš projev také aktuální, nebude hrozit podezření, že je pouze tzv. „vytažen z šuplíku“.³²

3.6 Fáze mluveného projevu

Z již napsaného vyplývá, že opravdu dobrý projev by měl být předem připravený. O tom, co je potřeba vědět ještě před samotnou tvorbou projevu, jsme psali v kapitole 2.5., v této kapitole se budeme věnovat tomu, jak vytvořit konkrétní projev „na míru“ podle toho o čem, kde, kdy a před kým budeme mluvit. Dále co dělat již na místě, když daný projev přednášíme nebo bezprostředně před tím, než vstoupíme před posluchače.

3.6.1 Tvorba mluveného projevu

Při tvorbě projevu je samozřejmě nutná znalost věci, pokud tuto znalost nemáme a nevystačíme si ani s vlastními zkušenostmi, je potřeba nashromáždit informace

³¹ tamtéž

³² tamtéž

o problematice. Vždy je lepší mít více informací než méně, následně je logicky uspořádat, přičemž není nutné využít úplně všechny, a na konec z nich vytvořit projev. Podle toho dělíme fázi vypracovávání projevu na tři části: invenci, kompozici a stylizaci.³³

3.6.1.1 Invence

V této fázi hraje nejdůležitější roli téma a cíl projevu, podle toho dochází k nashromáždění informací z různých zdrojů, je doporučeno pracovat s více zdroji a kombinovat internetové s knižními. Invenci je nutné zařadit na počátek, není možné ji vynechat, protože dobrá znalost věci je základ. Neméně důležitá je i aktuálnost údajů, není vhodné používat jeden projev na dané téma například 10 let.

3.6.1.2 Kompozice

Z nashromážděných informací pak dochází k výběru těch stěžejních, které se následně zakomponují do určitého slohového útvaru. Při volbě slohového útvaru záleží samozřejmě na délce projevu. Často dochází k tomu, že se slohové útvary různě prolínají, málokdy vidíme pouze vypravování, bez popisu apod. Slohových útvarů, které lze zde použít je celá řada, popisovali jsme je v kapitole 2.4., jsou to: projev, proslov, výzva, řeč, interview, přednáška, referát, koreferát, diskuze, beseda, debata, public relations, porada a její řízení, vedení dialogu, slovní sebeobrana, vhodné oslovení, přípitek, slavnostní řeč a rodinné projevy.

3.6.1.3 Stylizace

Jedná se o jakousi kompletaci celého projevu, o vybírání správného pojmenování, vhodných výrazů pro logické vazby apod. Doporučuje se v této fázi jednat postupně, nechat projev tzv. dozrát a přečíst si ho znovu. Předpokládá se, že za určitou dobu získá řečník jakýsi nadhled a dokáže vidět určité souvislosti nebo výrazy lépe.

³³ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

3.6.2 Osnova mluveného projevu

Každý projev by měl nějakým způsobem začít, plynout a končit, měl by mít úvod, jádro a závěr, v předchozích kapitolách už jsme naznačili, že délka těchto fází je závislá na typu projevu. Všechny části jsou však stejně důležité a nelze žádnou z nich vynechat.

Úvod slouží k tomu, aby posluchače navnadil na dané téma, uvedl je do prostředí, problematiky, apod., nemusí být příliš dlouhý. Během úvodu se řečník představuje posluchačům a snaží se je získat, zároveň ale nesmí působit podbízivě.

Jádro projevu je stěžejní část, zde se věnujeme především konkrétnímu tématu, argumentujeme podloženými fakty a zaměřujeme se co nejvíce na podstatu své mluvy, směřujeme k cíli projevu. Je zde velmi důležitá znalost problematiky, vhodné je použití ukázek nebo textových opor pro podložení informací. Tato část by měla být, snad víc než kterákoliv jiná, seřazena logicky správně a přehledně, aby se v ní posluchači, kteří se mnohdy informace dozvídají vůbec poprvé, byli schopni vyznat.

Závěr je pak věnován shrnutí řečeného a zdůraznění nejdůležitějších bodů. Často se uvádí také aplikace do praxe nebo různé příklady, někdy otázky pro diskuzi. Neměly by zde už zaznívat žádné nové informace. Na konci by se měl řečník s posluchači vždy rozloučit.

I sebevíc zkušený řečník vstupuje před posluchače s textovou oporou, jedná se ale opravdu pouze o oporu, která slouží k nahlédnutí, řečník by ji neměl číst slovo od slova. Píše si ji s dostatečným předstihem, jedná se o formální přípravu projevu. Taková příprava by měla být vytištěná na papíře, dobré je širší řádkování a větší písmo, kvůli přehlednosti. Tištěnou přípravu je důležité znát, přečíst si ji nahlas a zdůraznit si důležitá místa, nadpisy klidně odlišit barevně. Zároveň je vhodné označit si místa, kde je vhodné pohlídat si čas. Příprava se v této fázi obvykle tiskne znovu, nejlépe na tvrdší papír formátu A5, aby se v ruce při přednesu nevlínil. Dodržování dostatečných okrajů z obou stran je praktické, vytváří se prostor pro různé další poznámky. S takto připravenou oporou předstupuje řečník před posluchače, působí tím sebejistě a připraveně.

Problematickou, avšak přirozenou věcí, která komplikuje život mnoha řečníkům je tréma. Je to normální projev lidského těla na zátěžovou situaci, probíhá téměř pokaždé, úplně se jí vyvarovat nejde, ale té nadměrné lze určitými postupy předejít nebo se na ni alespoň připravit. Podstatou trémy je to, že se člověk obává neúspěchu, pokud je řečník ovšem dobře připraven, je tato obava zbytečná. Je dobré na trému nemyslet, vytěsnit ji a bezprostředně před vystoupením se bavit o úplně jiných, povrchních věcech, samota nikomu nepřidá. Těsně před

zahájením projevu je dobré se uvolnit, zaujmout na chvíli relaxační polohu. Svou řeč není třeba začínat ihned, nebo třeba už při příchodu, doporučuje se po příchodu chvíli postát před publikem, srovnat si věci, myšlenky a počkat než se posluchači utiší. Všechny možné problémy, včetně technických komplikací, ke kterým samozřejmě může dojít, je dobré řešit přirozeně, nejlépe s úsměvem a nadhledem. Tyto náležitosti, trému nevyjímaje, vyžadují trénink, řešením rozhodně není vyhýbat se vystupování na veřejnosti, platí zde pravidlo, že čím více se vystupuje, tím je pocit před posluchači lepší. (Krobotová, 2000)

4 Optická stránka mluveného projevu

Komunikace neprobíhá pouze slovy, studiemi bylo dokázáno, že slova tvoří pouze 7% sdělení, kdežto řeč těla zaujímá až 55%, zbylých 38% náleží tónu hlasu.³⁴ Můžeme tedy pozorovat, že řeč těla je poměrně důležitou součástí naší promluvy. Lze také říci, že bez řeči těla nelze realizovat komunikaci, vždy používáme minimálně výraz obličeje (mimiku) a naše tělo pokaždé zaujímá nějaký postoj (posturika). Neverbální projevy (též nonverbální projevy), tedy projevy, jež jsou součástí komunikace, ale probíhají beze slov, jsou ve většině případů nezáměrné, přirozené a stejně tak je i vnímáme, totiž nejčastěji podvědomě. Jinak řečeno, jim při komunikaci nevěnujeme zase až tak velkou pozornost, ovšem jejich vliv na nás je obrovský. Znalí řečníci jsou si toho vědomi a používají neverbální projevy ukázně a cíleně. Dokáží tak u posluchačů záměrně vyvolat pocit důvěry, přátelskou atmosféru nebo naopak.

Nonverbální projevy dotvářejí komunikaci, často doplňují sdělení nebo nás na něco důležitého upozorňují. Neverbálně můžeme také vyjádřit emoce, vztah nebo postoj k dané osobě a v neposlední řadě se také prostřednictvím neverbálního vyjádření sebe prosazujeme.³⁵ Nonverbální projevy dělíme do různých skupin podle toho, která část našeho těla u komunikace převládá, přičemž platí, že zkušený komunikátor si dává pozor na vyváženost všech druhů neverbální komunikace. Existuje celá řada skupin, předmětem této práce není ovšem podrobně rozebrat úplně všechny a ani v praktické části se této stránce komunikace už dále věnovat nebudeme. Protože ale neverbální projevy ke komunikaci nezbytně patří, nedovolíme si je vynechat a popíšeme alespoň ty základní.

4.1 Mimika

Mimika (z řeckého slova „mimikos“ – napodobující, imitující) souvisí s výrazem v naší tváři, týká se obličeje, přesněji obličejových svalů a jejich pohybu. Ve většině případů mimika předchází slova a napovídá posluchači, v jakém rozpoložení se řečník nachází. Výraz tváře je zpravidla automatický, úzce souvisí s právě řečeným a zpravidla odpovídá aktuálnímu stavu řečníka. Mnohdy o sobě lidé mnoho věcí vypoví, aniž by vůbec mluvili, pouze svým výrazem. Kompletně všechny pohyby v obličeji ale za mimiku označit nemůžeme, dolní svaly

³⁴ THIEL, E. Mluvíme tělem. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN 80-7176-511-2. s. 8.

³⁵ MIKULÁŠTÍK, M. Komunikační dovednosti v praxi. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0650-4.

obličej jsou používány především k artikulaci, čehož využívají například osoby se sluchovým postižením.

Při mluvním projevu se doporučuje přátelský, pozitivní výraz doplněný o vlídný úsměv. Velkou roli hraje také oční kontakt, nedoporučuje se upřeně hledět na jedno místo nebo jen na jednu osobu, nýbrž pohledy střídat, nejlépe vystřídat se všemi posluchači oční kontakt alespoň jednou za dobu projevu.³⁶ Oční kontakt je velmi významný dorozumívací prostředek, očima lze vyjádřit souhlas, odpor, hrozbu, apod. Také doprovází to, co sdělujeme, stejně jako mimika celkově. Pomocí zraku jsme schopni zaznamenávat obrovské množství údajů z okolí a reagovat na ně, zrak je v tomto naprosto ojedinelým smyslem, velmi důležitým také pro komunikaci.³⁷

4.2 Gestika

Gesta jsou nonverbálním sdělením, jež doprovází to verbální, často ho dokresluje, někdy také vysvětluje. Nejčastěji dochází k pohybu horních končetin, které jsou závislé na typu sdělovaného. Stejně jako mimika, také gestikulace (z latinského slova „gero“, „gerere“ – projevovat, nosit) může vyjádřit emoce mluvčího, ovšem dobrý řečník by se měl naučit gesta ovládat, protože platí, že čím formálnější projev, tím méně gestikulace. Toto ale samozřejmě neplatí při komunikaci hluchoněmých, kteří společně s mimikou používají gestikulaci jako jediný nástroj komunikace. Často si pohyby paží dopomáhají také cizinci, či méně znalí daného jazyka. Při formálních, připravených projevech je vhodné používat gesta přiměřeně, i když někdy mluvené slovo doslova vybízí k názorné ukázce pomocí gest, nadměrné užívání ovšem působí rušivě a neprofesionálně.³⁸

4.3 Proxemika

Proxemika (z latinského slova „prope“ - blízký) se zabývá prostorem při komunikaci, tedy vzdáleností mezi komunikujícími. Tato vzdálenost je také ovlivněna kulturou a zvyklostmi

³⁶ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

³⁷ MAREŠ, J. KŘIVOHLAVÝ, J. Sociální a pedagogická komunikace ve škole. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8004218547.

³⁸ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

v daném národu. Bylo prokázáno, že vzdálenost mezi komunikujícími je dokonce určena také psychicky, vztahem mezi komunikujícími (osobní vztahy, pracovní, formální, apod.)³⁹. Rozlišujeme hned několik popsaných typů vzdáleností. Nejbližší je tzv. intimní vzdálenost, nebo také zóna, je to vzdálenost do 45 centimetrů od našeho těla, do které si pouštíme jen nejbližší známé. Existují samozřejmě výjimky v podobě např. koncertů, řad v obchodech, dopravních prostředků, apod. Za intimní zónou se nachází osobní zóna, měříme ji asi od 45 do 120 centimetrů a je to ještě stále zóna blízkých přátel. Další je společenská vzdálenost, do které si dovolíme vpustit i cizí lidi, aniž by nám to bylo nepříjemné, měříme ji asi v 120 – 370 centimetrech od těla. Poslední měřenou zónou je veřejná vzdálenost, ve které by měli komunikovat profesor se studentem nebo nadřízený se svým podřízeným apod., nachází se ve vzdálenosti 370 centimetrů a více od našeho těla.⁴⁰

4.4 Haptika

Tento neverbální projev je o kontaktu mezi komunikujícími, jedná se o bezprostřední dotyk dvou jedinců ve vzájemné interakci. Haptika (z řeckého slova „hapten“ – dotýkat se) je samozřejmě také otázkou dané kultury, v našich podmínkách se ve formální rovině zúžila na podání rukou, které má ovšem také svá pravidla. Na prvním místě je zde, jako u většiny dalších neverbálních projevů, opět umírněnost, a to jak v síle stisku, tak v jeho délce. Stisk by měl být přiměřený, neměl by trvat déle než osm vteřin a měl by ho doprovázet oční kontakt.⁴¹

4.5 Posturika

Posturikou (z slova „positura“ - poloha), nebo také posturologií, nazýváme postoj, který zaujímáme při komunikaci. Ten totiž také vypovídá o řadě jevů tykající se nás samotných, především o vztahu k prostředí a osobám v něm se nacházejících. Přirozeně může docházet buď k pozitivnímu, nebo negativnímu vztahu k osobám. Pokud vnímáme pozitivní vztah, je naše posturika kongruentní, stojíme rovnocenně ke všem osobám a dáváme najevo, že jsme ochotni s nimi spolupracovat. Pokud negativní, jedná se o nekongruentní posturiku, dochází

³⁹ tamtéž

⁴⁰ tamtéž

⁴¹ tamtéž

k natáčení bokem nebo zády k osobám, se kterými nejsme ochotni spolupracovat. Nutno podotknout, že záleží na podmínkách a prostředí komunikace, ne vždy je možné se rovnocenně natáčet ke každému, v takové situaci natočení bokem nemusí hned znamenat neochotu spolupracovat.⁴²

4.6 Kinezika

Slovo kinezika (z řeckého slova „kinesis“ - pohyb) označuje celkově pohyb všech končetin při komunikaci. V těchto pohybech se značí nejen aktuální stav člověka a jeho emoce, ale také jeho charakter. Pro řečníka opět platí, že by měly být přirozené, dosti rušivě působí například dokola opakující se manipulace předmětem, jež nesouvisí s mluveným projevem.⁴³

⁴² KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

⁴³ tamtéž

5 Zvuková stránka mluveného projevu

Přes to, že se většina pozornosti zaměřuje na významovou stránku jazyka, neméně důležitou je také ta zvuková. Budeme se jí zabývat v této kapitole.

Zvukové prostředky jsou též někdy označovány jako modulační nebo suprasegmentální a promítají se do nich všechny vlastnosti zvuku: intenzita, tónová frekvence, trvání a barva zvuku. V českém jazyce slouží především k rozlišení významu řečeného a dotváření mluveného projevu. Tyto složky tedy dokáží členit řeč, frázovat ji, obměnit ji, modulovat a zároveň tak umožňují mluvčímu vyjádřit svůj postoj k věci. Z hlediska větného rozboru, jež v sobě zahrnuje i ten zvukový, pak dělíme výpovědi na různé části. Základní část, jež nese význam je věta, je odlišena i intonačně. Větu můžeme dále členit na větné úseky, tzv. kóla, určuje je sám řečník pauzou, melodií a větným přízvukem. Součástí každého kólu jsou takty, ještě menší úseky dané přízvukem, ty se skládají ze slabik, což jsou nejmenší jednotky promluvy.

Zvukové prostředky, pomocí kterých se realizuje každá promluva, se dále dělí na dynamické, kde řadíme přízvuk; melodické, kde zařazujeme melodii a kvantitativní, kde nalezneme tempo.⁴⁴

5.1 Dynamické mluvní prostředky

Především **slovní přízvuk**, jenž je v českém jazyce zpravidla na první slabice, tedy na začátku slova, ohraničuje ho, neboli delimituje. Přízvuk mění výšku a sílu tónu a je též charakteristický délkou, změnami délky trvání slabiky a obměnou tónu. Slabiky, které mají přízvuk, jsou přízvukové, ostatní jsou nepřízvukové⁴⁵. Rozlišujeme mezi přízvukem hlavním, který se nachází na první slabice slova a přízvukem vedlejším, který je především v delších slovech, alespoň trojslabičných (zpravidla na lichých slabikách). Přičemž platí, že vedlejší přízvuk je slabší, nežli ten hlavní, např. **pracoval** jsem, **nařízení**, **červenobílý**. Havránek a Jedlička (1977) zmiňují několik pravidel, na která je třeba dbát při spisovné výslovnosti kladení přízvuku, jsou to:

⁴⁴ JUNKOVÁ, B. Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka. 2. vyd. Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996. ISBN 80-7040-166-4.

⁴⁵ HAVRÁNEK, B. JEDLIČKA, A. Stručná mluvnice česká. 13. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s 17.

1. Předložka jednoslabičná se vyslovuje se slovem, k němuž náleží, jako jedno slovo. To znamená, že v těchto případech bude přízvuk právě na předložce, např. *do školy, na východě, se sestrou, do páté třídy*, apod. Vyskytují se samozřejmě výjimky, je to u slov, kde po předložce následuje slovo dlouhé nebo obtížné na výslovnost nebo takové, na které chceme dát důraz, např. *na nejnepřístupnějším místě, na obecní úřad, ne na krajský*, apod.⁴⁶

2. Dvojslabičné předložky hlavní přízvuk nemívají, jedná se o předložky jako: mezi, místo, mimo, kromě, kolem, skrze, vedle, apod. a jejich jednoslabičné podoby: krom, kol, skrz, dle, zpod. Například mezi *stromy, mimo sobotu, kromě tebe, skrze les, skrz řady, dle předpisu, zpod stolu*, apod. Pokud ale na dvojslabičné předložky klademe důraz, tak mají hlavní přízvuk a zpravidla mají přízvuk hlavně předložky trojslabičné, např. *okolo hřiště, pomocí přátel*, apod.)

3. Slova příklonná. To jsou taková slova, která nemají přízvuk, jsou nepřízvučná a v řeči se připojují k předcházejícímu přízvučnému slovu (výjimečně také k tomu následujícímu). Například: *myl jsem se, viděl jsem ho přicházet, přál bych mu zdraví, mezi otcem a matkou, můj přítel*. V této skupině se vyčleňují také slova, která nemívají hlavní přízvuk v řeči nikdy, jsou to slova, která jsou označována jako příklonky. Jedná se hlavně o tvary osobních zájmen *mi, ti, tě, se, mu, ho*, tvary slovesa *být* ve složených slovesných tvarech, např. *přišel jsem, přišel bych*. Dále také existují příklonná slova, která mají přízvuk jen za jistých podmínek, při určitém postavení ve větě, např. *Kdo to je? – Kdo je to?, To je můj přítel – To je pravda.*⁴⁷

Vedle slovního existuje také **větný přízvuk**, kde ani tak nedochází k zesilování slov, jako k jejich řazení na konec věty. Platí, že podstatná část věty se nachází na jejím konci. Na důležitou informaci lze poukázat také uprostřed věty, zdůrazněním přízvuku, tedy zesílením přízvučné slabiky slova, popř. prodloužení dlouhé samohlásky, jedná se potom o typ větného přízvuku zvaný důraz.

Obecně používáme v českém jazyce přízvuk silový, neboli dynamický, kdežto např. slovenský jazyk používá přízvuk tónový. Dále pak existuje také přízvuk stálý, který používá český jazyk nebo přízvuk volný, který může dokonce při své změně měnit významy slov. (Junková, 1996)

⁴⁶ tamtéž

⁴⁷ HAVRÁNEK, B. JEDLIČKA, A. Stručná mluvnice česká. 13. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977. s 17-18.

5.2 Melodické mluvní prostředky

Zde se jedná především o **melodii** (intonaci), tedy o střídání výšky hlasu v průběhu promluvy. Pro český jazyk je základní melodií klesavá, jakákoliv jiná je považována za odchylku ve významu nebo znění výpovědi. Pro melodii je také stěžejní koncová část věty, vyjma vět přacích nebo silně citově zabarvených, označujeme ji za kadenci.

Melodie má za následek, že jsme schopni rozpoznat jednotlivé věty ukončené od vět neukončených nebo také expresivní od neutrálních. Za věty neutrální jsou v češtině považovány oznamovací, rozkazovací a doplňovací otázky. Tyto výpovědi jsou proneseny neutrálně, není snaha jakékoliv slovo zdůraznit. Jejich melodie je klesavá pouze v poslední části, až v posledním taktu na první přízvučné slabice. Z počátku je totiž stoupavá a vrcholí na některé z dalších slabik.

U otázek, konkrétně u zjišťovacích, je melodie stoupavá. Průběh je stejný, jako v předešlém případě, liší se ale koncová část věty, do té doby dochází ke snížení na poslední přízvučné slabice, v kadenci, ale dochází ke zvýšení a to pokračuje až do konce věty. Někteří autoři, například Daneš, toto označují za antikadenci. (Junková, 1996)

5.3 Kvantitativní mluvní prostředky

Kvantitativní prostředky udávají **tempo řeči** (rytmus), které je realizováno **pauzami** a slouží jako prostředek k **frázování řeči**. Vzhledem k tomu, že je z fyziologického hlediska nemožné mluvit dokonale plynule, začaly do slovního proudu přirozeně vstupovat pauzy, které dnes považujeme za nedílnou součást promluvy. Nejen, že v průběhu pauzy dochází k nádechu, je to také doba, která slouží k tomu, aby určitá myšlenka dozněla a byla snáze pochopitelná. Podle toho rozlišujeme pauzy relativní, jež mají omezenou dobu trvání a pauzy absolutní, které tuto dobu omezenou nemají. Jak již bylo řečeno, pauzy jsou důležité pro frázování, nejsou ale jediné, které se na něm podílejí, je to také přízvuk nebo důraz, všechny tyto prostředky dohromady se podílejí na frázování.

Frázování pak úzce souvisí s mluvním tempem. Český jazyk je obecně považován, z hlediska řečového tempa, za průměrně rychlý. Je to ale dosti relevantní pojem, protože tempo řeči je individuální záležitost. Počítá se podle vyslovených slabik za minutu, s tím, že se samozřejmě započítávají i pauzy, není tedy rozhodující pouze délka a počet vyslovených

slabik. U mluvního tempa nezáleží pouze na povaze člověka, lidé temperamentní mluví rychleji, než lidé klidní. Záleží také na obsahu sdělení, věci, jež jsou známé, jsou sdělovány rychleji, naopak věci závažné, zase v pomalejším tempu. Vhodné mluvní tempo by nemělo být příliš pomalé, to působí nudně a monotónně, ale ani příliš rychlé, zde totiž hrozí nebezpečí splývání jednotlivých slabik a následná nesrozumitelnost. Je třeba zvolit tempo, které bude někde mezi těmito extrémy, také toto patří mezi řečnický um. (Junková, 1996)

5.4 Artikulace

Spisovná výslovnost (artikulace) je pro úspěšný mluvený projev stěžejní, protože podstatou každého projevu by měla být především jeho srozumitelnost a ta začíná u toho, zdali posluchač dokáže rozlišovat jednotlivá slova a hlásky.

Hubáček a kol. (2010) ve své práci uvádí tři základní výslovnostní styly rozdělené podle příležitosti projevu. První skupinu tvoří styl základní, který je typický při klasických veřejných projevech, jako jsou přednášky, rozhlas, televize, oficiální jednání, apod. Druhou skupinou je styl vybraný (explicitní), ten je zase vlastní oficiálním projevům při slavnostní příležitosti, jako např. jmenování prezidenta. Poslední skupinou je styl zběžný (implicitní), který se používá při běžném hovoru každý den.

Existují samozřejmě pravidla, která udávají, jak se má dané slovo spisovně správně vyslovit. Začínají už u výslovnosti samotných hlásek⁴⁸, které tvoří základ každého jazyka. V češtině rozlišujeme vokály (samohlásky) a konsonanty (souhlásky) a u jejich výslovnosti klademe důraz především na délku trvání.

Samohlásky se vyslovují podle své délky, máme pět krátkých a pět dlouhých samohlásek. Odchylky ve výslovnosti se zde týkají především kvantitativních, tedy takových, které souvisí s délkou trvání. Ke změnám délky trvání samohlásek dochází nejčastěji vlivem nářečí. V této práci očekáváme, že žáci při svých projevech budou délku hlásky většinou zkracovat, protože všechny nahrávky byly seshírány ve Veřovicích, které místně spadají do oblasti nářečí lašských. Z hlediska kvality artikulace hlásek rozlišujeme, zdali jsou vyslovovány otevřeně nebo uzavřeně. Při otevřené výslovnosti, která je vlastní především mladší generaci, dochází např. k vyslovování „e“ místo „i“. Vyslovování hlásky „e“ se projevuje také u uzavřené výslovnosti, kde se touto samohláskou nahrazuje samohláska „a“. Za chybnou výslovnost se také považuje dvojí „i“, v českém jazyce existuje totiž pouze

⁴⁸ Správným tvořením hlásek se zabývá věda zvaná ortofonie.

jedna výslovnost této samohlásky. Také zde přepokládáme u žáků vliv nářečí ve smyslu častého měkčení samohlásky „i“.⁴⁹

Hála (1975) rozlišuje mluvu pečlivou, nepečlivou a pohodlnou. Pečlivá mluva se vyznačuje správnou výslovností, je charakteristická pro připravené projevy, kde se jejich mluvčí soustředí nejen na svou výslovnost, ale také na správné dodržování intonace, členění řeči apod. Přičemž tato výslovnost není otázkou pouze připraveného, nýbrž i spontánního mluveného projevu, u obou z nich může přejít až v hyperkorektnost (tvar vytvořený z přehnané snahy o jazykovou správnost a jen domněle správný⁵⁰). Naopak mluva pohodlná je typická pro běžný mluvený projev spontánní. Je dána buď přirozeně, vlivem vrozeného nářečí, nebo tvoří mezistupeň mezi mluvou pečlivou a nepečlivou. Mluvčí si při této mluvě značně zjednoduší výslovnost, dochází až k splývání jednotlivých slov a částečnému narušení srozumitelnosti, které ale nepovažujeme za zásadní. Což už ale nelze říci o mluvě nepečlivé. Zde už hovoříme o deformaci slov, vynechávání a přechylování hlásek a změnách významu slov i celého sdělení. Změny jsou zde jak kvantitativní, tak kvalitativní, využívány jsou uzavírané nebo i otevírané samohlásky. Nejčastěji se tento typ výslovnosti objevuje ve slangu nebo argotu.

⁴⁹ KROBOTOVÁ, M. Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

⁵⁰ HAVRÁNEK, B. a kol. Slovník spisovného jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia, 1989.

6 Prohřešky ve stylizaci jazykového projevu

Jazykový projev je vždy ovlivněn především mluvčím a jeho vyjadřovacími schopnostmi. Záleží přitom na mnoha faktorech, Čechová a kol. (2003) mezi tyto subjektivní slohotvorné činitele zařazují: intelektuální a rozumovou vyspělost komunikanta; schopnost abstrakce a logického myšlení; znalost (přesněji ovládnutí) kódu komunikace, tj. znalost mluveného a psaného jazyka v jeho normě; kodifikace a stylové mnohotvárnosti; životní zkušenosti; kulturní a společenský rozhled; úroveň všeobecného a odborného vzdělání; schopnost metajazykového myšlení a jazykovou uvědomělost komunikanta; znalost tématu jazykové komunikace a vztah k obsahu; zaměstnání a zařazení komunikanta k určité sociální skupině a prostředí; povahové a mentální vlastnosti komunikanta, jeho momentální psychický i fyzický stav a připravenost ke komunikaci; vlastnosti související s věkem a pohlavím komunikanta; vztah k adresátovi a vědomí záměrné adresnosti komunikátu; osobní sklony, záliby a zvyklosti komunikanta⁵¹. V případě naší jazykové skupiny (vždy jedna třída základní školy) budou některé znaky dost podobné, jiné zase jen těžko odhadnutelné, proto se bude zabývat pouze těmi jasnými a evidentními.

Krobotová (1998) rozlišuje základní kategorie nejčastěji se vyskytujících chyb, ať už je jejich příčina jakákoliv na: chyby obsahové, chyby stylové (kompoziční a stylizační), chyby jazykové, prohřešky proti logičnosti vyjadřování a prohřešky proti zachování pravdivosti projevu.

6.1 Chyby obsahové

Jsou chyby, kterých se autor projevu dopouští již v samotné přípravě a nácviu jazykového projevu, v její invenci, proto se jim také někdy říká invenční. Mezi tyto chyby řadíme nedodržení rozsahu práce a odchýlení se od tématu.

Odchýlení od tématu je chyba vyskytující se vlivem zaujatosti k jiným věcem nenáležícím danému tématu.

Chyby v rozsahu práce jsou znakem špatného uspořádání obsahu mluveného projevu. Dochází buď k zúžení daného tématu, kdy má mluvčí o problematice málo informací nebo se

⁵¹ ČECHOVÁ, M. a KOL. Současná česká stylistika. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-00-3. s 68.

zaměří pouze na jednu část. Nebo téma rozšíří do takové podoby, že je nepřehledné, autor řekne vše, co o daném tématu ví, bez jakékoliv znatelné osnovy, jeho řeč je pak nepřehledná, pro posluchače často nesrozumitelná.⁵²

6.2 Chyby stylové

Mohou být dvojího druhu: chyby kompoziční a chyby stylizační.

6.2.1 Chyby kompoziční

Jsou opět kategorií chyb spadající již do přípravy projevu, jedná se znovu o chyby v invenční části, kdy autor projevu chybuje při uspořádání informací a materiálů ke svému projevu. Radíme zde: záměnu slohového útvaru, nesprávné členění textu a nevhodnou volbu titulku.

Záměna slohového útvaru je častá chyba, vniká nepozorností nebo neznalostí mluvčího. Z konkrétních příkladů to je např. časté zaměnění výkladu a úvahy.

Nesprávné členění textu je sice záležitost primárně psaného textu, ale pokud vezmeme v úvahu, že psaný text slouží jako opora mluveného slova, je potřeba dobře zvládnout i tuto část. Nejčastější chybou je vynechání jedné z částí úvod, stať, závěr nebo pomýlení jejich délky. Platí, že stať je hlavní část textu (řeči) a musí být svou délkou nejrozsáhlejší, dnes se připouští, že úvod může být delší, než závěr, neměl by ale rozhodně přesahovat délku stati.

Nevhodná volba titulku je další kompoziční chybou. I když se může zdát, že to je spíše záležitost psaného textu, titulky by neměly chybět ani u jazykového projevu mluveného, jeho vynechání je považováno za stylovou chybu. Pravidlem je, že titulek by měl korespondovat s hlavní myšlenkou projevu. Ve školní praxi dochází často k tomu, že titulek je žákům předkládán přímo hotový, často je totožný s tématem, nejinak tomu je i u našich nahrávek v praktické části.⁵³

⁵² KROBOTOVÁ, M. LUPÍNKOVÁ, N. Úvod do stylistika II. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-846-1. s 36- 37.

⁵³ KROBOTOVÁ, M. LUPÍNKOVÁ, N. Úvod do stylistika II. 2. vyd. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-846-1. s 37.

6.2.2 Chyby stylizační

Těchto chyb se dopouštíme především ze dvou důvodů: nevhodnou volbou jazykového prostředku a porušením jasné a logické větné stavby.

6.2.2.1 Volba jazykového projevu

Ovlivňuje v podstatě celý jazykový projev, to, jak vyzní a také to, jak mluvčího jeho posluchači pochopí, zdali mu vůbec porozumí. Mnoho chyb nastává při nesprávném užití pojmenování, které může v textu a v řeči způsobovat nesrovnalosti. Zároveň je ale žádoucí, aby mluvčí užíval originální, neotřelé výrazy, aby byl jeho projev květnatý, aby zaujal a nepůsobil stroze. Nejčastějšími chybami jsou:

Nepromyšlená volba slova pramení z nepochopení významu slova nebo nepozornosti a svědčí o omezené slovní zásobě autora.

Například: Zvuk se šířil vzduchem a jinými *kapalinami*. / *Zásluhou* jeho slabé hry jsme nehráli dobře. / *Díky* nedostatku porozumění se nám to nepodařilo zařídit.

Nefunkční opakování slov a jejich hromadění ve větě je opět znakem malé slovní zásoby autora. Vzniká řazením slov stejného základu v jedné větě.

Například: S *rozhodností* se opřel tomuto *rozhodnutí*. / O tom *svědčí* četná *svědectví*. / *Neskonale dokonale* výtvarný projev.

Volba slov neplnovýznamových, která nahrazují plnovýznamová. Nejčastěji se tato chyba vyskytuje u sloves, např. Na počátku *nebyla* žádná česká literatura (neexistovala). / Když jsou někteří lidé povýšeni, *dělají*, jako by své přátele neviděli (předstírají). / Letos *máme* mnoho kulturních výročí (slavíme). Ale setkat se můžeme také u jiných slovních druhů, např. Je plno *věcí*, které jsou příčinou válečných konfliktů (problémů, rozporů). / V zahradě rostlo množství stromů a kyték (jasanů, lip, růží, aster, aj.).

Záměna slov patřících do jiné stylové vrstvy je ovlivněna typem projevu a samozřejmě mluvčím. Za chybu tuto záměnu považujeme proto, že mluvčí nevolí slova z jednotlivých vrstev vhodně svému okolí, posluchačům a právě typu projevu, chyby jsou to v projevech odborných, informativních a oficiálních.

Například: Chodila jsem na *osmiletku* (osmiletou základní školu). / Národ se po staletích *postavil na vlastní nohy* (osamostatnil se). / V přízemí *se nacházejí* památky z počátků slovanské kultury (jsou umístěny, instalovány). / Marta pracovala v *krémech*, ale brzy ji přeložili do *šampónů* (oddělení výroby krémů... do výroby šampónů).

Výskyt nadbytečných slov, která jsou neadekvátní. Jedná se o pronikání slov ze spontánního projevu do formálního, přičemž dochází ke ztrátě jejich přesnosti. Tyto chyby pozorujeme u používání zájmen *ten, ta, takový* na formální rovině, např. *Ten pes tam tak štěkal*. Dále u nefunkčního užívání přivlastňovacích zájmen, např. *Naši cestující ve vlaku nám vůbec nepomáhali udržovat pořádek*. Pak také u stereotypního užívání spojek, např. *Když vezmeme v úvahu všechny ty okolnosti, tak musíme přiznat, že otázka je složitá*. V neposlední řadě také u užívání tzv. parazitních slov, slov, která nesouvisí s obsahem věty, nenesou žádný význam a ve výpovědi jsou navíc. Jsou to slova jako: *jaksi, že ano, vlastně, prostě, normálně, tak nějak, tedy, poměrně, no ne, rozumíte, víte, pravda, tuším, prosím, ne?, apod.*

Například: *Váš hoch je zdravý víte, že dost nejí, rozumíte, to bude víte spíše vaše chyba. / Není to říkám proto, abychom to mohli vykazovat, ale je to říkám potřebné pro každého. / Ta hra není fakt dramaticky špatná, dovede fakt udržet lidi v napětí.*

Neorganicky tvořené neologismy jsou v dnešní době stále nových technologií poměrně časté. Vznikají nesprávným použitím nového slova v jiném tvaru, působí rádobou odborně, často ale jen svědčí o neznalosti mluvčího.

Například: *Kotle už byly instalovány, ale zbývá jejich zatlakování (měření tlaku). / Plán sortimentu dětské obuvi jsme odreprodukovali (vyrobili), ale napříště musíme více zohledňovat velikostní poměr dětské obuvi (vzít v úvahu velikost dětské obuvi). / Abychom mohli provést zatrubnění ulice (položít potrubí), musíme přechodně vymístit obchody na přechodné místo (přemístit obchody).*

6.2.2.2 *Jasná a logická větná stavba*

Je neméně důležitá, pokud by nebyla dodržena, jazykový projev by nedával smysl i při zvolení vhodných jazykových prostředků. K porušování dochází jak v oblasti gramatické, tak větné, proto se v této části objevují pojmy stylistické i syntaktické.

Stereotypní stavba větná znamená užívání stejného typu věty v celém projevu, např. jen věty holé nebo rozvité. Často se vyskytuje model *podmět – přísudek – předmět* (např. *Děti uviděly hrad. Chtěly ho navštívit. Průvodce je však nepřijal.*), nebo model *podmět – přísudek – příslovečné určení* (např. *Všichni jsme šli do lesa. Šli jsme na houby. Nikdo nikde nic nenašel.*)

Neobratné spojování vět je chyba související také se stylistikou. Jedná se o užívání nesprávných spojek mezi větami. Například užívání spojky „a“ mezi větami, kde je poměr

odporovací, důsledkový nebo účinkový (Když jsme honily zajíce, byla už tma a zajíc nám utekl (takže, a proto). / Je upřímný, nikdy si své názory nenechává pro sebe a upřímně je řekne (ale).). A pak je to chybné užívání spojky „že“ při vztahu důsledkovém (Rozhodčími budou naši žáci, které jistě dobře znáte, že vám je nemusím představovat. (takže)) a vztahu přípustkovém (např. Kladu si otázku, zda některé knihy neukazují život člověka příliš černě, že život takový vždycky není (třebaže).). Chybou je také spojka „že“ vyskytující se místo zájmena vzažného (např. Vilém je uvězněn proto, že zabil jejího svůdce a že to byl jeho nepoznaný otec (ve kterém nepoznal svého otce).).

Nepravé syntagma je chyba vyskytující se v mluvené řeči minimálně. Jedná se o nepravou skladební dvojici, kterou utvářejí dvě slova, jež spolu skladebně vůbec nesouvisí, nicméně v adresátovi mohou evokovat dojem, že se jedná o skladební dvojici. Např. V brance chytal *výborně uzdravený* Dobiáš (výborně chytal, uzdravený Dobiáš). / Parné léto *ohrozilo vážně* zrající obilí (vážně ohrozilo, zrající obilí). Často se tato chyba vyskytuje mezi větami v souvětí, na švu věty, např. Přímá řeč působí *živě a sugestivně* předvádí jednající osoby (působí živě a předvádí sugestivně).

Nevhodná elipsa vzniká, pokud autor vypustí z vět podstatné informace, která pak posluchačům chybí k tomu, aby pochopili význam. Děje se to často díky tomu, že mluvčí nedomyšlí, že přednášené téma je pro posluchače naprosto cizí.

Například: *Marně se lékař snažil zachránit nemocnému život. Nazítří vydechl naposledy. (Kdo?) / Traktor zapadl do závěje a nemohl dál. Unavený řidič se šel vyspat. Druhého dne ho šli lidé ze závěje vytáhnout. (Koho?)*

Řetězce nesouřadných členů působí rušivě, znesnadňují pochopení věty a způsobí, že se mluvčí do věty „zamotá“. Dochází hlavně k hromadění pádů.

Například: *Tímto roztokem namočeným hadříkem* desku vyčistíme (hadříkem namočeným v roztoku). / *Sešit leží ve stole v horní přihrádce vedle psacích potřeb* (leží v horní přihrádce stolu).

Přesycenost výrazu je opět záležitostí stylistiky, kdy dochází k hromadění stejné informace, která je v téže větě zopakována jinými slovy. Toto je hodnoceno také jako chybné.

Například: *Maximální výkon je nejvyšší 60 km v hodině. / Je to maximálně nej kvalitnější práce. / Ukazuje se potřeba, že je nutno rozlišovat aktivní a pasivní slovní zásobu.*

Přetíženost věty je chyba častější zase u psaného projevu, jedná se o vyjádření složitějších myšlenek, které nelze vyjádřit jednoduše. Proto dochází k tomu, že při

vysvětlování dochází k vytváření dlouhých souvětí, hromadí se především vedlejší věty vztažné.

Například: Spínače, *jejichž* kontakty jsou ovládány elektricky, jsou v podstatě elektromagnety, *které* při zavedení proudu do jejich cívek přitahují kotvu, *jež* uvádí v činnost kontaktní pero přímo prostřednictvím rohatkového převodu, působí otáčení kontaktních ramen, *která* se pohybují po kontaktních špičkách.

Podobně komplikovaná je i věta škatulková, která vzniká také hromaděním myšlenek, kdy se do věty vkládá jiná věta, do ní další a tak dále. Souvětí jsou pak nepřehledná a složitá.

Například: Jak z obžalovacího spisu patrně, byl Václav Bednář, jenž svého místa předtím, než Bartoloměje Kmocha, u něhož od ledna do března bydlil, poznal, zřejmě, byl žalobce od března až do září zaměstnán v Hlaváčkově dílně.

Prohřešky proti českému pořádku slov jsou chyby způsobné nesprávným umístěním nebo hromaděním přívlastků. Velice často je nesprávně umístěn přívlastek rozvitý shodný, který standardně stojí za řídicím substantivem.

Například: Proto ve volných chvílích chodím pravidelně běhat *po zde oblíbeném okruhu* (po okruhu, který je tu oblíben.).

Přívlastek by také neměl stát před substantivem a jeho rozvíjející člen za ním.

Například: *Smažený řízek na oleji* (Řízek smažený na oleji). / *Za odložené věci v šatně se neručí* (Za věci odložené v šatně se neručí.).

Dále také dochází ke hromaděním přívlastků neshodných, problém je pak v jejich nesprávném řazení.

Například: Tažení *do Egypta Napoleona Bonaparte* (Tažení Napoleona Bonaparte do Egypta.).

Zpravidla přívlastek neshodný genitivní stojí nejbližší k substantivu, které rozvíjí. Podobně jako příslovečné určení místa, které upřednostňujeme před časovým.

Například: *Založení univerzity v Praze v roce 1348.*

Hromaděním genitivních přívlastků neshodných je považováno také za chybné.

Například: Musíme věnovat trvalou péči *o dodržování ustanovení vedoucího pracoviště* (Musíme trvale a pečlivě dodržovat ustanovení vedoucího pracoviště). / V příloze zasílám návrh na *urychlené vyřízení vyúčtování pracovních cest* (návrh na rychlejší vyúčtování). / Prosíme o *schválení našeho rozhodnutí o zařazení jednotlivých učňů do provozu* (rozhodnutí, podle něhož by byli učni zařazeni...).

Nepravé věty vedlejší jsou celkově problematické, především nepravé věty vztahné. Ty se opět nacházejí většinou v psaném projevu, kde jsou chápány jako stylově neobratné, zvláště pokud dochází k jejich hromadění. Tyto vedlejší věty nahrazujeme souvětí souřadným. Například: Členové naší skupiny vidí ve své práci nedostatky, *s kterými se chtějí utkat* (a chtějí se s nimi utkat). / Vinu na tom má vedoucí oddělení, *který včas na věc neupozornil* (neboť na věci včas neupozornil).

Vyskytují se také nepravé věty časové a účelové. Časové se vyskytují hlavně ve sportovní publicistice, konkrétně se často užívá spojky „když“ při konfrontaci.

Například: Ze švýcarských úroků byl nejlepší první, *když naše útočná řada se rozehrála až na konci* (kdežto). / Novák nezištně nahrál Černému k vedoucímu gólu, *když sám ještě skóroval v 58. minutě* (a sám ještě skóroval).

U věty účelové se pak při jejím chybném použití nejedná o pravý účel, ale o následnost děje. Dáváme před ní přednost souvětí souřadnému se spojkami „a“ nebo „ale“.

Například: Odjela, *aby se nevrátila* (a už se nevrátila). / Rozeběhl se, *aby po špatně vypočítaném odrazu laťku srazil* (...a po špatně zvoleném odrazu.../... ale po špatně zvoleném odrazu). / Usnul, *aby se už neprobudil* (a, ale).

Nepravidelnosti větné stavby jsou záležitostí gramatiky, na celkové srozumitelnosti projevu velký vliv nemají. Řadíme zde případy, kdy další části věty má jinou formu, než její začátek, konkrétně zde patří: anakolut, zeugma, atrakce a kontaminace.

Při chybě zvané anakolut, dochází k vyšití z vazby.

Například: My, kteří jsme tuto dobu neprožili, *nám velmi dobře přiblížila tato díla* (Nám, kteří jsme tuto dobu neprožili, ji velmi dobře přiblížila díla). / *Každý*, kdo má víc než druhý, *už mu narostou rohy* (Každému, kdo má víc, než druhý, narostou rohy). / Víím, že *člověk* často, když dělá některou práci poprvé, *nejde mu dobře* (Člověku nejde práce dobře, když ji dělá poprvé).

Zeugma je situace, kdy dochází k zanedbání dvojí vazby a ke spojení dvou různých slovesných vazeb s jedním slovem.

Například: *Členové jsou zapojeni a účastní se práce v komisích* (Zapojeni do práce v komisích a účastní se jí). / *Sestra mají rády a pečují o děti* (Sestry mají rády děti a pečují o ně). / *Lidé stále vcházeli a vycházeli z budovy* (Lidé stále vcházeli do budovy a vycházeli z ní).

Při atrakci se přizpůsobují slova, kdy jedno slovo se svým tvarem mechanicky přizpůsobí tomu druhému.

Například: *Před sluncem východem* (*Před východem slunce*). / *Dali se cestou překonávání potíží a odstraněním nedostatků* (*Dali se cestou překonávání potíží a odstraňování nedostatků*).

A kontaminace, při které se kříží dvě vazby.

Například: *Pokračovali na adaptaci divadla*. (*pokračovat v ní + pracovat na něčem*). / *Mám než tebe* (*mám jen tebe + nemám než tebe*).

6.3 Chyby jazykové

Jsou častými chybami, které ovlivňují celkový dojem projevu. Jedná se především o chybné užití výrazů v neodpovídající stylové vrstvě, např. hovorové výrazy v oblasti odborné, knižní výrazy v hovorovém stylu. Platí pravidlo, že se neužívá dvou odlišných stylových variant těsně vedle sebe, např. neříká se: *můžu říci, ani mohu říct, ale: mohu říci a můžu říct*. Existují samozřejmě výjimky, kdy se styly mění, musí to být ale dobře patrné a děje se tak ze zásady u uměleckého stylu použitím hovorových nebo nespisovných prostředků pro větší autentičnost, např. při popisu postav nebo prostředí.

6.4 Prohřešky proti logičnosti vyjadřování

Vypovídají především o autorovi projevu, jsou náznakem toho, že mluvčí tomu, co říká, nerozumí nebo nemá informace uspořádané. Nejzávažnější chybou je porušení věcné správnosti, znamená to, že v projevu se vyskytují chyby faktické, což je znakem neověření si informací, či jejich zkreslování.

Další chybou, která už není faktická, ale působí spíš zmatek, je slučování nesourodých obsahů. Jedná se o chybu vyskytující se spíše v pracích žáků a opět je to vlivem neutříbenosti informací. Například: *Mám ráda zvířátka, a proto bych se chtěla stát učitelkou*. / *Byli jsme svědky katastrofální dikce – základních hrubých nedostatků, na nichž stojí herecký projev*.

K logickým chybám řadíme také tzv. opakování stejných myšlenek, což svědčí opět o nedostatečné připravenosti a nepromyšlenosti projevu.

6.5 Prohřešky proti zachování pravdivosti projevu

Pojem pravdivost projevu označuje shodu mezi tím, co autor říká, co tím myslí a jak to cítí. Porušení této rovnováhy je považováno za hrubou stylistickou chybu, kdy dochází k frázovitosti projevu. Což vypadá tak, že se v řeči objevují tyto rysy: a) často se vyskytující nepřesnosti ve volbě pojmenování, obecná slova, nadnesené a otřelé metafory; b) obecné hodnocení, nepřesné myšlenky, žádná fakta.

Důvodů, proč dochází ke vzniku frází je několik, je to především nepřípraveností autora, který nedokáže dané téma správně uchopit nebo není myšlenkově a citově na téma připraven a tuto skutečnost si odmítá připustit. Autor pak pouze komolí a obměňuje cizí myšlenky a informace, není schopen logicky sestavit text. Často také vlivem nedostatku času neseřadí své myšlenky a nedokáže svou práci stylisticky propracovat. Objevují se také poměrně hojně tzv. klišé, tedy otřelá pojmenování, jako je např. Opak je pravdou.

7 Slovní zásoba a její rozvrstvení

7.1 Slovo a slovní zásoba

V praktické části této práce se budeme věnovat analýze mluvených projevů, k ní bezpochyby patří také analýza slovní zásoby a jejích vrstev. Proto nadcházející kapitolu věnujeme popisu uspořádání slovní zásoby se zaměřením na ty vrstvy, které se u mluvčích nejvíce vyskytovaly.

Termínem slovní zásoba označujeme soubor všech slov, která se v daném jazyce, zde konkrétně v českém, vyskytují. Můžeme říct, že slovní zásoba českého jazyka je bohatá, čeština je jazyk, ve kterém se vyskytuje velké množství synonym a právě díky nim je to jeden z nejbohatších jazyků vůbec. Příruční slovník jazyka českého uvádí, že existuje asi 250 000 hesel⁵⁴, nutno ale dodat, že tento počet je otevřený, slov neustále přibývá a jejich přesný počet je de facto nezjistitelný. Mluvčí daného jazyka samozřejmě neovládají bezpodmínečně všechna hesla, u mnohých nezná ani jejich význam. Rozlišujeme slovní zásobu aktivní a pasivní. Aktivní slovní zásoba je taková, kterou mluvčí běžně užívá ke svému dorozumívání, tedy ke komunikaci jak verbální, tak písemné. Její počet se odhaduje někde kolem 5 000 slov⁵⁵. V pasivní slovní zásobě jsou u jedince ta slova, která zná, rozumí jim, ale ke svému vyjadřování je nepoužívá. Konkrétní počet je pak asi 25 000 až 30 000⁵⁶. I když je užívání jednotlivých slov poměrně dost individuální, existuje tzv. jádro slovní zásoby, ve kterém jsou slova nezbytná k běžnému vyjadřování, jsou mluvčím daného jazyka společná, protože se bez nich při denním vyjadřování neobejdou.

Základem každé slovní zásoby je slovo (lexém). Je to nejmenší prvek jazyka, který nese význam a má určitou formu. Formou se rozumí stavba slova, tedy to, z jakých hlásek je slovo uspořádáno, většinou se jedná o sled několika hlásek, jen zřídkakdy pouze jedné, např. a, i, s, z, k, u, apod. To, že slovo nese význam, znamená, že má určitý obsah a označuje nějakou skutečnost, věc, jev, děj, vlastnost, okolnost nebo vztah. Důležitým znakem slova je jeho samostatnost a nejdůležitější funkcí je pojmenovávat.⁵⁷

⁵⁴ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 13.

⁵⁵ tamtéž

⁵⁶ tamtéž

⁵⁷ tamtéž

Slova jsou v rámci slovní zásoby systémově rozdělena, vzhledem k jejich množství systém usnadňuje orientaci. Opět nemůžeme považovat tento systém za něco uzavřeného, vyvíjí se a roste se slovní zásobou. Hauser (1980) uvádí rozdělení do tří skupin podle vztahů mezi slovy na: slovědrhové, formální (slovotvorné) a významové (souřadné a hierarchické). Přičemž do první skupiny lze zařadit všechna slova, podle klasického rozdělení do deseti slovních druhů. Objevují se ale výjimky v podobě sousloví a frazeologismů, které do slovních druhů zařadit nemůžeme a do této skupiny přesto patří. Ve druhé skupině, rozdělujeme slova podle formálních vztahů na nemotivovaná a motivovaná, ty pak ještě na jednoslovná či sdružená. A poslední, významové hledisko, rozděluje slova na antonyma, synonyma, slova nadřazená a podřadná.⁵⁸

7.2 Vrstvy ve slovní zásobě

Slovní zásoba je rozdělena do jednotlivých vrstev na základě různých příznaků, my se zde zaměříme především na původ, citovost, slohovou zařazenost a příslušnost k jiným útvarům národního jazyka. Nad tímto dělením se ale nachází ještě rozdělení slovní zásoby národního jazyka na spisovný a nespisovný, jednotlivé vrstvy pak prostupují tímto základním rozdělením.

Mezi nespisovné útvary řadíme obecnou češtinu, dialekty, slang a argot. Ve slovní zásobě spisovné formy jazyka nalezneme nejvíce slov neutrálních, označujících běžné jevy, tato slova jsou mnohdy společná také s nespisovnou slovní zásobou, protože jsou k vyjadřování zkrátka potřebná. Většinou ale dochází k jejich fonetické změně (nikoliv významové), což je následně zařadí do vrstev nespisovných, např. nářeční nebo slangová slova. Nutno podotknout, že nezřídka jsou ke spisovným slovům vytvářena synonyma, která pak ve spisovné slovní zásobě nemají příslušný ekvivalent. Důležitou vlastností spisovné slovní zásoby je její celonárodní platnost, je to společný jazyk úřadů, kterému by měli rozumět všichni obyvatelé daného státu. Neznamená to ale, že se jím vyjadřuje také běžná veřejnost, ba naopak je spisovný jazyk při denní komunikaci téměř nevyužíván. Častější je tzv. hovorová čeština, která obsahuje slova obecné češtiny, jež jsou společná různým dialektům. Můžeme tedy říct, že celonárodní slovní zásoba obsahuje, jak formu spisovnou,

⁵⁸ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 16-18.

tak tu nespisovnou zastoupenou nářečními variantami slov spisovných a slovy obecné češtiny napříč různými dialekty.

7.2.1 Vrstvy slov podle příslušnosti k nespisovným útvarům národního jazyka

7.2.1.1 Rozdíly územní (geografické)

Do této vrstvy patří ještě další tři podskupiny: **Slova obecné češtiny**, **Slova oblastní** (regionalismy) a **Slova nářeční** (dialektismy). Jak už bylo zmíněno, některá slova obecné češtiny jsou součástí běžně mluvené řeči a řadíme je tak do hovorového stylu. Společně se spisovnými slovy hovorovými utvářejí hovorovou, tedy nejvyužívanější, vrstvu českého jazyka, která je také označována za celonárodní vrstvu nespisovnou. Jako konkrétní příklady této vrstvy uvádí Hauser (1980) slova jako: baštit, činžák, frajer, gruntovat, kafe, mindrák. Zároveň se zmiňuje také o příkladech z oblasti slov venkovských (furt, almara, štrikovat, štafle) nebo městských (citlivka, fajnovka, kecat, hecovat někoho, podraz, marodit).⁵⁹

Slova oblastní (regionalismy) jsou slova užívaná na větším území České republiky, nejsou vázána pouze na příslušné nářečí. V českém jazyce jsou hlavními oblastními skupinami moravismy a čechismy. Mezi moravismy nalezneme slova jako: dědina, duchna, pletýnka, sdělat, zhlavec, apod. U čechismů zase např. špitat, umolousaný, přišel dlouho, apod.⁶⁰

Slova nářeční (dialektismy) jsou oproti regionalismům vázána přesně na dané území, příslušníci jiného území tato slova neužívají a často neznají ani jejich význam. Nářečí není záležitostí pouze vesnického prostředí, užívá se také ve městech, v obou případech se výrazy liší od spisovné i obecné češtiny. Havránek a Jedlička (1966) uvádí ve své publikaci 4 základní nářečí na území Česka a to: nářečí česká, hanácká, moravskoslovenská (východomoravská) a lašská. Existuje samozřejmě celá řada dalších oblastních nářečí, pro naše potřeby postačí ale tato základní rozdělení. Jejich konkrétní oblastní rozmístění je toto: česká nářečí nalezneme v Čechách a v západním pruhu Moravy, ve středu Moravy jsou převážně hanácká nářečí, směrem na jihovýchod nalezneme východomoravská nářečí a směrem k severovýchodu pak lašská.

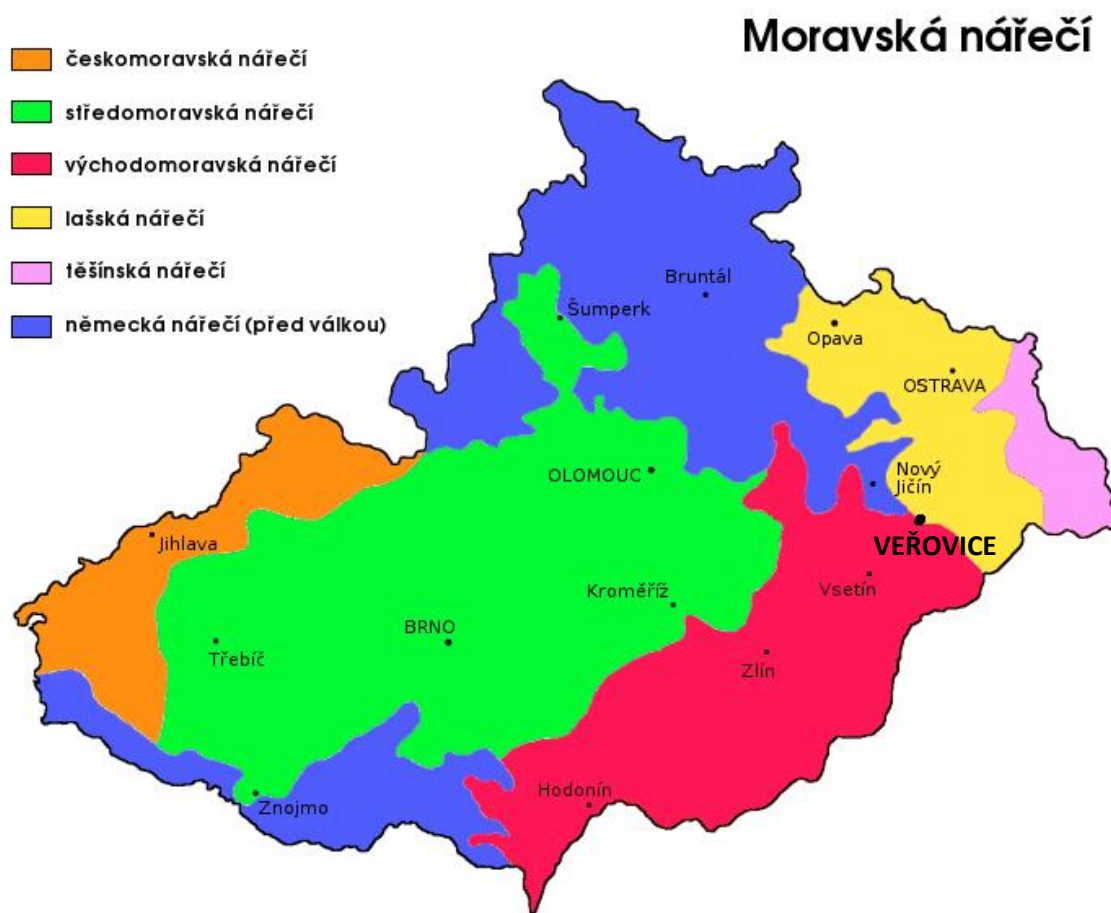
⁵⁹ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 21.

⁶⁰ tamtéž

Obec Veřovice, ve které byly pořizovány nahrávky k analýze, se nachází na hranici nářečí východomoravských a lašských (viz. obrázek 1). Předpokládáme proto vliv nářečí východomoravského a tím častý výskyt hlásek „í“, „ú“ (stríc, vozík, múka, úvoz) a zároveň také vliv lašského nářečí při zkracování (stryc, muka).⁶¹ Hubáček a kol. pak ještě uvádí další hláskové jevy v lašských a východomoravských nářečích: místo spisovného „ou“ se vyslovuje „u“ (muka, oni něsu) a místo „ej“ se vyskytuje původní „aj“ (daj, nejlepší). Zachovává se také výslovnost „a“ po měkkých samohláskách (ležat, kuřa, prasa) a výslovnost „u“, „ú“ (našu, palicu). Dále se rozlišuje „i/y“ ve výslovnosti, která většinou koresponduje s psanou podobou. Existuje zde také zpětná asimilace, konkrétně u skupiny „sh“ (zhořet, zhoda), u skupin „de, te, ne“ dochází ve výslovnosti k měkčení (pujdě, těta, něpiš). Typickým úkazem je také absence hlásky –l v přičestí minulém po souhlásce (on ved, něs) a také ve tvaru 2. pádu plurálu u maskulin dochází k přidávání koncovky –uv (pekařuv, synuv).⁶²

⁶¹ HAVRÁNEK, B. JEDLIČKA, A. Stručná mluvnice česká. 13. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

⁶² HUBÁČEK, J. JANDOVÁ, E. SVOBODOVÁ, D. SVOBODOVÁ, J. Čeština pro učitele. 4. vyd. Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7. s 76-77.

Obrázek 1: Moravská nářečí

7.2.1.2 Rozdíly sociální

Na základě sociálních rozdílů rozlišujeme dvě skupiny slov: slang a argot. Jako **slang** se označují slova, která užívají příslušníci určité zájmové nebo pracovní skupiny. Podle příslušnosti ke konkrétní skupině tak existují slangy např. sportovní, myslivecké, hornické, studentské, zájmové, apod. Někdy se vyděluje také tzv. profesní mluva, která je příznačná pro jedno konkrétní pracoviště. Základním rysem všech slangů je jejich synonymičnost, protože oné pojmenování věcí jiným způsobem, většinou nespisovným, není nic jiného než vytváření synonym ke spisovné variantě. Nezastupitelné místo a velkou část v této skupině zaujímají také tzv. **professionalismy**, tedy označení, která nespisovným způsobem nahrazují termíny např. ze sportovní terminologie nebo určitého povolání jako hornického nebo lékařského. Z hlediska slovo tvorby dochází ve slangu nejčastěji k univerbizaci, např. ve slovech matikář, pošťák, propiska nebo strojařina apod. Velmi často se vypouští pouze hlásky, dochází k tzv.

haplologii, např. děják, magneták, sím. Ovšem pravidlem není pouze krácení slov, vyskytují se zde také frazeologismy, např. být tasenej, hodit kostrou, apod. Dále dochází také k přenášení významu a to jak na základě vnitřní, tak i vnější podoby. U metonymie (vnitřní podoba) máme slova jako plzeň (nápoj), segedín (jídlo), peršan (koberec), u metafory (vnější podoba) pak šňůra/špagát (roznožení), šťáva (benzín), jesle (prohození míče mezi nohama protihráče). Zastoupení v této početné skupině mají také slova cizího původu, např. vercajk, cimra, ajzboňák, glajza, apod. Anebo slova s citovým zabarvením, tedy slova expresivní, jsou to např. fešanda, šprtoun, krat'as, prud'as, apod.⁶³

Druhou velkou skupinou v této vrstvě je **argot**. Je to označení skupiny slov, která jsou charakteristická pro společensky izolovanou společnost lidí. Původně byl tento jazyk vlastní především podsvětí, zlodějům nebo překupníkům a byl tajný, měl jinak pojmenovávat kriminální skutečnost a hlavně ji utajit před ostatními. To argot liší od slangu, který naopak slouží k tomu, aby si ho osvojili také ostatní a usnadnili si tak vyjadřování. Co má ale argot se slangem společné je samozřejmě synonymičnost, jádrem této slovní zásoby jsou především nespisovná synonyma ke spisovným výrazům. Historické prameny výrazů můžeme spatřovat již v jazyce jidiš⁶⁴, rotwelsch⁶⁵ nebo v romštině, existuje dochovaná literatura, která zaznamenává existenci českých argotů, a sice pražské galerky (výrazy jako vodprejsknout, nebo dacan) a brněnské plotny (např. rychna nebo lokna). Dnes je tato mluva užívána především ve vězeňském prostředí, v prostředí hazardních her nebo u překupníků a uživatelů drog.⁶⁶

7.2.2 Vrstvy slov podle slohových příznaků

První a zároveň nejpoužívanější skupinou v této vrstvě je skupina **slov hovorových**. Mezi těmito slovy rozlišujeme ještě spisovná a nespisovná (obecná čeština a slang) slova, hranice mezi nimi však není úplně přesně stanovená. Táhne se k tomu, že čím dál více slov prorůstá mezi vrstvami a má potom více příznaků, je to dáno především jejich užíváním. Jakmile je slovo více frekventované, přeroste ze slangu nebo obecné češtiny do skupiny slov hovorových, jsou to slova jako např. garsonka, fandit nebo panelák. Vznikají, stejně jako slova u slangu, zjednodušením vyjadřování, proto se velmi často vyskytuje univerbizace, tedy

⁶³ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 23-27.

⁶⁴ Čechová a kol. (2003): jazyk východoevropských Židů

⁶⁵ Čechová a kol. (2003): mezinárodní gaunerská mluva

⁶⁶ ČECHOVÁ, M. a kol. Současná česká stylistika. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-00-3.

jednoslovná pojmenování, např. Václavák, tryskáč, záchranka, apod. Dále zde často nalézáme také slova expresivní, např. doják, klikař, piplačka, apod.

Méně početnou skupinou je skupina slov běžnějších především v psané, jazyce, skupina **slov knižních**. Tato slova se ojediněle vyskytují také v mluvených projevech, především slavnostních. Slova jsou vytvářena většinou synonymním pojmenováním slov neutrálních a užívají se hlavně ve vyšším stylu. Patří zde slova jako např. chrabřý, dlužno, záhodno, prahnouti, kynouti, sežehnouti, jinoch, apod.

Nezbytnou součástí slovní zásoby jsou také **termíny**, někdy se jim říká také odborné názvy, tvoří třetí skupinu slov patřících do této vrstvy. Termín je odborné označení nějakého jevu, či věci a většinou jsou tato slova typická pro různé obory, např. chemie, zoologie, historie, apod. V rámci tohoto oboru jsou pak termíny ustálené a ostřeji ohraničené, než u jiných vrstev, což způsobuje, že slova jsou lépe identifikovatelná, bez ohledu na kontext. Termín musí splňovat určitá kritéria, aby byl jako termín přijat. Hauser (1980) zmiňuje především tyto požadavky: jednoznačnost, přesnost, ustálenost, nosnost a neexpresivnost. Slova, která splňují všechny tyto podmínky, považujeme spíše za ideál a není jich mnoho. Problém je především s jednoznačností, proto si čeština vystačuje také s jednoznačností relativní, což znamená, že dané slovo je jednoznačné přesně a jen v rámci jedné terminologie, např. předložka v mluvnicí jako označení slovního druhu. Vyskytují se totiž slova, a není jich v češtině málo, která mají stejné označení napříč různými obory, např. reakce (v chemii, v politice), asimilace (ve fonetice, v etnografii, v botanice), aj. Pokud význam těchto slov není přenesený, pak se jedná o terminologická homonyma. Stejně tak existují i terminologická synonyma, jsou sice v rozporu s podmínkou přesnosti termínu, ale vyskytují se. Bečka (1992) dokonce uvádí, že jedním z požadavků na slovo, které má fungovat jako termín je, aby vedle sebe nemělo synonyma, přesto je ale mezi termíny nalézáme. Vznikají většinou u nových oborů, kde se vytvářejí slova současně na více místech, vymýšlejí se nejvhodnější pojmenování a k jednotnosti se přistupuje až později.

V českém jazyce dochází poměrně běžně k používání cizích i domácích pojmenování například ve slovech mluvnic/gramatika, fotbal/kopaná, přívlastek/atribut, samočinný/automatický, apod. Samozřejmě se stává, že jeden člen z dvojice slov může zastarávat. Tím spíše, pokud sledujeme, že terminologie směřuje k internacionalizaci, kdy na přelomu 19. a 20. století byly snahy o vytvoření kompletní paralelní české terminologie, a tak se stávalo, že mnohá česká slova zanikla, např. lučba, mluvno, uměnověda mravověda, apod. Mezi termíny se pak tímto způsobem dostávala slova z jiných slovních vrstev, především

profesionalismy a slangové výrazy. Nalézáme zde slova jako áro (ARO), jipka (JIP), kožař (kožní lékař), které jsou sice na okraji spisovnosti, ale v hovorové spisovné češtině je nalezneme, v odborných textech samozřejmě zatím ne. Můžeme tedy říct, že mezi jednotlivými vrstvami neexistuje jakási pevná, nepřekonatelná hranice. U termínů je však velice důležitá předchozí znalost nebo zkušenost, bez ní některým termínům, a výsledně i významu textu, nelze porozumět.

Přesnější označení, nežli termín, je pojem, ten lze definovat. Pojmy také tvoří základní terminologii většiny oborů, jsou v nich systémově uspořádány a tvoří ustálenou slovní zásobu příslušného oboru. Z hlediska jazykového by jednotlivé pojmy měly být nosné, tedy pružné k dalšímu tvoření a ohýbáním, např. kyslík – kysličník, okysličovat – okysličovadlo. Hauser (1980) pak uvádí definici termínu: „*Termín je lexikální jednotka sloužící odbornému vyjadřování s přesným, zpravidla pojmovým významem, ve svém oboru jednoznačná, ustálená a normalizovaná bez vedlejších příznaků citových.*“⁶⁷

Poslední skupinou ve slovní vrstvě rozdělené podle slohových příznaků jsou **poetismy**. K používání těchto slov dochází výhradně v uměleckém stylu a netvoří příliš početnou skupinu. Velmi často se jejich užívání vztahuje k nějaké literární skupině nebo určitému literárnímu období, poprvé jich začali užívat ve svých dílech obrozenci (slova jako např. milozář, zimodech, hvězdořeka, mrtvolina). Známá jsou i slova májovců (hrdobce, sladkobolný, srdcejemný) nebo lumírovců (dol, tes, kles, hled, burný, čaruplný). Na příkladech je patrné, že se jedná o slova zastaralá nebo zastarávající, často existují pro básnické potřeby jako synonyma slov běžných (vesna-jaro, luna-měsíc, jeseň-podzim, jarý-bujný, niva-pole).⁶⁸

7.2.3 Vrstvy slov podle časových příznaků

V této vrstvě jsou slova rozlišována podle jejich časové platnosti. Slovní zásoba se vyvíjí úměrně s dobou, neustále se obměňuje a dochází k tomu, že některá slova vznikají, začínají se používat, jiná zase v používání zastarávají a z hovorové slovní zásoby jsou posupně vytlačována těmi novými. Nová slova souvisejí se vznikem nových výrobků a se společenským vývojem, na druhé straně ale také se zánikem věcí a jejich pojmenování.

⁶⁷ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 35.

⁶⁸ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 40.

Nejprve se zaměříme na slova zastaralá, tedy archaismy a historismy. Jsou to slova, která se v běžné řeči již nepoužívají, buď kvůli tomu, že je nahradila slova nová nebo proto, že již zanikly samotné věci nebo činnosti, které jednotlivá slova označovala.

V případě **archaismů** se jedná o ten případ, kdy původní slovo nahradilo nové, neologismus, který se ujal. Podle míry stárnutí se rozlišují slova poněkud zastaralá, (řadíme zde slova jako chmelovina (pivo), dějinstvo, dospělec, funebrák, hojič) a zastaralá (zde zase např. bradýř - holič; drahný - dlouhý; kávník - kávový ubrus). Další dělení je na základě jazykové struktury, jsou to archaismy lexikální, hláskové, slovotvorné a sémantické.

Lexikální archaismy mají v současném jazyce svá používanější synonyma, patří zde slova jako an (který), šlojíř (závoj), škorně (vysoké boty), fortelný (silný). U hláskových archaismů se nemění význam, v průběhu času došlo jen ke změně některých hlásek, např. birýt (baret), ohořalý, mučedlník. U slovotvorných archaismů tvoří zastarávající část přípona -ec, (např. kabátec, praporec, truhlice, stolice) a přípona -stvo u pojmenování vlastností (přátelstvo, hrdinstvo, sobectvo, apod.) Sémantické archaismy byly nahrazeny novým slovem u jednoho ze svých významů, např. branný (hlídač v bráně), loket (délková míra), kupec (obchodník), hotovost (vojsko).

Historismy se od archaismů liší tím, že označují věci a jevy již neexistující. Jejich užívání se vztahuje k určitému období nebo ke skupině věcí. Rozlišujeme tak archaismy římské (atrium, falanx, cirkus, legie), středověké (purkmistr, cimbuří, parkán), dále také názvy starých zbraní (řemdlich, sudlice, kuše, samostříl, halapartna) nebo vojenské tituly a poměry (verbíř, kaprál, soldát, mušketýr, práče). Rozsáhlé jsou též názvy zařízení (hubatka - nádoba na pivo; okřín - mísa), názvy peněz (groš, tolar, zlatka, denár, šesták), názvy řemeslníků a zaměstnání (mečíř, svičkař, kolomazník, psář, mltec).

Na druhé straně pomyslné přímky stojí **neologismy**. Jsou to slova, na rozdíl od archaismů a historismů, nově vzniklá. Záleží zde na době, ve které slova vznikají, protože se zpravidla velmi úzce k této době váží. Proces je takový, že nejprve nová slova užívá úzká skupina lidí, často také jedinec, postupně se ale pojmenování rozšiřuje a jakmile se v běžné mluvě uchytlí, pak z této vrstvy neologismů vypadá. Hauser (1980) ve své knize „Nauka o slovní zásobě“ přiznává, že přesné vymezení neologismů je obtížné, přesto se o to pokouší, tvrdí, že neologismy jsou: „*lexikální jednotky, které dosud nebyly součástí lexikální zásoby, které však mají možnost stát se jí.*“⁶⁹ Neologismy jsou tedy slova, která vznikla nedávno, ještě jsme je neslyšeli a ve své mluvě nepoužili. Jak již bylo řečeno, vztahují se nejčastěji

⁶⁹ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 44.

k určitému historickému období, například známé obrozenecké neologismy jako jsou vzduch, tklivý, půvab, okres, podmět, mrož. Nebo související s budováním socialismu, např. pětiletka, prověrka, znárodnit, svazák, odborář, stavbař, apod.

Neologismy vznikají nejčastěji v souvislosti se vznikem nového předmětu, způsobu výroby, nového oboru apod., také proto tvoří největší část termínů. Z hlediska vzniku dnešních neologismů uvádí Hubáček a kol. (2010) tři možnosti. První je utvoření tvaru z již existujícího slova (slovotvorné neologismy), např. průměrovat, videokonference, galavečer, dále pak slova nově přejatá z cizích jazyků (newsroom, deadline) a poslední jsou tzv. sémantické neologismy, kde se slovo užívá v jiném významu, než doposud, např. tunel ve smyslu podvod; okno jako náhlá ztráta paměti, apod. Hauser (1980) ještě píše o souslovných a frazeologických neologismech. Za souslovné jsou považovány takové, kdy z běžně užívaných slov vzniknou nová sousloví, např. neutronová bomba, kosmická rychlost, plazmová televize, apod. U frazeologismů to jsou např. spojení jako: hučí jako buldozer, mírová ofenzíva, raketový nástup (ve sportu), filmovat to na někoho, apod.⁷⁰

7.2.4 Vrstva slov expresivních

Za expresivní označujeme taková slova, která v sobě mají citový (emocionální) nebo volní příznak a to jak kladný, tak záporný. Bečka (1992) rozlišuje expresivitu citovou, která vyjadřuje určitý citový vztah k označované skutečnosti a expresivitu apelovou, která zase označuje volní vztah k této skutečnosti. Dále pak zmiňuje i expresivitu zvukovou, ve které vyzdvihuje nápadnost ve znění slova. A také expresivitu výrazovou, u které záleží na jejím použití vztahujícímu se buď k významu slova nebo k jeho znění, či obojímu.

Slova expresivní lze rozdělit podle typu expresivního příznaku na slova obsahující: expresivitu hláskovou, slovotvornou a lexikálně sémantickou. U hláskové expresivity se jedná o výskyt specifických hlásek, které jsou charakteristická právě pro slova expresivní, u slov neutrálních se běžně nevyskytují. Jsou to hlásky jako např. „d“, „t“, „ň“, „j“ a slova jako: kňučet, hňup, ňouma, ťulpas, čučet, čumět, apod. Se slovotvornými kategoriemi souvisí druhý typ expresivity, především s kategoriemi slov zdobných a zveličelých. A to jak u slov s kladným (děťátko, nožička, sluníčko, mlíčko), tak záporným expresivním příznakem

⁷⁰ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 43-48.

(učitelek, příteliček, doktůrek). Typické přípony pro tuto skupinu jsou: „-ek“, „-ka“, „-ček“, „-čka“, „-ička“, „-ičko“, „-isko“, „-as“, „-och“.⁷¹

Hauser (1980) pak doplňuje, že na rozdíl od zdobnělin, jsou slova zveličelá expresivní vždy. Zdobněliny často označují jen věci menší (očko, knížka), mnohdy jen doplňují nociónální význam (maminka, tatínek, vodička). Kdežto slova zveličelá být neutrálními nemůžou, jak ve svém záporném příznaku (např. psisko, chlapisko, babizna), tak v tom kladném (droboučkový, maličkový, velikánský, dlouhatánský). Z hlediska dalších slovtvorných kategorií spadají do této skupiny také názvy nositelů vlastností, např. klid'as, tlust'och, mlsoun, mrňous, žrout, štekna, fešanda, třeštidlo, lumpárna. Ve skupině s lexikálně sémantickou expresivitou je pozornost kladena na vlastní význam slova. Slova expresivní, jak již vyplývá z výše řečeného, označují věci vyvolávající citové hodnocení. Nejčastějším slovním druhem, ve kterém můžeme nalézt expresivitu, jsou citoslovce, především apelová (např. hej, halo, pst, vid') a emocionální (např. ach, juj, ouha) nebo zvukomalebná (např. prásk, žbluňk, frrr). A samozřejmě výrazy od nich odvozené, jako jsou např. bučet, mňoukat, hafat, vrkat, apod. O těchto citoslovcech můžeme říci, že jejich expresivita zastíňuje význam, který je následně patrný až z kontextu, expresivitu tedy řadíme k tzv. adherentní a patří zde také slova jako např. kočka, osel, trouba, panák, apod. Naproti tomu existuje i expresivita inherentní, u které je význam patrný přímo z expresivního slova, např. mrňous, zlobidlo, barabizna, apod.⁷²

Expresivní slova lze také rozdělit podle druhu expresivního příznaku. Vzhledem k tomu, že předpokládáme výskyt těchto slov u projevů v praktické části, zmíníme se krátce také k tomuto dělení. Zásadní rozdělení je na slova s citově pozitivním příznakem a s citově negativním příznakem. Mezi skupinu slov s citově pozitivním příznakem patří: zdobněliny, slova důvěrná, slova domácká, dětská slova a eufemismy. O **zdobnělinách** (deminutivech) zde již byla řeč výše, jsou tvořeny pomocí přípon a dochází u nich ke zdobňování dvoustupňovému (máma – maminka) nebo třístupňovému (máma – maminka - maminečka). **Slova důvěrná** (familiární) jsou užívána především v osobním styku, v okruhu známých lidí a řadíme zde označení právě těchto nejbližších osob, např. miláček, zlatíčko, drahoušek, apod. **Domácká slova** (hypokoristika) jsou předešlým velmi podobná, zde ale řadíme označení hlavně členů rodiny a to jak domáckou verzi obecných pojmenování (maminka, tetička, dědoušek, apod.), tak vlastních jmen (Michálek, Barborka, apod.). Právě domácí verze

⁷¹ HUBÁČEK, J. JANDOVA, E. SVOBODOVÁ, D. SVOBODOVÁ, J. Čeština pro učitele. 4. vyd. Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7. s 75-76.

⁷² HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 49.

vlastních jmen se velmi často přenášejí do blízkého okolí. **Dětská slova**, jak sám název napovídá, jsou slova užívaná dětmi, ale i dospělými při styku s nimi, např. papat, hajat, bumbat, hačat, apod. Zjemňující funkci mají **eufemismy** (meliorativa). Jsou to výrazy, které nahrazují nepříjemná slova nebo slova nevhodná, např. zesnout, skonat, odejít na věčnost, nevidomý, tělesně postižený, indisponovaný, apod.

Skupinu slov se záporným citovým příznakem tvoří slova: hanlivá, zhrubělá a vulgární. **Slova hanlivá**, jinak také pejorativní, jsou taková, která danou věc označují ošklivě, hanlivě, např. chlapisko, babizna. Hauser (1980) k nim také řadí slova zveličelá (augmentativa), např. herka, křikloun, barabizna. Mezi **slova zhrubělá** se řadí označení skutečnosti, ke které máme odpor nebo nás pohoršuje, např. kecat, žvanit, ožralec, blaf. A **slova vulgární** jsou už slova stojící mimo běžnou společenskou komunikaci, např. chlastat, blít, hajzl. Hauser (1980) zde řadí také **dysfemismy**, tedy opak eufemismů, což znamená slova, která ještě zesilují určité skutečnosti, např. zdechnout, žrát, žrádlo, apod. Za vulgární jsou též samozřejmě označovány různé nadávky, či neslušná oslovení rozšířená především mezi dospívajícími.⁷³

7.2.5 Vrstva slov cizích

U slov cizích, nebo také přejatých, je nejdůležitější jejich přizpůsobení se češtině. Podle míry přizpůsobení můžeme označit skupiny, na které se tato slova dělí. Rozlišujeme slova zcela přizpůsobená českému jazyku a nepřizpůsobená, hranice mezi těmito dvěma póly ovšem není nikterak ostrá, je plynulá, otevřená a stále živá. Taková slova, která se úplně přizpůsobila našemu rodnému jazyku, označujeme za slova zdomácnělá a často ani nepocitujeme jejich cizí původ. Patří sem slova jako např. škola, kalendář, cihla, banka, plech nebo barva, apod., jsou běžně zařazována do komunikace, mají české skloňování i pravopis.

Další skupinou jsou slova na pomezí, z jejich zvukové i grafické podoby pocítujeme, že pravděpodobně nejsou českého původu, ale jsou přizpůsobená českému systému. Signálem těchto slov při mluvené formě jsou hlásky nebo kombinace hlásek v češtině se běžně nevyskytující jako jsou: „g“ (guma, generál, sága, gymnázium), „f“ (fyzika, fráze, asfalt, nafta), kombinace hlásek u slov: automobil, socialismus, inteligent, pneumatika, koalice, biologie, apod. Při psané formě zase písmena: „x“ (praxe, box, existence, taxa), výjimky u psaní „i/y“ (kritika, rival, politika, diktát), „ú“ uprostřed a na konci slova (ragú, skútr, kúra),

⁷³ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 50-51.

„ó“ (chór, balón, sólo). Patří zde také slova s odlišným skloňováním, např. socialismus, datum, téma; a také ta neskloňná: kupé, byró, karí. Můžeme zde ale také nalézt slova, která nemají přesně tyto příznaky, přesto bychom pravděpodobně odhadli, že nejsou zcela českého původu: republika, komunál, parta, leporelo, ropa.

Pokud půjdeme v míře přizpůsobivosti ještě dál, narazíme na slova nepřizpůsobená, která si ponechala ať už svou výslovnost nebo pravopis, či obojí. Jsou to cizí reálie a slova citátová. Jako cizí reálie chápeme slova, která jsou používána v souvislosti s konkrétní zemí, např. pojmenování cizí měny (euro, libra, dolar), oděvu (kimono, sarí, sombrero), jídel a nápojů (maté, čevabčiči, boršč, grog, whisky), titulů a postavení (lord, lady, sir, madam, samuraj), apod. I u těchto slov ale může docházet a dochází k tomu, že se postupně přizpůsobují, včetně grafické podoby, je tomu tak třeba u slov: kakao, makaróny, špagety, džem, džez, koňak, kánoe, kajak, žervé, parfém, angažmá, apod. U slov citátových toto není úplně možné, jsou to slova, která si ponechávají svou podobu, nevčleňují se do slovní zásoby. Radíme tady slova jako např. happy end, de facto, status quo, faux pas, show, apod.

Původ jejich přijetí je dalším rysem a základním faktorem u přejatých slov. V průběhu let se do českého jazyka dostala přejatá slova z různých jazyků, nejprve to byla slova z latiny (civilizace, cyklus, existence, ministr, opera, koruna, seminář, student, univerzita) a řečtiny (atlet, varhany, hyperbola, stadion, demokracie). Tyto jazyky poskytly řadu slov jednak češtině, ale i jiným nejen evropským jazykům, což je důvodem toho, že jsou z nich slova přejímána dodnes (zprostředkovaně přes ostatní jazyky) a to i přes to, že latinu dnes považujeme v podstatě za mrtvý jazyk. Na latině je dokonce postavena celá terminologie lékařství, na řečtině zase terminologie matematiky, geometrie, či psychologie.

Další jazyky, které češtině propůjčily různá pojmenování jsou:

němčina (brýle, flétna, helma, knedlík, knoflík, koule, krychle, punčocha, špatný, šunka, taška, ...);

francouzština a zde především slova z oblasti umění (impresionismus, expresionismus, rokoko, pirueta,...), gastronomie (omeleta, paštika, želatina, šodó, bonbón, žampión,...) a módy (blůza, baret, flanel, manžeta, toaleta, vesta,...);

italština se svými hudebními pojmenováními (legato, rubato, piano, pianissimo, forte, virtuos, viola, klarinet,...) a také s názvy pokrmů (špagety, pizza, artyčok);

ruština a slova jako např. bohatýr, chrabřý, lyže, náčelník, vzduch, vesmír a další;

polština např. ochota, okres, kořalka, vzor a další

slovenština např. zástava, zbojník, namyšlený a další.

Ač se to nezdá, čeština byla schopna přijmout slova i z tak exotických jazyků jakými jsou: arabština (alkohol, káva, trafika), hebrejštiny (sobota, rabín, rámus), čínština (čaj, kečup, sója), turečtina (klobouk, jogurt, tasemnice) nebo indiánské jazyky (kánoe, kajak, tabák, iglú, kaučuk, jaguár, čokoláda). V současnosti přejímáme nejvíce slov z anglického jazyka, především v oblastech sportu (sport, tenis, snowboard, time out, play off), informatiky (komputer, skener, internet, server), moderní hudby (pop, rock, house) a například žurnalistiky (newsroom, talkshow, peplemetr).

Jistou podskupinu by zde mohla tvořit slova mezinárodní (internacionalismy), která mají své kořeny opět v latině nebo řečtině a zapřičiňují to, že v mnohých jazycích znějí velice podobně. Určitým způsobem nám tak mohou usnadnit komunikaci s cizinci, jsou to slova jako např. auto(mobil), telefon, televize, profesor, akademie, filozofie, génius, textil, apod.⁷⁴

⁷⁴ HAUSER, P. Nauka o slovní zásobě, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980. s 51-57.
HUBÁČEK, J. JANDOVIČ, E. SVOBODOVÁ, D. SVOBODOVÁ, J. Čeština pro učitele. 4. vyd. Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7. s 76-77.

8 Komunikační výchova

8.1 Zařazenost v Rámcovém vzdělávacím programu

Komunikace se v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (dále RVP ZV) vyskytuje hned několikrát, například ve vzdělávacích oblastech nebo v tématech různých předmětů a také jako jedna z klíčových kompetencí (kompetence ke komunikaci) prostupuje celým RVP ZV. Jako taková je komunikace základem pro výuku, kterou bez ní nelze provádět, přičemž by při výuce neměla být pouze jednosměrná, od učitele k žáků, ale měla by směřovat i naopak, nejlépe kombinovaně, úplně nejlépe s přesahem komunikace žáků, jenž by do výuky přispívali. Už v jedné z prvních kapitol RVP ZV (Pojetí a cíle základního vzdělávání, Část C) je uváděn jako jeden z cílů základního vzdělání tento: „*Vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci.*“⁷⁵ Na důležitost komunikace tedy poukázáno je, přesto si osobně myslím, že v konkrétní pedagogické praxi jejímu nácviku není věnována dostatečná pozornost.

Učivo je v RVP ZV rozděleno na učební celky, které jsou uspořádány v jednotlivých vzdělávacích oblastech, kterých je devět, jsou to: Jazyka a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce. Přičemž hlavní důraz na komunikaci je kladen především ve vzdělávací oblasti Jazyka a jazyková komunikace, nelze ji ovšem pomíjet ani v jiných vzdělávacích oblastech. V rámci nich by žáci měli docházet k naplňování cílů, potažmo očekávaných výstupů, které tyto cíle vyjadřují. Vzdělávací oblasti obsahují vzdělávací obory, které jsou taktéž definovány očekávanými výstupy. Samotná škola, v rámci svého ŠVP, rozděluje vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů do příslušných vyučovacích předmětů, které se mohou na jednotlivých školách lišit. V rámci jednoho oboru dokonce může vzniknout i více vzdělávacích předmětů, vždy jsou ale všechny rozpracovány v učebních osnovách. Konkrétní učivo je strukturováno do tematických kruhů, systémově zařazeno v jednotlivých výukových předmětech a má být prostředkem k dosažení očekávaných výstupů.⁷⁶

Vzdělávací oblast Jazyk a jazyková komunikace obsahuje hned tři další obory, jsou to: Český jazyk a literatury, Cizí jazyk a od školního roku 2013/2014 je to povinně, na druhém

⁷⁵ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 9. [cit. 2014-03-12].

⁷⁶ tamtéž

stupni základních škol, i Další cizí jazyk. Tato vzdělávací oblast je, z hlediska komunikace, formulována například následujícím způsobem:

„Při realizaci daného vzdělávacího oboru se vytvářejí předpoklady k efektivní mezilidské komunikaci tím, že se žáci učí interpretovat své reakce a pocity tak, aby dovedli pochopit svoji roli v různých komunikačních situacích a aby se uměli orientovat při vnímání okolního světa i sebe sama.“⁷⁷

Další charakteristiky jsou pak už k příslušným oborům, kdy vzdělávací obor Jazyk a jazyková komunikace je ještě pro přehlednost rozlišen na: Komunikační a slohovou výchovu, Jazykovou výchovu a Literární výchovu. Už při obecné definici se pojem komunikace, v různých podobách, vyskytuje poměrně často:

*„V Komunikační a slohové výchově se žáci učí vnímat a chápat různá jazyková sdělení, číst s porozuměním, kultivovaně psát, **mluvit** a rozhodovat se na základě přečteného nebo slyšeného textu různého typu vztahujícího se k nejrůznějším situacím, analyzovat jej a kriticky posoudit jeho obsah.“⁷⁸*

*„Jazyková výchova vede žáky k přesnému a logickému myšlení, které je základním předpokladem jasného, přehledného a srozumitelného **vyjadřování**.“⁷⁹*

*„V Literární výchově žáci poznávají prostřednictvím četby základní literární druhy, učí se vnímat jejich specifické znaky, postihovat umělecké záměry autora a **formulovat** vlastní názory o přečteném díle. Učí se také rozlišovat literární fikci od skutečnosti. Postupně získávají a rozvíjejí základní čtenářské návyky i schopnosti tvořivé recepce, **interpretace** a **produkce** literárního textu.“⁸⁰*

Další zmínky o komunikaci nalézáme také při vytyčení očekávaných výstupů, například už pro první stupeň v Komunikační a slohové výchově:

*„Žák: respektuje základní komunikační pravidla v rozhovoru;
pečlivě vyslovuje, opravuje svou nesprávnou nebo nedbalou výslovnost;
v krátkých mluvených projevech správně dýchá a volí vhodné tempo řeči;*

⁷⁷ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 17. [cit. 2014-03-12].

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ tamtéž

⁸⁰ tamtéž

volí vhodné verbální i nonverbální prostředky řeči v běžných školních i mimoškolních situacích;
na základě vlastních zážitků tvoří krátký mluvený projev;
posuzuje úplnost či neúplnost jednoduchého sdělení;
reprodukuje obsah přiměřeně složitého sdělení a zapamatuje si z něj podstatná fakta;
vede správně dialog, telefonický rozhovor, zanechá vzkaz na záznamníku;
rozpoznává manipulativní komunikaci v reklamě;
volí náležitou intonaci, přízvuk, pauzy a tempo podle svého komunikačního záměru;
sestaví osnovu vyprávění a na jejím základě vytváří krátký mluvený nebo písemný projev s dodržением časové posloupnosti.“⁸¹

Ale také v Jazykové výchově:

„Žák: užívá v mluveném projevu správné gramatické tvary podstatných jmen, přídavných jmen a sloves;
spojuje věty do jednodušších souvětí vhodnými spojkami a jinými spojovacími výrazy;
rozděljuje v textu druhy vět podle postoje mluvčího a k jejich vytvoření volí vhodné jazykové i zvukové prostředky.“⁸²

To znamená, a RVP ZV to potvrzuje, že žák by měl být schopen již v na prvním stupni zvládnout základní pravidla mluveného projevu. V RVP je konkrétně zmíněno, že z hlediska učiva, má žák zvládnout mluvené projev v této podobě:

„Mluvený projev – základy techniky mluveného projevu (dýchání, tvoření hlasu, výslovnost), vyjadřování závislé na komunikační situaci; komunikační žánry: pozdrav, oslovení, omluva, prosba, vzkaz, zpráva, oznámení, vypravování, dialog na základě obrazového materiálu; základní komunikační pravidla (oslovení, zahájení a ukončení dialogu, střídání rolí mluvčího a posluchače, zdvořilé vystupování), mimojazykové prostředky řeči (mimika, gesta).“⁸³

Na druhém stupni by mělo docházet k zužitkování a prohloubení poznatků z prvního stupně, komunikace je zaměřena více na praktický život, na moderní technologie, zásady dialogu,

⁸¹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 20. [cit. 2014-03-12].

⁸² tamtéž

⁸³ tamtéž

různé komunikační situace apod. Konkrétně jsou to v Komunikační a slohové výchově tyto výstupy týkající se komunikace:

„Žák: rozlišuje subjektivní a objektivní sdělení a komunikační záměr partnera v hovoru; rozpoznává manipulativní komunikaci v masmédiích a zaujímá k ní kritický postoj; dorozumívá se kultivovaně, výstižně, jazykovými prostředky vhodnými pro danou komunikační situaci; odlišuje spisovný a nespisovný projev a vhodně užívá spisovné jazykové prostředky vzhledem ke svému komunikačnímu záměru; v mluveném projevu připraveném i improvizovaném vhodně užívá verbálních, nonverbálních i paralingválních prostředků řeči; zapojuje se do diskuse, řídí ji a využívá zásad komunikace a pravidel dialogu.“⁸⁴

V Jazykové výchově:

„Žák: správně třídí slovní druhy, tvoří spisovné tvary slov a vědomě jich používá ve vhodné komunikační situaci; využívá znalostí o jazykové normě při tvorbě vhodných jazykových projevů podle komunikační situace.“⁸⁵

Z hlediska zvládnutí učiva je to hlavně rozšíření poznatku v oblasti naslouchání a upevnění a prohloubení dovedností týkající se mluveného projevu, jeho přípravy, ale také nepřipraveného, spontánního projevu bez opory.

„Naslouchání – praktické (výchova k empatii, podnět k jednání), věcné (soustředěné, aktivní), kritické (objektivní a subjektivní sdělení, komunikační záměr mluvčího, manipulativní působení projevu, zvukové prostředky souvislého projevu a prostředky mimojazykové), zážitkové.

Mluvený projev – zásady dorozumívání (komunikační normy, základní mluvené žánry podle komunikační situace), zásady kultivovaného projevu (technika mluveného projevu, prostředky nonverbální a paralingvální); komunikační žánry: připravený i nepřipravený projev na

⁸⁴ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 22. [cit. 2014-03-12].

⁸⁵ tamtéž

základě poznámek nebo bez poznámek, referát, diskuse.“⁸⁶

V tomto vzdělávacím oboru je komunikaci věnováno samozřejmě nejvíce, ale také v jiných oborech je komunikace zmiňována, vyplývá to z formulace očekávaných výstupů napříč různými vzdělávacími obory například⁸⁷:

„Žák se zapojí do jednoduchých rozhovorů“ (vzdělávací obor Cizí jazyk, 1. stupeň)

„Žák se zeptá na základní informace a adekvátně reaguje v běžných každodenních formálních i neformálních situacích.“ (vzdělávací obor Cizí jazyk, 2. stupeň)

„Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho společnost vede žáka k rozšiřování slovní zásoby v osvojovaných tématech, k pojmenovávání pozorovaných skutečností a k jejich zachycení ve vlastních projevech, názorech a výtvorech; samostatnému a sebevědomému vystupování a jednání, k efektivní, bezproblémové a bezkonfliktní komunikaci i v méně běžných situacích, k bezpečné komunikaci prostřednictvím elektronických médií, k poznávání a ovlivňování své jedinečnosti (možností a limitů).“ (vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, 1. stupeň)

Vzdělávání ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost směřuje k utváření a rozvíjení klíčových kompetencí tím, že vede žáka k uplatňování vhodných prostředků komunikace k vyjadřování vlastních myšlenek, citů, názorů a postojů, k zaujímání a obhajování vlastních postojů a k přiměřenému obhajování svých práv.“ (vzdělávací oblast Člověk a společnost, 2. stupeň)

„Žák uplatňuje vhodné způsoby chování a komunikace v různých životních situacích, případné neshody či konflikty s druhými lidmi řeší nenásilným způsobem.“

(vzdělávací obor Výchova k občanství, 2. stupeň)

„Žák uplatňuje získané pěvecké dovednosti a návyky při zpěvu i při mluvním projevu v běžném životě...“ (obor vzdělávací Hudební výchova, 2. stupeň)

⁸⁶ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 22. [cit. 2014-03-12].

⁸⁷ Všechny příklady uvedeny z aktualizované podoby Rámcového vzdělávacího programu pro Základní školy platné od 1.9.2013.

„Žák ověřuje komunikační účinky vybraných, upravených či samostatně vytvořených vizuálně obrazných vyjádření v sociálních vztazích; nalézá vhodnou formu pro jejich prezentaci.“
(vzdělávací obor Výtvarná výchova, 2. stupeň)

Na příkladech vidíme, že komunikaci by se měl věnovat čas takřka ve všech vzdělávacích oborech. Pokud navíc připustíme fakt, že výuka bez sdělování informací probíhat prostě nemůže, tak se dostaneme přesně na tu rovinu, na kterou tímto chceme poukázat, a sice, že komunikace je ve školním prostředí naprosto nepostradatelná.

Do Rámcového vzdělávacího programu se promítají také aktuální témata doby, formou tzv. Průřezových témat, která by měla odrážet současný svět, jeho rozmanitost i problémy. Soudobými průřezovými tématy jsou: Enviromentální výchova, Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova a Multikulturní výchova. Nejčastěji se s tématem komunikace setkáváme v průřezovém tématu Mediální výchova, které by se mělo vyskytnout ve všech vzdělávacích oblastech. Rámcový vzdělávací program dokonce popisuje propojenost průřezových témat s jednotlivými vzdělávacími obory, mezi nimi také propojenost Mediální výchovy se vzdělávacím oborem Jazyk a jazyková komunikace:

„Propojení se vzdělávací oblastí Jazyk a jazyková komunikace se týká zejména vnímání mluveného i psaného projevu, jeho stavby, nejrůznějších typů obsahů a uplatňování odpovídající škály výrazových prostředků. Osvojení základních pravidel veřejné komunikace, dialogu a argumentace.“⁸⁸

Naplnění průřezových témat je na bedrech jednotlivých škol, není sice nutné, aby byla realizována všechna v každém z ročníků, je ale povinností, aby v průběhu školní docházky byla naplněna všechna bez výjimky.

Ze vzdělávacích oblastí bylo vytvořeno jádro základního vzdělání, šest klíčových kompetencí (dále KK), které by měly být osvojovány v rámci edukačního procesu. Vzdělávání si má klást za cíl předat všechny tyto klíčové kompetence žákům jako výbavu do života, veškeré vzdělávání ve škole by pak mělo směřovat a přispívat právě k tomuto předávání. Obecně lze říci, že RVP si klade za cíl, prostřednictvím klíčových kompetencí, připravit žáky na život v současné společnosti. Přesně jsou KK definovány takto: *„Klíčové kompetence představují souhrn vědomostí, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro osobní*

⁸⁸ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 119. [cit. 2014-03-12].

rozvoj a uplatnění každého člena společnosti“⁸⁹. Jedna z kompetencí se jmenuje přímo kompetence ke komunikaci (další: osobnostní a sociální kompetence, kompetence k řešení problému, pracovní kompetence, kompetence občanské a kompetence k učení).

Realizace cílů komunikativní kompetence by se měla uskutečňovat v přátelském, bezpečném prostředí, ve kterém se žáci nestrachují vyslovit svůj názor a respektují a přijímají názor druhých. Vyučující by měl vést žáky ke slušnému, nevulgárnímu vyjadřování, ctění základních vyjadřovacích pravidel (neskákat do řeči, zdravit, apod.). Velmi vhodné pro tento rozvoj se jeví také střídání různých metod učení, jako například skupinová práce, diskuzní kruh, týmová práce, projekty, apod., a to napříč všemi vyučovacími předměty. Konkrétně jsou u definování této kompetence v RVP ZV uvedeny například tyto body: „*Na konci základního vzdělávání žák: formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu; naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuze, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje; využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.*“⁹⁰ a podobně.

Fontana⁹¹ pak ještě v rámci komunikativní kompetence rozlišuje další její oblasti, které spolu souvisí. Jsou to: mluvnická kompetence, sociálně-řečová kompetence, kompetence k souvislému projevu a strategická kompetence. Říká, že mluvnická kompetence umožňuje žákovi vyjadřovat význam řečeného jasným a přesným způsobem. Sociálně-řečová kompetence se zase postará o to, aby žákovi bylo rozuměno, tedy, aby byl žák schopen rozpoznat, jak na osloveného může mluvit a jaké výrazy používat, aby mu porozuměl. Současně také bude používat veškeré komunikační normy a zvyklosti daného sociálního prostředí. Souvislý projev a jeho logická struktura je úkolem kompetence k souvislému projevu. A strategická kompetence pak umožní žákovi správně využívat jazykové prostředky jako je metafora, přirovnání, intonace, výška hlasu, apod. Někdy se k výše jmenovaným kompetencím přiřazuje také analytická kompetence, neboli vnitřní řeč, ta umožňuje dítěti řešit problémy, vytvářet strategie pro jejich řešení a objevovat nové možnosti, je proto nezbytná pro úspěšné myšlení a k tomu vedoucí souvislou komunikaci.

RVP ZV definuje komunikativní dovednosti následovně:

Na konci základního vzdělávání žák:

⁸⁹ Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 11. [cit. 2014-03-12].

⁹⁰ tamtéž

⁹¹ FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.

- *formuluje a vyjadřuje své myšlenky a názory v logickém sledu, vyjadřuje se výstižně, souvisle a kultivovaně v písemném i ústním projevu;*
- *naslouchá promluvám druhých lidí, porozumí jim, vhodně na ně reaguje, účinně se zapojuje do diskuse, obhajuje svůj názor a vhodně argumentuje;*
- *rozumí různým typům textů a záznamů, obrazových materiálů, běžně užívaných gest, zvuků a jiných informačních a komunikačních prostředků, přemýšlí o nich, reaguje na ně a tvořivě je využívá ke svému rozvoji a k aktivnímu zapojení se do společenského dění;*
- *využívá informační a komunikační prostředky a technologie pro kvalitní a účinnou komunikaci s okolním světem;*
- *využívá získané komunikativní dovednosti k vytváření vztahů potřebných k plnohodnotnému soužití a kvalitní spolupráci s ostatními lidmi.⁹²*

Můžeme pozorovat, že tyto kompetence shrnují jednotlivé dílčí výstupy vypsané výše napříč různými vzdělávacími obory.

8.2 Význam komunikační výchovy

Člověk je tvor, který komunikuje a komunikaci také ke svému životu nutně potřebuje. Ne nadarmo probíhá osvojování řeči již od nejtělejšího věku, základní komunikační dovednosti se naučíme již jako děti a mnohdy pouze s těmi základními přežíváme po celý život. Dnešní společnost ovšem mnohem více tlačí na své členy, aby komunikovali co nejefektivnějším způsobem, vše je hnáno dopředu, komunikaci nevyjímaje. Do popředí se dostávají lidé, kteří ovládají jazykový projev, dokáží výborně prezentovat sami sebe i svou práci, vyjádřit svůj názor, zároveň dokážou přijímat názory ostatních a řešit spory tak, aby byly, pokud možno, schůdné pro obě strany. Takový lidé by, v ideálním případě a v souladu s RBP ZV, měli opouštět dnešní základní školy, neboť pravidla komunikace jsou jim přínosná do budoucna a obohacují jejich celkovou mentální výbavu.

⁹² Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 12. [cit. 2014-03-12].

Nad dalším významem komunikační a mediální výchovy se zamýšlí také Sladová⁹³, zaměřuje se především na žákovu osobnost a jeho hodnoty. Zmiňuje se o krizi hodnot současné civilizace, jež je patrná v manipulativní politice i manipulaci ze strany médií a především v stále stupňujícím se narušováním svobody občana. Moderní výchova a vzdělávání tíhnou k tomu, aby formulovaly výčet znalostí, dovedností a postojů, které by měla získávat současná generace, tedy jakési klíčové kompetence člověka pro 21. století. Sladová uvádí jako univerzální dokument shrnující tyto kompetence Delorovu zprávu, neboli Zprávu z mezinárodní konference UNESCO „Vzdělávání pro 21. století“ a další dokumenty Evropské unie nebo České republiky. Pokud tyto požadavky na člověka shrneme, dojdeme k názoru, že se od současného člověka očekává, že bude *„otevřený a vnímavý, pohotový, aktivní a komunikabilní (tedy schopný komunikovat a komunikaci široce přístupný). Neměl by postrádat chuť a potřebu celoživotně pracovat na dotváření své osobnosti, růstu kvalifikace a podobně. Znamená to, že je připraven: učit se poznávat; učit se jednat; učit se žít společně; učit se být, tedy žít na vlastní účet svůj vlastní život.“*⁹⁴

Krobotová v tomto smyslu hovoří o pokřivenosti současného výchovně-vzdělávacího procesu, upozorňuje na tzv. Římský klub⁹⁵. Ten vidí hlavní problémy v rozsahu znalostí dnešních žáků; nevhodnosti a zaostalosti předkládaných poznatků a také v rozsahu deformace, kterou vnímají ve všech věkových skupinách. Tyto nedostatky ve školství jsou chápány jako fatální, protože žádná jiná instituce, než základní škola, nemá v životě žáka takový význam. Je to instituce, která působí dlouhodobě, systematicky, pod záštitou státu a to jak právně, tak institucionálně a materiálně, navíc právě stát zajišťuje povinnou školní docházku pro všechny žáky. Je potřeba, aby základní školství tuto výsadní pozici využívalo ve prospěch osvojování si pozitivních hodnot a potřebných kompetencí pro život, pokud možno, co nejefektivnější cestou.

⁹³ SLADOVÁ, J. Komunikační a mediální výchova v kontextu osobnostního pojetí výchovy a vzdělávání. In Komunikační výchova a školská praxe. MLČOCH, M. 1. vyd. Univerzita Palackého, Olomouc: 2012. ISBN 978-80-244-3015-4. s 56-70.

⁹⁴ tamtéž

⁹⁵ Mezinárodní neopolitická organizace, kterou v roce 1968 založila skupina nezávislých intelektuálů s cílem prohlubovat poznání společenského vývoje moderního světa. Sdružuje více než 100 osobností z různých sfér života (vědy, kultury, ekonomiky, aj.) – z více než 30 zemí světa. Jejich publikované studie podněcují diskuze a významná mezinárodní jednání. (Mlčoch, 2012, s 68)

8.3 Dílna mluvení

Velký význam komunikační výchovy jako prostředku pro zlepšení vyjadřování českých žáků vnímali také tvůrci dílen psaní, čtení a mluvení. Tedy ojedinělého systému vzdělávání v předmětu Český jazyk a literatura, se kterým jsem se setkala při druhé souvislé pedagogické praxi. Dostat se k oficiálním informacím o těchto dílnách není jednoduché, veškeré publikace jsou k dostání pouze po absolvování vzdělávacího kurzu věnovanému dílnám. Jeho účastníci jsou většinou učitelé z praxe a jsou vázáni jistou mlčenlivostí, aby nedocházelo k pokřívání informací nebo jejich neúplnému vysvětlení a následně chybám v praktikování dílen. Autorem tohoto konceptu výuky je Mgr. Miloš Šlapal, který také sám uvedl (zprostředkovaně, přes svoji ženu, která byla mou cvičnou vyučující na druhé souvislé pedagogické praxi), že bohužel zatím nejsou vypracovány žádné odborné knihy na toto téma. Jediným oficiálním vyjádřením je článek „Kritéria, indikátory a popisný jazyk“ Mgr. Miloše Šlapala v *Kritických listech*⁹⁶.

Základní informace o dílnách jsme proto našli hlavně na stránkách tzv. „Projektů 21“⁹⁷. Celý název je „Harmonický růst osobnosti žáka v 21. století“, jednalo se o projekt spolufinancovaný Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky, realizovaný v letech 2009-2010. Hlavní myšlenku projektu vystihuje již samotný název, autoři se prostřednictvím realizace projektu snažili o podporu harmonického růstu u žáků. Zaměřili se při tom na osobnost jako na celek a projekt rozdělili do 4 základních pilířů: Zvyšování jazykové vybavenosti; Zvyšování multimediálního a ICT povědomí; Zvyšování technických dovedností; Zvyšování enviromentálního citění. My se zde budeme zabývat především prvním pilířem, protože jeho součástí je právě dílna mluvení. Celý tento pilíř byl realizován především prostřednictvím oněch dílen, kromě dílny mluvení, také psaní a čtení, ale ještě dalšími aktivitami, např. semináře, kurzy, akce Noc s... apod. Jádrem pilíře, tedy jednotlivé dílny, patří do promyšleného Systému praktické češtiny Miloše Šlapala, který byl vytvořen za cílem zvýšení úrovně vyjadřování, porozumění textu a čtenářské gramotnosti.

Autoři pilíře „Zvyšování jazykové vybavenosti“ si jsou vědomi potřebou osvojení si dovedností komunikace. Zdůrazňují především efektivní komunikaci, tedy takovou, kdy je člověk připraven jasně a srozumitelně sdělovat své myšlenky a vědomě ostatním naslouchat. Jsou přesvědčeni o tom, že tuto komunikaci lze rozvíjet přímo ve škole tím, že se žáci

⁹⁶ *Kritické listy: čtvrtletník po kritické myšlení ve školách*. Praha: o.s. Kritické myšlení 2008, 2008, č. 30. ISSN 12145823. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=30>

⁹⁷ Dostupné z: <http://projekt21.cz/uvod/o-projektu>

nebudou bát sdělovat své názory, diskutovat o nich a poslouchat jiné, a to nejen vyučujícímu, ale také navzájem mezi sebou.⁹⁸

Dílna mluvení byla konstruována v souladu s Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, klade si za úkol naplnit očekávané výstupy týkající se komunikace. Konkrétní cíle dílny mluvení jsou: rozvíjení řečnických dovedností; zvyšování sebevědomí žáků v mluvené komunikaci; vytváření prostředí, v němž mohou žáci uplatnit zkušenosti ze své mimoškolní činnosti a tím zároveň podpořit kladné vztahy v kolektivu třídy; motivování k celoživotnímu učení. Z cílů lze vyvodit, že podstatou dílny by mělo být osvojení si základních návyků pro běžnou komunikaci nejen ve škole, ale i v běžném životě.

Na rozdíl od ostatních dílen, které jsou náplní celé vyučovací hodiny, je dílna mluvení záležitostí asi prvních deseti minut, následně může pokračovat hodina dále, sám autor (Miloš Šlapal) doporučuje navázat hodinou mluvnice. V rámci tohoto projektu jsou dílny v jednotlivých třídách popisovány trochu odlišně, obohacené ještě řadou dalších aktivit, o které lze samotnou dílnu rozšířit. Nicméně stejné zůstávají organizační záležitosti, jako je uspořádání třídy do kruhu a určení pravidel, především toho, že ostatní žáci nesmí nijak vyrušovat a že na závěrečném hodnocení se podílejí všichni. Klid ve třídě, bez vyrušování je důležitý mimo jiné kvůli nahrávání, zde se verze v projektu opět trochu odlišuje od té, kterou jsem zažila já. V rámci projektu byli někteří žáci (ti, kteří s tím souhlasili a získali souhlas také svých rodičů) natáčeni na videokameru. Žáci tak měli možnost posoudit také neverbální projevy mluvících. Na základní škole ve Veřovicích byli žáci nahráváni pouze na magnetofon, bylo to především z důvodů odpadnutí komplikací s povoleními, dostupnější technikou apod.

8.4 Dílna mluvení v praxi

Na základní škole ve Veřovicích jsem se poprvé v praxi setkala s tímto druhem výuky. Předmět Český jazyk je zde rozdělen, mimo klasické dělení na mluvnici a literární výchovu, také na dílnu čtení, psaní a vyjadřování. Toto, ne tak úplně typické, rozdělení je uceleným systémem vzdělávání, který žáky provází celý druhý stupeň, tedy od šesté, po devátou třídu a vychází z koncepce Systému praktické češtiny Mgr. Miloše Šlapala (viz předchozí kapitola). Žáci se prostřednictvím jednotlivých dílen seznamují zážitkovou formou s literaturou a slohovými postupy, osvojují si kladný vztah k četbě a učí se kultivovaně psát a vyjadřovat.

⁹⁸ Dostupné z: <http://projekt21.cz/jazyk/metodiky/mluveni>

V současné době přešli na tento způsob výuky již všichni vyučující druhého stupně této základní školy, byli k výuce proškoleni v rámci jednoho z projektů Evropské unie⁹⁹. Vyučující jsou i zde vázáni slibem o neposkytnutí odborných publikací a příruček z tohoto projektu neproškoleným osobám. Proto zde budeme popisovat především poznatky ze samotné praxe, to co jsem na praxi opravdu viděla.

Dílny vyjadřování, na které se zde primárně zaměříme, jsou pravidelně zařazovány do výuky. Konkrétně se jedná vždy o přibližně deset minut v úvodu hodiny jednou týdně, kdy žáci odpřednáší předem připravený projev na známé téma. Žáci znají tyto projevy také jako tzv. referát na diktafon, je to jeden z referátů, který musí každý z nich absolvovat jednou za pololetí. Témata jsou vybírána samotnými žáky v úvodních hodinách českého jazyka, vždy na začátku školního roku. Každý žák předloží nějaké téma a všichni ostatní hlasují podle toho, které se jim líbí, to téma, které získá nejvíce hlasů je pak vybráno.

Přípravu projevu žáci tvoří podle osnovy, kterou obdrží vytištěnou na kartičce, měli by se jí při sestavování projevu držet. Osnova, stejně jako délka projevu, se trochu liší v každém z ročníků. Systém je propracován tak, aby žáci postupovali od nejjednodušších k těm nejnáročnějším projevům, dle toho také vyučující případně upravuje vybraná témata, aby nebyla pro žáky příliš komplikovaná. Termín přednesu zná každý žák dopředu, stejně tak podmínky hodnocení. Ty jsou natištěny přímo v již zmiňované kartičce s osnovou, a posluchači je mají po celou dobu přednesu u sebe, očima sledují, zdali přednášející plní všechny body.

Celý projev je nahráván na diktafon a bezprostředně po předvedeném výkonu pouštěn, aby si ho mohl poslechnout také přednášející. Hodnocení probíhá společně, každý žák se vyjádří, zhodnotí silné a slabé stránky a navrhne známku, vyučující pak vše shrne a určí výslednou známku. Pokud by kdokoliv se známkou nesouhlasil, existuje zde možnost pádnými argumenty obhájit známku lepší/horší. Žáci tento referát berou docela vážně, výsledná známka se jim počítá do průměru a má stejnou hodnotu jako jakákoliv jiná známka např. z testu nebo písemné práce, či zkoušení.

Výše zmíněné body se v referátech neliší, jsou stejné napříč ročníky, to, co je v ročnících proměnné jsou především: náročnost projevu, s tím spojena délka projevu a také téma.

⁹⁹ Projekt „Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy“, registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Ve školním roce 2012/2013 se žáci v **6. třídě** vyjadřovali k tématu „Věc, ke které mám vztah“, minimální délka projevu byla stanovena na 1:15 minut. Maximum stanoveno nebylo, mělo by se ale pohybovat kolem této hranice, příliš velké přesahy nejsou hodnoceny kladně. Žáci se během tohoto školního roku se systémem teprve seznamovali, na prvním stupni nic takového neměli, proto jim byla povolena textová opora. Nesměli ji ale vysloveně číst, měli ji mít několikrát přečtenou tak, aby se zbytečně nezasekávali a projev spíše přednášeli, než četli. Doporučená osnova vypadá následovně:

<i>Věc, ke které mám vztah</i>	
<i>Doporučená osnova</i>	
1.	<i>Úvod</i> (O jakou věc se jedná, kde + kdy + jak jsem ji získal, proč jsme si ji vybral?)
2.	<i>Popis věci</i>
3.	<i>Zajímavý příběh či událost spojená s věcí</i>
4.	<i>Závěr</i> (Můj vztah k věci, shrnutí, zhodnocení)
<i>Rozsah:</i> 1:15 minut	
<i>Kritéria hodnocení:</i>	
1.	Technická stránka (hlasitost, srozumitelnost, tempo pauzy)
2.	Výběr slov (vhodné použití, spisovnost, nespisovnost)
3.	Kompozice
<i>Hodnocení:</i>	
28-30	1
24-27	2
19-23	3
13-18	4

V sedmé třídě mluvili žáci o filmu nebo pořadu, který je zaujal, tématem bylo přímo „Film/pořad, který mě zaujal“, délka měla být 1:30 minut. Textová opora byla povolena, žáci ji ovšem neměli ani zde číst, sloužila jen pro případ, že by se ztráceli, aby je navedla zpět, měli už mluvit sami, bez chyb a zádrhelů. Osnova vypadala takto:

Film/pořad, který mě zaujal

Doporučená osnova

1. ***Úvod*** (O jaký film/pořad se jedná?
Proč jsem si ho vybral?)
2. ***Popis hlavních postav***
3. ***Krátký a stručný popis děje***
4. ***Závěr*** (Můj názor na film/pořad,
shrnutí, zhodnocení)

Rozsah: 1:30 minut

Kritéria hodnocení:

1. Technická stránka (hlasitost, srozumitelnost, tempo pauzy)
2. Výběr slov (vhodné použití, spisovnost, nespisovnost)
3. Kompozice

Hodnocení:

28-30	1
24-27	2
19-23	3
13-18	4

V osmé třídě se žáci zaměřují na vztahy mezi osobami, jejich tématem bylo „Osoba, ke které mám vztah“, ústní projev měl trvat 1:45 minut. Textová opora již povolena nebyla, žáci měli k dispozici pouze osnovu v bodech, kterou si sestavili podle doporučené osnovy. Mohli do ní v průběhu projevu nahlížet, ale zároveň museli udržovat oční kontakt s posluchači. Doporučená osnova:

<i>Osoba, ke které mám vztah</i>	
<i>Doporučená osnova</i>	
1. <i>Úvod</i> (O jakou osobu se jedná? Jaký k ní mám vztah? Proč jsem si ji vybral?)	
2. <i>Popis osoby</i>	
3. <i>Zajímavý příběh či událost spojená s osobou</i>	
4. <i>Závěr</i> (Můj vztah k osobě, shrnutí, zhodnocení)	
<i>Rozsah:</i> 1:45 minut	
<i>Kritéria hodnocení:</i>	
1. Technická stránka (hlasitost, srozumitelnost, tempo pauzy)	
2. Výběr slov (vhodné použití, spisovnost, nespisovnost)	
3. Kompozice	
<i>Hodnocení:</i>	
28-30	1
24-27	2
19-23	3
13-18	4

Devátá třída by měla být vyvrcholením celého systému, žáci zde mluvili již naprosto bez opory, povolena byla jen osnova, kterou si vytvářeli rovněž sami, už ale bez jakékoliv doporučené osnovy. Jejich projev už by měl být takřka profesionální a měl by trvat 2 minuty.

Jak jsem se změnil já/ Jak se změnili moji spolužáci/Jak se změnil svět kolem mě?

Doporučená osnova

Vytvořte si sami, musí mít minimálně 4 body.

Napsanou osnovu odevzdáte po přednesení referátu.

Referát musí zaujmout spolužáky a udržet jejich pozornost.

Rozsah: 2 minuty

Kritéria hodnocení:

1. Technická stránka (hlasitost, srozumitelnost, tempo pauzy i užití nonverbálních prostředků)
2. Výběr slov a vět (vhodné použití spisovných a nespisovných slov, zajímavá, přesná a výstižná slova)
3. Kompozice (promyšlené sestavení textu, které zvýší zajímavost projevu, propracovaný úvod a závěr)
4. Originalita (referát neopakuje nápady a myšlenky, které již zazněly v předchozích projevech, přináší nové nápady, nečekané pohledy na sebe, spolužáky nebo svět)

Hodnocení:

28-30	1
24-27	2
19-23	3
13-18.....	4

Protože v osmé a deváté třídě žáci ke svým projevům nepoužívali textovou oporu, rozhodli jsme se pro účely této práce použít řečové projevy žáků právě těchto dvou tříd. Nebude se sice jednat o projevy spontánní, je zde ale jistota, že žáci text nepřčetli. Tematicky se tedy budeme pohybovat v oblastech „Osoba, ke které mám vztah“ a „Jak jsem se změnil já/ Jak se změnili moji spolužáci/Jak se změnil svět kolem mě?“. Pokud se podrobněji zaměříme na daná témata ve všech ročnících, zjistíme, že nejsou tak úplně náhodná. Bylo už zde sice zmíněno, že si je žáci vybírají sami, tento výběr je ale limitován

vyučující, protože musí odpovídat učivu v daném ročníku a musí zapadat do promyšleného systému. V šesté třídě se sloh věnuje popisu věci a tomu odpovídá i téma mluveného projevu (Věc, ke které mám vztah), v sedmé třídě popisu děje (Film/pořad, který mě zaujal), v osmé třídě charakteristice, vyprávění (Osoba, ke které mám vztah) a v deváté třídě úvaze (Jak jsem se změnil já/Jak se změnili spolužáci/Jak se změnil svět kolem mě?).

PRAKTICKÁ ČÁST

8 Výzkum

Podklady k praktické části, tedy jednotlivé nahrávky mluvených projevů, byly zaznamenávány během školního roku 2012/2013 na základní škole ve Veřovicích. Nahrávání probíhalo v rámci tzv. referátu na diktafon přímo ve výuce českého jazyka. Všichni žáci měli projev předem připravený a věděli, že budou v danou hodinu přednášet. Zaměřili jsme se na žáky osmých a devátých tříd, kteří u svého projevu používali pouze osnovy v bodech, neměli k dispozici celou textovou oporu. Věkově se tedy pohybujeme v rozmezí 13 – 15 let. V nahrávkách je uveden pouze samotný projev, hodnocení, které následovalo bezprostředně po výkonu, již není jejich obsahem. Budeme se zabývat analýzou těchto nahrávek, přesněji řečeno analýzou jejich přepisu, pro který jsme použili označení přepisu od Hofmanové a Müllerové¹⁰⁰. Na základě toho jsme pak posuzovali: připravenost projevu (dodržení délky projevu a členění osnovy projevu), četnost slov z různých vrstev a další jevy, jako jsou prohršky ve stylizaci jazykového projevu. Všechny přepisy jsou součástí přílohy 1 této práce.

Značení u přepisu projevů:

Intonační průběh:

↑	intonace stoupavá
↓	intonace klesavá

Pauzy:

▪	pauza
▪▪	pauza výraznější
:	délka, protažení hlásky
☺	otázka

DŮRAZ tiskacím písmem je zaznamenána slabika, či slovo, které autor zdůraznil

Nesrozumitelné podtrhává se nesrozumitelné slovo, popř. prázdné místo v nahrávce

Interpunkce u přepisů není znázorněna.

Velká písmena se nepíší na začátku věty, ani u vlastních jmen.

Nespisovné hláskové varianty jsou ponechány.

¹⁰⁰ HOFFMANOVÁ, J. MÜLLEROVÁ, O. Mluvená čeština v autentických textech. 1. Vyd. Jinočany: H&H, 1992. ISBN 8085467968.

Cizí slova jsou napsána původním pravopisem.

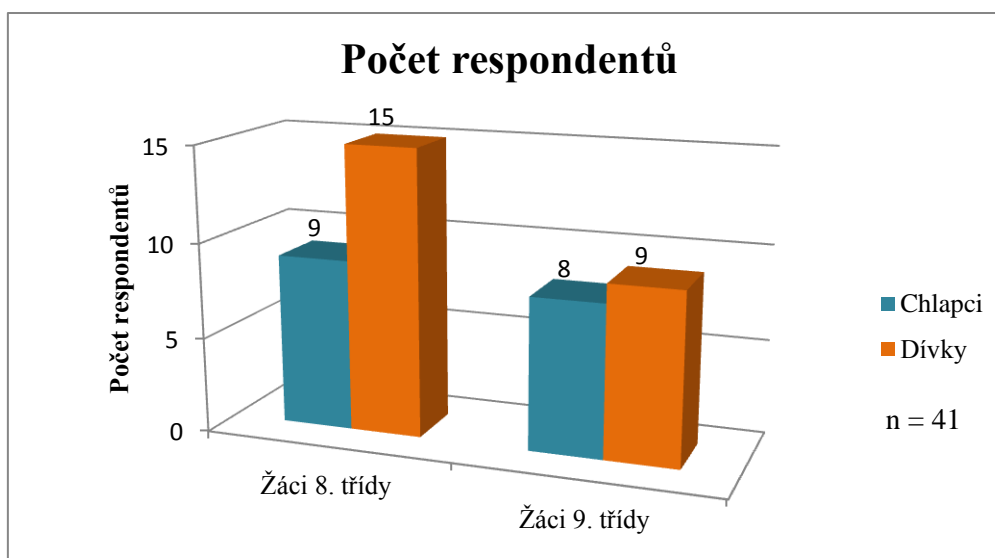
Předpokládáme, že mluvený projev žáků bude kvalitní, na vysoké úrovni, protože podobné projevy absolvovali v minulých letech již několikrát a tato forma referátu jim není cizí. Nemyslíme si, že mezi žáky osmé a deváté třídy bude velký rozdíl, předpokládáme, že kvalita jejich řečového projevu bude přibližně stejně dobrá. Vysoce pravděpodobný je výskyt nářečních tvarů, který ale, vzhledem k připravenosti projevu pravděpodobně nebude tak značný, jako by to bylo u nepřipraveného projevu. Co ovlivnit žáci pravděpodobně nezvládnou, je délka hlásek, předpokládáme, že žáci budou hlásky hojně zkracovat, díky vlivu lašského nářečí. Mluvený projev vzhledem k pohlaví posoudit nedokážeme, pouze předpokládáme, že dívky budou sdílnější a jejich projev bude z jazykového hlediska obsahovat méně chyb. Délka projevu bude, podle nás, odpovídat požadovanému limitu, to znamená, že žáci osmé třídy se budou pohybovat kolem 1:45 minuty a žáci deváté třídy kolem 2:00 minut.

8.1 Struktura vzorku

Vzorek představují žáci osmé a deváté třídy a to zejména proto, že žáci těchto dvou tříd ke svým projevům nepoužívali textovou oporu, ale jen osnovu. Nehrozilo tedy, že by text pouze přečetli. Máme nahrávky kompletně celé osmé a deváté třídy, tj. žáků, kteří ve školním roce 2012/2013 navštěvovali osmou a devátou třídu na základní škole ve Veřovicích. Celkem se jedná o 41 žáků, z toho 24 žáků osmé třídy (9 chlapců a 15 děvčat) a 17 žáků deváté třídy (8 chlapců a 9 děvčat).

	8. třída	9. třída
Chlapci	9 žáků	8 žáků
Děvčata	15 žákyň	9 žákyň

Tabulka 1: Počet respondentů

Graf 1: Počet respondentů

8.1.1 Téma mluveného projevu

Téma projevu bylo vždy dáno, v rámci jedné třídy se všichni žáci věnovali jednomu tématu, v osmé třídě to bylo téma „Osoba, ke které mám vztah“ a v deváté třídě „Jak jsem se změnil(a) já/Jak se změnili spolužáci?/Jak se změnil svět kolem mě?“. Prvnímu tématu se tedy věnovalo 24 žáků a druhému 17 žáků.

	<i>„Osoba, ke které mám vztah“</i>	<i>„Jak jsem se změnil(a) já/Jak se změnili spolužáci?/Jak se změnil svět kolem mě?“</i>
Chlapci	9 žáků	8 žáků
Děvčata	15 žákyň	9 žákyň

Tabulka 2: Témata mluvených projevů

8.1.2 Délka mluveného projevu

Žáci měli délku mluveného projevu přesně stanovenou, v osmé třídě to bylo 1:45 minuty a v deváté třídě 2:00 minuty. V rámci 8. třídy nedodržel přesně čas nikdo, žádný z žáků nemluvil přesně 1:45 minuty, ale 3 žáci se ke stanovené hranici velice přibližovali, jejich časy byly: 1:48, 1:43 a 1:43. Zbylí žáci mluvili déle nebo naopak méně, kvůli přehlednosti jsme v rámci tříd rozdělili žáky do čtyř skupin. Na žáky mluvící méně než 1:00

minutu, tady byli 4 žáci. Pak žáci s délkou projevu 1:00 – 1:45 minuty, kde se vyskytovalo nejvíce žáků (9 žáků + 2 žáci s časem 1:43). Další rozmezí bylo 1:45 – 2:00, tady jsme napočítali 6 žáků + jednoho žáka s časem 1:48. A poslední skupinou byli žáci, kteří svůj projev měli delší než 2:00 minuty, zde byli 3 žáci.

Délka projevu	Počet žáků 8. třídy dosahujících délky v daném rozmezí
Méně než 1:00 minutu	4 žáci
1:00 – 1:45 minuty	11 žáků
1:45 – 2:00 minuty	7 žáků
Více než 2:00 minuty	2 žáci

Tabulka 3: Délka mluvených projevů žáků 8. třídy

V deváté třídě stanoveného limitu dosáhl jeden žák, mluvil přesně 2:00 minuty, velice blízko byl další žák, s časem 1:57 minut. Ostatní žáci se pohybovali v rozmezí od 1:00 do 1:30 minuty, zde bylo 5 žáků, dále v čase od 1:30 do 2:00 minut, tady se vyskytovalo nejvíce žáků a to 8 žáků. Vysoce pod limitem byl jeden žák, jehož čas byl menší než 1:00 minuta, 3 žáci pak mluvili déle než 2:00 minuty, jeden dokonce přes 3:00 minuty.

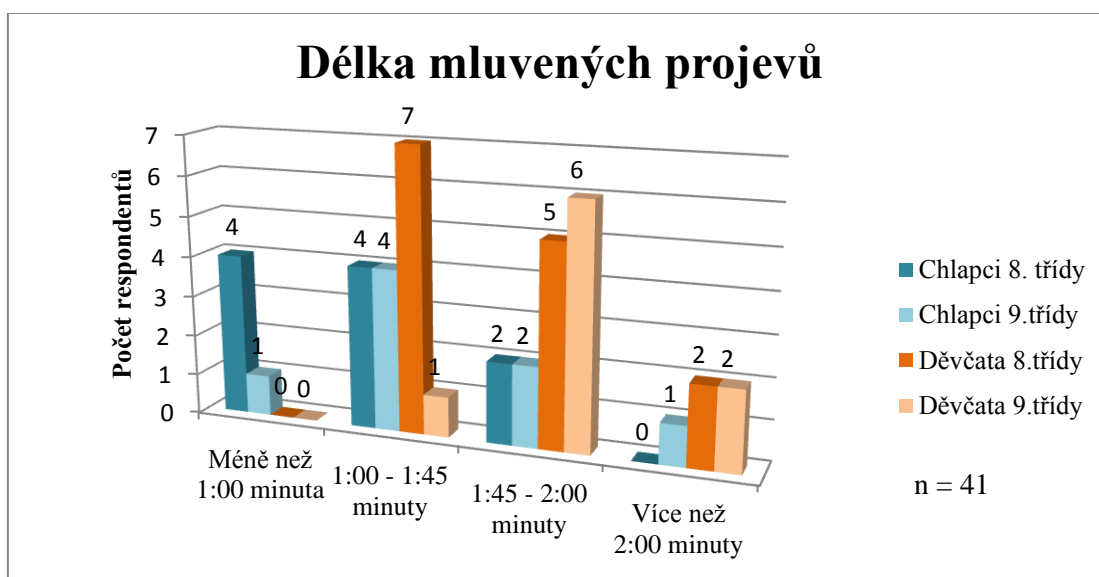
Délka projevu	Počet žáků 9. třídy dosahujících délky v daném rozmezí
Méně než 1:00 minutu	1 žák
1:00 – 1:45 minuty	5 žáků
1:45 – 2:00 minuty	8 žáků
Více než 2:00 minuty	3 žáci

Tabulka 4: Délka mluvených projevů žáků 9. třídy

Pokud se zaměříme na posuzování délky mluvených projevů z hlediska pohlaví, můžeme pozorovat mírnou tendenci dívek k větší výřečnosti, oproti chlapcům, kteří měli své projevy spíš kratší, napříč oběma ročníky.

Délka projevu	8.třída		9.třída	
	Chlapci	Děvčata	Chlapci	Děvčata
Méně než 1:00 minutu	4	0	1	0
1:00 – 1:45 minuty	4	7	4	1
1:45 – 2:00 minuty	2	5	2	6
Více než 2:00 minuty	0	2	1	2

Tabulka 5: Délka mluvených projevů podle pohlaví a třídy

Graf 2: Délka mluvených projevů

Výsledek nás poměrně překvapil, očekávali jsme, že žáci budou dodržovat stanovený limit důsledněji, vzhledem k tomu, že měli možnost si projevy připravit a natrénovat doma. I když se jeví dívky sdílnější, soudě podle jejich mírně delšího mluveného projevu, nemůžeme říct, že by jejich projev byl lepší. Protože pokud se podíváme na přiblížení se k ideální časové hranici, můžeme pozorovat, že v osmé třídě je mezi třemi žáky s adekvátními časy jeden chlapec a v deváté jsou oba žáci, kteří se nejvíce přiblížili stanovenému limitu právě chlapci, jeden z nich měl projev trvající dokonce přesně 2:00 minuty.

8.1.3 Osnova mluveného projevu

Osnovu mluveného projevu si žáci osmé třídy sestavovali podle doporučené osnovy (viz kapitola 7.4), zatímco v deváté třídě už to žáci museli zvládnout úplně sami, bez jakéhokoliv doporučení. Při mluveném projevu mohli mít žáci obou tříd tuto osnovu u sebe a nahlížet do ní. Zpravidla měli v jednotlivých bodech pouze slovo, či dvě. V analýze jsme posuzovali rozdělení projevu na úvod, jádro a závěr a hodnotili jsme podle toho, zdali byla nebo nebyla osnova v projevu zřetelná. Nezřetelnosti osnovy dosáhli 4 žáci.

8.1.3.1 *Způsob hodnocení osnovy*

Úvod jsme zkoumali podle toho, jestli se v projevu vůbec nachází a pokud ano, tak jak je dlouhý. Stanovili jsme 3 stupně:

1. Žák hned začal mluvit o tématu, aniž by ho nějak uvedl (úvod chybí).
2. Úvod je dlouhý maximálně jednu větu (krátký úvod).
3. Žák pěkně uvedl svůj projev, uvedl, o čem bude mluvit a proč (zdařilý úvod)

V hlavní části projevu, v jádru, jsme se zaměřili především na to, zdali žáci naplnili cíl svého projevu. Ten se v jednotlivých třídách lišil, v osmé třídě měli žáci jednak popsat osobu, o které mluví a také uvést zajímavý příběh nebo událost, kterou s touto osobou zažili. V deváté třídě měli žáci co nejlépe vystihnout téma, popsat změny ve svém okolí a udržet pozornost spolužáků. Podle toho jsme také zhodnotili jádro: zdali se podařilo, nebo nepodařilo všechny tyto oblasti zmínit a dosáhnout tak cíle. Zde jsme zvolil pouze dva stupně hodnocení: cíl splněn a cíl nesplněn. Zcela nenaplnit cíl se nepodařilo žádnému z žáků, pouze u dvou žáků z 9. třídy jsme museli konstatovat naplnění cíle pouze z části.

Závěr jsme posuzovali obdobně, jako úvod, opět jsme rozdělili jeho hodnocení do čtyř stupňů, podle toho, jestli žák vůbec svůj projev zakončil a jak. Osnova hodnocení tedy vypadal takto:

1. Nedostačující, příliš krátký závěr, zpravidla pár jen pár slov (závěr chybí).
2. Žák nedokončil myšlenku, nečekaně usekl jádro, projev sice ukončil, ale velmi stroze (zbrklý závěr).
3. Žák shrnul, o čem mluvil, porovnal minulost s budoucností, pozitiva, negativa apod. (zdařilý závěr).

Pro označení jednotlivých stupňů hodnocení jsme použili slova v závorkách, která nejsou vše vypovídající, užívali jsme je pouze v tabulkách a grafech kvůli úspoře místa.

Projevy žáků se lišily, jejich osnovy také, někteří žáci měli osnovu pečlivě připravenou a jejich projev byl na vysoké úrovni. Jiní žáci zase bojovali s neutříbenými myšlenkami, osnovu popletli nebo ji vůbec neměli a jejich projev působil zmateně.

8.1.3.2 Úvod mluvených projevů žáků 8. třídy

Žáci osmé třídy měli jednoznačnější výsledky, v jednotlivých úrovních se pohybovala vždy většina žáků. Ke svému projevu dostali tito žáci doporučenou osnovu (viz kapitola 7.4), které se většina také držela, přes to ale některé body nesplnili. Úvod měl být věnován povídání o vybrané osobě, žáci měli odpovědět na otázky typu: O jakou osobu se jedná? Jaký k ní mám vztah? Proč jsem si vybrala právě ji? apod. Této části věnovalo nejvíce žáků (22 žáků) pouze pár slov, maximálně jednu větu, žáci nejčastěji neuváděli důvod výběru této osoby, pokud už uvedli, tak jen velmi stroze a hned se začali zabývat popisem osoby.

Například:

já jsem si vybrala danču ↑ ▪ vybrala jsem si ji proto: protože s ní je strašná sranda ↑ ▪ danču znám vlastně: o:d veřovské poutě ↑ ▪ je vyšší než já ↑ má černé vlasy ↑...

vybral sem si davida jeho přezdívka je machy ↑ vybral sem si ho proto že je dobrý kamoš ↑ ▪ znám ho už asi přes pět let ↑ ▪ má hnědé vlasy ↑ modré oči ↑...

já jsem si vybrala svoji sestru páju ↑ protože ji mám ráda a je hodná ↓ ▪ pája má dlouhé hnědé vlasy a modrozelené oči ↓...

Pouze dvě žákyně měly úvod zdařilý, jedna z nich už jen samotným výběrem osoby, kdy si jako jediná zvolila svoji maminku a úvod tak byl nejen zdařilý, ale i originální. Druhá žákyně měla úvod také zdařilý, celkově byl nejen úvod, ale celý projev připravený, jasný, bez větších chyb.

vybrala sem si svoji mamku radku ↓ vybrala sem si ji proto že je to moje nejlepší máma na světě ↑ a patří mezi ty lidi které mám moc ráda ↓ ▪ náš vztah začal od té doby ↑ co zjistila že je těhotná ↓ asi před štrnácti a půl lety ↓ ▪ i když mě vůbec neznala hned si mě oblíbila ↓ ...

vybrala jsem si kamaráda toma ↓ ▪ vybrala jsem si ho protože je pro mě: dost dobrý kamarád ↑ a je jako můj bracha ↓ ▪ hm: ▪ spolu se známe asi tři roky ↓ seznámili jsme se na dni obci v lichnově kde se můj tatka znal s jeho tatkou a jeho dědou ↑ ...

8.1.3.3 Jádru mluvených projevů žáků 8. třídy

V hlavní části byli schopni všichni žáci splnit cíl, to znamená, že všichni se nějakým způsobem vyjádřili k popisu vybrané osoby a uvedli jednu, někteří také dvě, historky s tímto člověkem. Často se jednalo o poměrně vtipné historky, můžeme konstatovat, že projevy byly v mnohých případech poutavé a zábavné.

Například:

...vsadila sem se s ním o stovku že si nestoupne bosou nohou do prasečích vykalu ↑ ▪ a: on řekl že klidně ↑ ať si nachystám už tu stovku ↑ a tak si začal vyzouvat boty ↑ sundal si ponožky ↑ a fakt si tam stoupl ↓ ▪ uměl dobře grymasy takže sem se mu začala smát ↑ a: když už tam vydržel asi dvě minuty ↑ ▪ tak se už snažil vylézt ale uklouzl a spladl do toho ↓ ▪ ...

...a potom mám ještě s ní jednu takovou vzpomínku ↑ to bylo že sme byli venku a mamka měla na travě přichystane květináče s muškátama ↑ a kačenka se mi schovala do garaže a vzala tam staré nůžky a polovinu těch muškátu ostříhala ↓ ▪ ...

8.1.3.4 Závěr mluvených projevů žáků 8. třídy

Závěr měli žáci propracovat, podle osnovy měl obsahovat jejich vztah k popisované osobě, shrnutí a zhodnocení. To se některým žákům podařilo, u sedmi žáků jsme hodnotili závěr jako zdařilý, tyto závěry obsahovaly shrnutí, pohled do budoucnosti, přirovnání, apod.

Například:

...ke kamči mám hodně velký vztah protože to je moje segra ↑ mám ji více ráda než tu druhou segru ↑ hm znamená pro mě hodně protože už s náma nebydlí ↑ a vždycky sem si přála aby už konečně odešla z baráku abych měla svůj vlastní pokoj ale teďkom toho lituju ↓

...k mamce mám vztah velmi dobrý ↓ mám ji strašně moc ráda ↑ můžu se jí svěřit ↑ můžu jí věřit ↑ můžu k ní přijít s čímkoliv ↑ vím že: mi nikdy nic neudělá ↑ a že mi všechno odpustí ↑ znamená pro mě strašně moc ↑ ▪ protože: je to fakt NEJlepší mamka co bych si mohla přát ↓

...tom je jako můj starší bracha ↓ takže k němu mám dost velký vztach ↓ a znamená pro mě celkem dost ↑ protože si s ním dokážu povídat o všem ↑ a: já si snad ani nedokážu představit že by na nějakém srazu chyběl ↓ bez něj by to nebylo ono ↓

Zároveň u pěti žáků byly závěry nedostačující, to tehdy, pokud zakončili svůj projev opravdu stroze, například mu nevěnovali ani jednu větu. Závěr neobsahovaly náležitosti, které měli žáci vypsány v doporučené osnově (shrnutí, hodnocení, vztah s vybranou osobou), zhodnotili jsme, že závěry chybí.

Například:

...mám k němu dobrý vztah a znamená pro mě hodně ↓

...mám k němu kamaratský vztach ↑ a: je to dobrý kamarát ↓

... a danča si z něho dělala srandu že jí aspoň vytře balkon ↓ ▪ hm ▪ no všechno ↓

...s tomášem prožili vlastně spoustu takových dobrodružství a myslím si že to je dobrý kamarád ↓

Nejvíce žáků, konkrétně 12 žáků, mělo závěr zbrklý, působil unáhleně, jako by si žáci dopředu nepromysleli, co budou říkat a v jakém pořadí. Často trochu zmateně usekli vyprávění historky z jádra a začali se věnovat zakončování projevu.

Například:

... a když ti lidi se podívali ↑ tak se divili kde se ty bagety u nich vzali ↓ ▪ hm ▪ k verči mám vztah přátelský ↑ pro velký vztah ↑ protože je to skoro jako druhé já ↓

...a: potom jak sme jako jeli domů ↓ tak sme se páji všichni smáli ↑ protože se mu asi hodně líbila ↑ ale tu fotku sme mu neposlali ↓ ▪ mám k ní hodně dobrý vztah protože je to moje sestra ↑ a hodně mi pomáhá ↓

...sice sem se lekla ale potom jsem se začala smát a aji peťa se smál ↓ ▪ hm ▪ vztah s peťou mám docela velký ↑ protože mě vždycky dokáže rozesmát ↑ a zlepši mi náladu ↓ ▪ znamená pro mě hodně ↑ protože je to můj bratranec ↓

8.1.3.5 *Shrnutí osnovy žáků 8. třídy*

Můžeme říci, že úvody žáků osmé třídy byly většinou krátké, všichni naplnili cíl jádra projevu a závěry měli především unáhlené, zbrklé. Výsledky přes to nejsou špatné, žáci evidentně pochopili zadání a ve svých projevech se opravdu zabývali daným tématem, dokazuje to fakt, že u nikoho jsme nemuseli konstatovat, že by nesplnil cíl jádra projevu, tedy hlavní náplň projevu.

8.1.3.6 *Úvod projevů žáků 9. třídy*

Úvod se podařil hned šesti žákům zvládnout pěkně, hodnotili jsme ho jako zdařilý, tyto úvody byly skutečným navozením tématu, jde vidět, že žáci si s nimi dali práci, mnohé byly osobité a velmi originální. Mezi tyto žáky jsme zařadili i takové, kteří svůj úvod neměli vysloveně povedený, ale svou délkou byl delší, než krátký nebo nedostačující.

Například:

jak jsem se v průběhu let změnila ↑ ☺ celý život pozoruju lidi kolem sebe jak se mění ↓ ▪ at' už povahou ↓ tím jak se chovají ↓ nebo vzhledem ↓ jak vypadají ↓ ovšem nikdy jsem se nezamyslela nad sebou ↓ a teďka mám možnost ↓ ▪...

když se dvacatehoštvrtého července roku devatenascetdevadesátštyři z čeladenské porodnice vykulilo něco malého tlustého uřvaného važičiho více než čtyři kila ↑ bylo každému v mojí rodině jasné ↑ že budu mít celý život sklony k obezitě a že budu uřvaný jako pepin z postřižin ↓ ▪...

takže malý kudrnatý andílek ↓ tohle jsem často slýchávala od rodiny a jiných známých ↓ jednou dyš sem se s mamkou bavila ↑ říkala že do tří let sem neměla vlasy ↓ ▪ náhle přišla změna a na hlavě mi narostl kudrnatý pačes který si i já moc dobře pamatuju ↓ ▪...

Tři žáci měli úvod krátký, pouze o několika slovech, do jedné věty. Příliš rychle začali popisovat své dětství nebo sebe, aniž by navodili téma.

Například:

*jako každý člověk tak i já se postupem času měním ↓ ▪ změnil jsem se chováním ↑ vzhledem ↑
i rozumově ↓ ▪ chováním sem se změnil ↑ jak sem byl malý tak sem měl trochu aji strach ↑...*

*jako každý se změnil no ↑ aji já sem se změnil ↑ akorát že JÁ už od narození sem nechtěl moc
na svět ↑ sem se chtěl ověsit mamce o pupeční sňůru ↑ ▪ potom ▪ (se smíchem) asi ve školce
jak sme byli malí sem si zazpomínal na staré časy ↑ ▪...*

U pěti žáků jsme zhodnotili úvod jako chybějící, často to byla pouze úvodní slova, která se nedala považovat za úvod. Žáci ihned začali s popisem změn.

Například:

*když sem byla ještě mrně tak mě vychovávala moje mamka protože můj taťka odjel za prací do
německa ↓ ▪ ve dvou letech sem poprvé začala poznávat svého taťku ↓ ▪ do svých čtyř let sem
vyrůstala jako jedináček ↓ ▪ ...*

*každý jak si všimnul a poznal na sobě své změny ↓ ▪ já sem se osobně změnila spíše k tomu
horšímu než k tomu lepšímu ↓ ▪ ted' se: více: ▪ ▪ hm ▪ ▪ už se tolik nebavím s holkama jako to
bývalo v osmé třídě ↑...*

*jako malá jsem byla vždycky taková ta tichá holčička ↑ která se všeho bála ↑ všech se styděla
neměla svůj názor a maminku poslouchala na slovo ↓ ▪ když jsem přišla ze školy domů vždycky
sem si musela udělat věci do školy ▪ domácí povinnosti a hrát na klavír ↓ ▪...*

8.1.3.7 Jádru mluvených projevů žáků 9. třídy

Jádru mluveného projevu měli také všichni žáci správně, všem se podařilo naplnit cíl projevu, tedy popsat změny, které pozorují u sebe, svých kamarádů a ve svém okolí. Zdařilé vyprávění v této oblasti je pravděpodobně dáno vhodným tématem, které bylo žákům blízké a neměli tak problém se k němu vyjádřit. Pouze u dvou žáků jsme konstatovali, že cíle splnili jen napůl, u jednoho se jednalo o pouhý výčet změn, které zažil, druhý zase jen vyjmenoval své vzpomínky:

*...ted' se: více: ▪ ▪ hm ▪ ▪ už se tolik nebavím s holkama jako to bývalo v osmé třídě ↑ když sem
seděla s Míšou P _____ chodili sme spolu víc hm ▪ o přestávkách ven na chodbu a seděli
spolu u stolu na obědě ↓ ▪ hm ▪ v deváté třídě sem se začala líčit ↑ není to sice nic extra ↑ ale*

holky v naší třídě a ostatní se už dávno líčí a tak sem to taky chtěla zkusit ↓ ▪ ted' bych bez řasenky a tužky nevytáhla paty z domu ↓ ▪ ▪ myslím ↑ že na tabore ▪ který sem měla ▪ ted'kom v létě ↑ pátý turnus ↑ mě ▪ možná trochu ovlivnil ↑ poznala sem tam skvělé holky ↑ s kterými si eště píšu emailem ↑ a: neovlivnil mě natolik že bych se dokázala bavit s naší třídou hlavně s klukama ↓ ▪ myslím že naše třída se změnila od začátku školního roku i: ▪ od první třídy tak ▪ že: ▪ ▪ myslím že tak že dospěla ale zmoudřela ↑ že kluci: už se chovají líp k holkám a víc se s nima baví ↓ ▪ a doufám že to bude i tak nadále ↓ ▪

...asi ve školce jak sme byli malí sem si zazpomínal na staré časy ↑ ▪ sem si zpoměl jak sme stavili s klukama bunkry z molitanu nebo jezdili na motokárách a bili se o ně ↑ ▪ ▪ potom sem si zpoměl vlastně na první stupeň jak sme se učili ještě číst a psát to byla sranda ↑ ▪ vlastně ↑ potom sem si zpoměl nebo spíš sedláček mi řekl že mě zbil ve třetí třídě (smích chlapců) ↑ ▪ a _____ v druhé ↑ ▪ tak to byla sranda těž ↑ ▪ sem si vůbec nezpoměl ↑ ▪ takže se měníme asi tym ↓ ▪ že vlastně _____ mě zbil tak sem byl trochu ▪ poničený ↑ potom a hlavně chováním sem se změnil protože jak sem byl malý tak sem každý den skoro přinesl domů poznámku tatka mě bil za to ↓ ▪ sem měl dutky: a takove ↑ ▪ no vzhledově sem se taky změnil ↑ mám ted'ka dlouhé vlasy třeba ↑ se půjdu stříhat ve čtvrtek ↑ ▪ (smích všech) a ▪ potom ▪ dale v pate a štvrte třídě ↑ ▪ tam se chování trochu změnilo tam pan učitel mi musel každý den v patek psát ▪ ▪ hm ▪ jak sem se choval ↑ podle toho sem mohl hrát na kompu ↑ tak sem se už choval lépe ↑ ▪ na druhém stupni už ▪ tam sem sice měl pořad svůj názor ↑ paní učitelkam se to nelíbilo ↑ ▪ ale ▪ ▪ hm ▪ ▪ co ▪ ▪ no paní učitelkám se nelíbilo že sem měl vlastně takové drzé připomínky ↑ tak mi sem tam napsali poznámku ↑ ale ted'ka už se chováním trochu lépe ↑ akorát zapomínám pořad ↑ tak za to sem těž dostávám ↓ ▪ a ▪ vlastně celá třída se změnila vzhledově a ▪ aji chováním ↑ možna ten furt nadava takže to je stejné ↑ ▪ a: to by byl asi konec ↓ (smích)

8.1.3.8 Závěr mluvených projevů žáků 9. třídy

Oba předcházející příklady jsou uvedeny až do konce projevů a oba spadají do skupiny závěrů chybějících. Těch bylo v celkovém počtu u žáků 9. třídy pět, stejně jako těch povedených. Povedené závěry obsahovaly shrnutí celého projevu, zhodnocení jednotlivých změn, rozlišení kladných a záporných změn, apod.

Například:

...se svoji změnou jsem spokojená ↑ co se týče: chování ▪ trochu i vzhledu protože sem vždycky byla taková malá a řekla udělala jsem to co mi řekla mamka a teď už tomu tak není ↓ ▪ prostě když se srovnám ještě třeba s minulým létem tak bych se po té spisovné stránce nazvala ještě takovou tou malou slečinkou která se ještě tak trochu bála a neměla svůj názor ↓ ▪ kdyžto dneska už mám svůj názor ▪ nebojím se jen tak si něco nenechám líbit a jsem odvážná někdy až moc a pak mám z toho problém ↓ ▪ v budoucnu se určitě ještě změním ale zatím mi změna vyhovuje ↓

...nerozhodná jsem pořád ↓ s rodiči se sice už tolik nehádám ale občas se chytáme ↓ škola mě jakš takš baví ↑ ale pořád si říkám proč ten čas tak rychle letí ↓ ▪ a čím jsem starší tak tím více si uvědomuju co mám a jsem za to ráda ↓ ▪ nejvíce jsem se změnila v sedmé třídě ↑ a to tím že jsme si vytvořila svůj vlastní názor a už se ho nebojím tolik prosadit ↓ ▪

... no tak dnes je třetího dvanacty dvatisicedevět ↑ sedím tady ↑ hraju fotbal ↑ sem štíhlý ↑ už nemám dávno žádného hříba ↑ hudební výchova a pracovní činnosti mě baví ↑ a: ▪ vím co chci dělat ↓

Největší počet žáků, 6 žáků, mělo závěr svého projevu unáhlený, označili jsme ho jako zbrklý. Často nedokončili myšlenku a už chtěli zakončovat celý projev. Tyto závěry jsou nepromyšlené a často také poměrně krátké.

Například:

...tento adrenalinový sport mě velmi chytil a můžu říct že i loňská sezóna byla pro mě velice úspěšná ↓ třetí celkové místo v seriálu závodů mluví za vše ↓ ▪ teď už jenom můžu teď už můžu jenom doufat že můj život bude provázet spoustu dobrých změn ↓ hm ▪ a pokud neumřu budu žít šťastně až do smrti ↓ (smích všech)

...taky jsem přešel k iným koníčkům ↓ a to k rybaření a akvaristice ↓ ▪ tyto koníčky provozuji ve velkém zájmu a jsem za to rád ↓ hm ▪ s přibýváním roků mi určitě ještě těch změn přibude a doufám že to budou změny jen k lepšímu ↓

...když sem nastoupila na druhou budovu ↑ všechno se pro mě změnilo ↓ ▪ jak povahově tak i vzhledově ↓ hlavně mě přestaly bavit ty rodinné výlety a procházky ↓ místo nich sem si vždycky hledala lepší zábavu ↑ nebo ňákou tu výmluvu ↓ ▪ se svou změnou sem docela spokojená ↓ a doufám že do budoucna nebo s nástupem na střední školu se ještě nějaká

příjemná změna stane ↓ jenom se docela bojím abych neudělala nějakou změnu kerou bych potom v budoucnu litovala ↓ jak povahově tak i vzhledově ↓

V jednom případě jsme závěr, nemohli posoudit, nebylo možné díky nekvalitní nahrávce.

8.1.3.9 *Shrnutí osnovy mluvených projevů žáků 9. třídy*

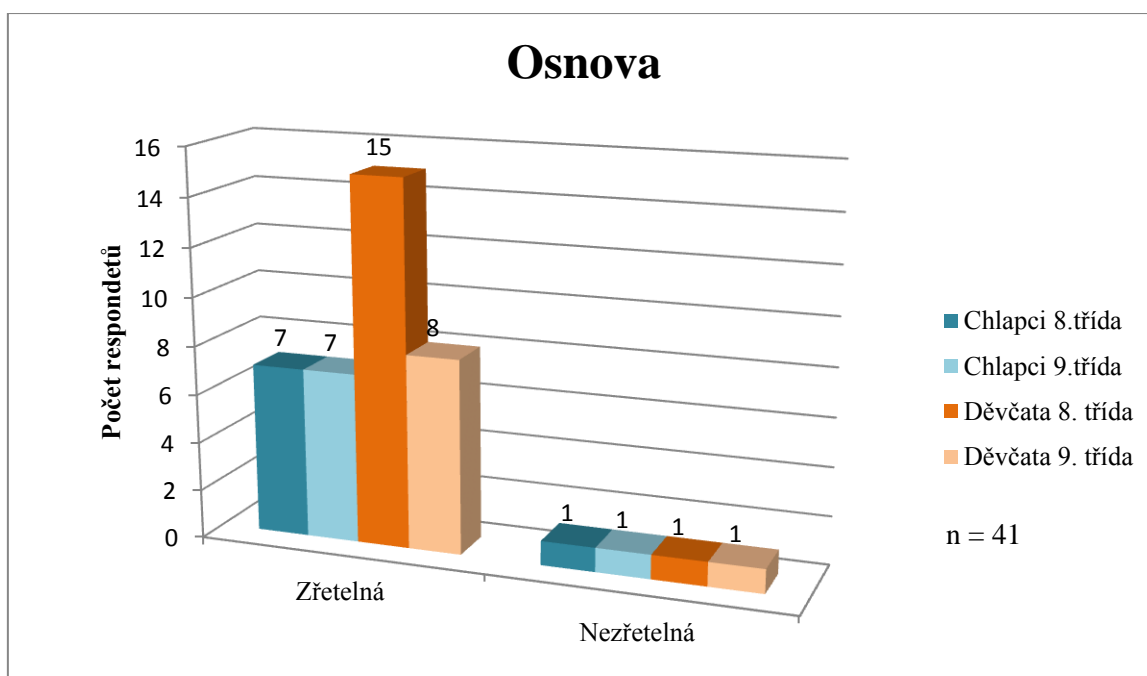
Žáci deváté třídy už tak jednoznačné výsledky neměli, proto je nemůžeme úplně zobecnit, jako u osmáků. Jejich projevy ale působily sebejistěji, klidněji, i když nervozita u některých trochu znát byla. Sebejistější projev je pravděpodobně zapříčiněn ještě většími zkušenostmi v této oblasti, jsou to žáci, kteří před třídou tímto způsobem mluvili mnohokrát a mnohokrát také slyšeli mluvit své spolužáky. Určitý podíl bude mít zřejmě také uvolněná a přátelská atmosféra ve třídě.

8.1.3.10 *Shrnutí osnovy mluvených projevů*

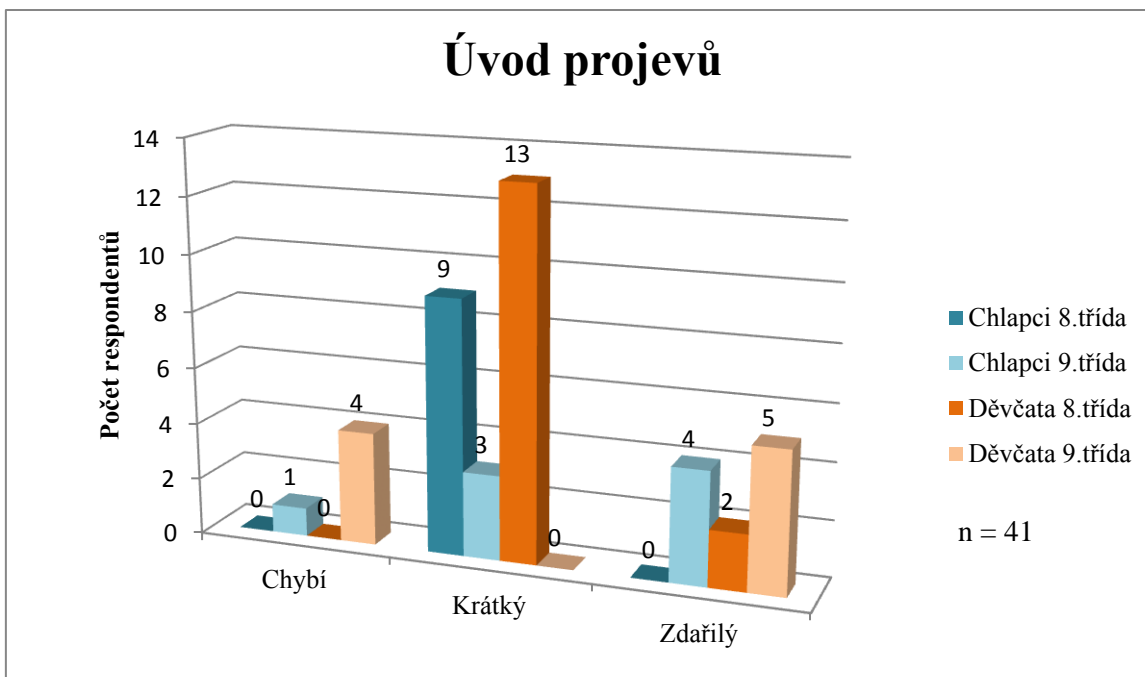
Můžeme tvrdit, že i přes některé nedostatky v úvodech, či závěrech, přesněji řečeno především v délce úvodů a závěrů, zůstává srozumitelnost mluvených projevů neporušena. V naprosté většině případů žáci dokázali vystihnout zadané téma a mluvili srozumitelně. Jejich řečové projevy sice ještě nebyly na profesionální úrovni, domníváme se ale, že úroveň byla nadprůměrná. Velký podíl na tom má bezpochyby tzv. referát na diktafon, je vhodné tuto metodu do výuky zařazovat. V praxi bylo znát, že žáci jsou zvyklí na projevy před třídou, dokázali si s nimi poradit, dokázali vystoupit před své spolužáky a plynule mluvit na dané téma. Za nespornou výhodu považují přátelské prostředí v obou třídách, žáci nebyli zbytečně pod tlakem, mírnou nervozitu dokázali zvládnout a bylo poznat, že se nebojí promluvit. Ostatní žáci se jim nikterak nevysmívali, naopak jejich postřehy a hodnocení byly objektivní a věcné. Celkově hodnotíme použitou vyučovací metodu referát na diktafon jako vhodnou součást výuky českého jazyka, přiložené nahrávky to jen dokazují.

		8.třída		9.třída	
		<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>
OSNOVA	zřetelná	7	15	7	8
	nezřetelná	1	1	1	1
ÚVOD	chybí	0	0	1	4
	krátký	9	13	3	0
	zdařilý	0	2	4	5
JÁDRO	cíl splněn	8	16	6	9
	cíl splněn z části	0	0	2	0
	cíl nesplněn	0	0	0	0
ZÁVĚR	chybí	3	2	3	2
	zbrklý	5	7	3	3
	zdařilý	0	7	2	3

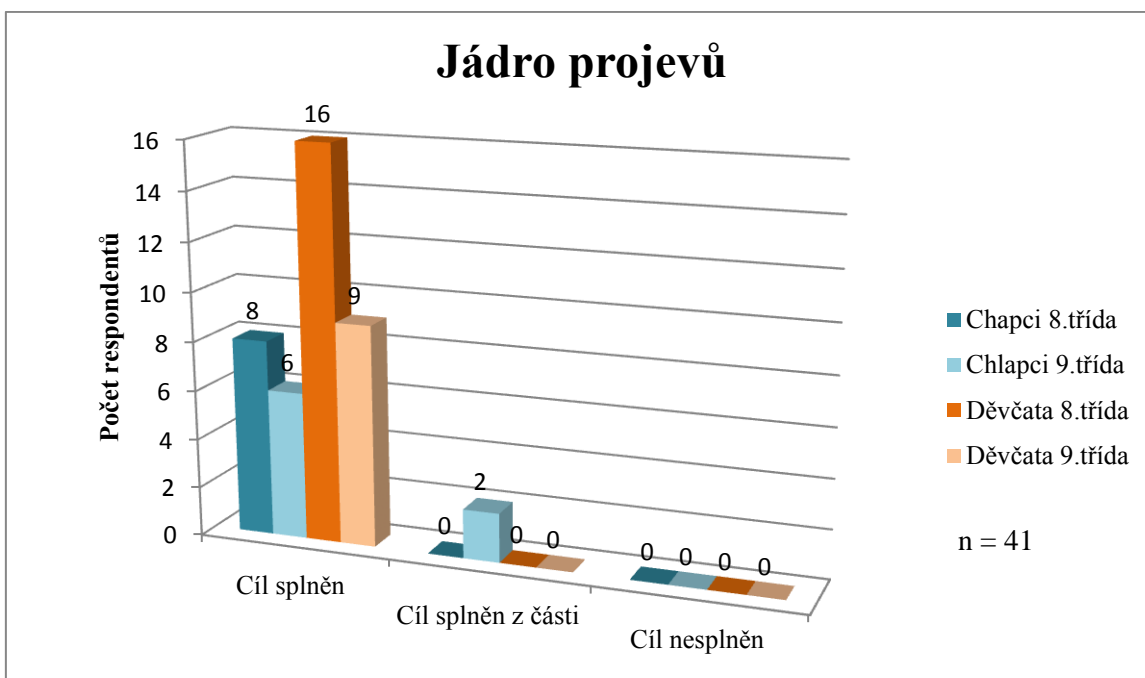
Tabulka 6: Osnova mluveného projevu podle pohlaví a třídy

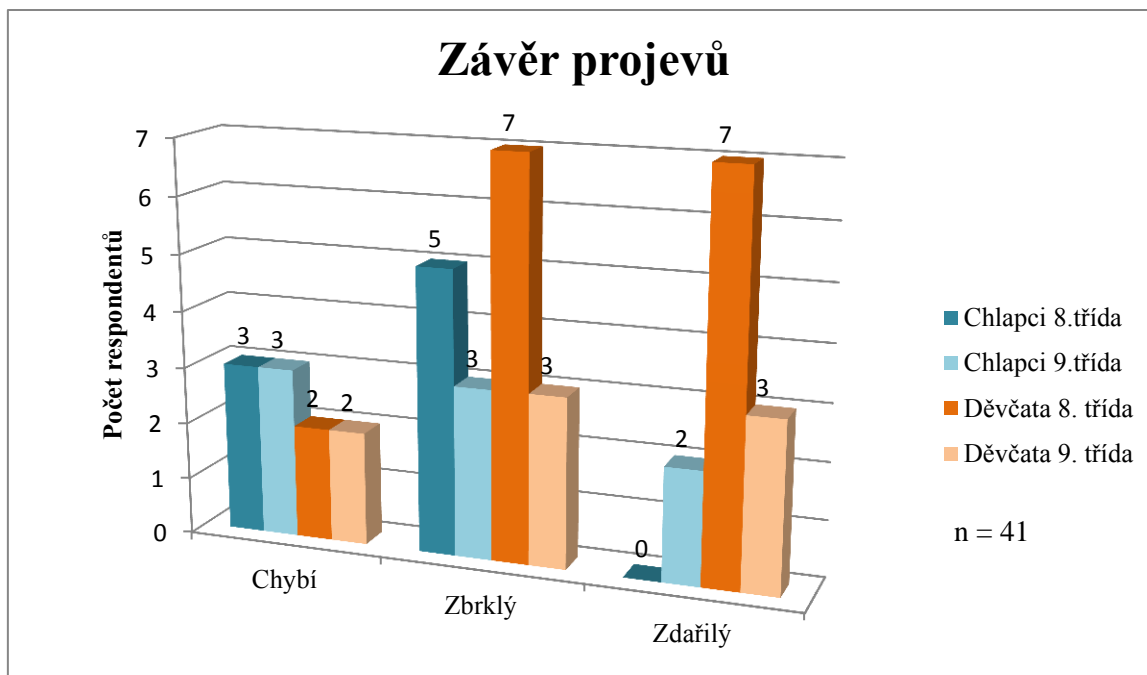
Graf 3: Osnova mluvených projevů

Graf 4: Úvod mluvených projevů

Graf 5: Jádro mluvených projevů

Graf 6: Závěr mluvených projevů

8.1.4 Vrstvy ve slovní zásobě

Četnost výskytu slov napříč všemi vrstvami byla různá, v tabulce i následném grafu jsme zaznamenali jen ty vrstvy, jež se v projevech skutečně vyskytovaly, proto neuvádíme například vrstvu slov podle časových příznaků. Žáci využívali velmi často především spisovná slova, z čehož usuzujeme promyšlenost jejich projevů, při přerěknutí někdy použili slova nářeční nebo oblastní, taková, jaká jim jsou vlastní.

Slova s územními rozdíly se vyskytovala v přiměřeném počtu, přepokládali jsme, že se v řeči žáků daleko více projeví jejich nářečí, ale nebylo tomu tak. Žáci si pravděpodobně dávali pozor, aby používali správná spisovná slova i koncovky. Nářeční slova nebo slova oblastní jsme v projevech nacházeli jen zřídka, například v situacích, kdy žáci znejistěli, zapomněli co chtěli říct a snažili se improvizovat.

Například:

*...pokud ale **chcu** jít na nějakou akci tak mamce s radostí uklidím klidně i celý barák...*(slovo nářeční)

*...jak sem byl malý tak sem měl trochu **aji** strach...*(slovo nářeční)

Z vrstvy slov podle sociálních příznaků se vyskytoval v mluvených projevech, ve shodě s předpokládaným, jediné slang. Slangová slova užívali žáci nejčastěji v souvislosti s označením svých rodinných příslušníků, především sourozenců.

Například:

...já sem si vybrala moji **segru** kamču...

... je to jak můj **bracha** skoro...

Výskyt slov hovorových naopak nebyl zaměřen na určitou oblast, vyskytovala se různorodá slova, například: *blond'até, obyvák, tařka*, aj. Opět také zde jsme očekávali mnohem větší frekvenci užívání těchto slov. Termíny, spadající také do této vrstvy se vyskytly po celou dobu pouze dva, byly to: *obezita a ortodoncie*.

Nejpočetnější skupinou byla vrstva slov expresivních, především díky tématu, kdy žáci 8. třídy používali při popisu blízké osoby hlavně domácká oslovení. A to jak obecná (*maminka, mamka, tařka...*), tak vlastní jména (*Danča, Kamča, Terka, Vojta...*).

Souvislost mezi tématem a výskytem konkrétního typu slov, můžeme pozorovat také u vrstvy slov cizích. Objevoval se velký počet slov především anglického původu a to hlavně při popisu zálib a koníčků, tentokrát více u žáků 9. třídy. Tato vrstva byla druhou nejpočetnější.

Například:

...později asi v šesté třídě jsem přešel k **daunhylu**... (down hill¹⁰¹)

...baví mě různé sporty hrál sem **fořbal**...

Použití slovní zásoby bylo, dle našeho názoru, na dobré úrovni, mluva sice nebyla přímo květnatá, ale zároveň ani jednolitá, žáci se snažili používat různorodá slova. Předpokládali jsme mnohem větší výskyt oblastních nebo nářečních slov, což se nepotvrdilo. Také jsme očekávali více hovorových slov, kterých, vzhledem k počtu žáků také nebylo mnoho. Očekávání naopak naplnil počet slov cizích, vyskytovalo se jich poměrně dost, především v souvislosti s vyjmenováváním koníčků a zálib u žáků 8. třídy. S tím souvisí také nejvyšší počet slov pocházejících z anglického jazyka. Téma projevu ovlivnilo také počet slov domáckých, který byl jednoznačně nejvyšší, hlavně u žáků 8. třídy.

Při zařazení slov do jednotlivých vrstev jsme používali: Slovník spisovného jazyka českého¹⁰², Slovník spisovné češtiny¹⁰³ a Příruční slovník jazyka českého¹⁰⁴.

¹⁰¹ Downhill = adrenalinová jízda na kole z kopce volným terénem, nejčastěji lesem.

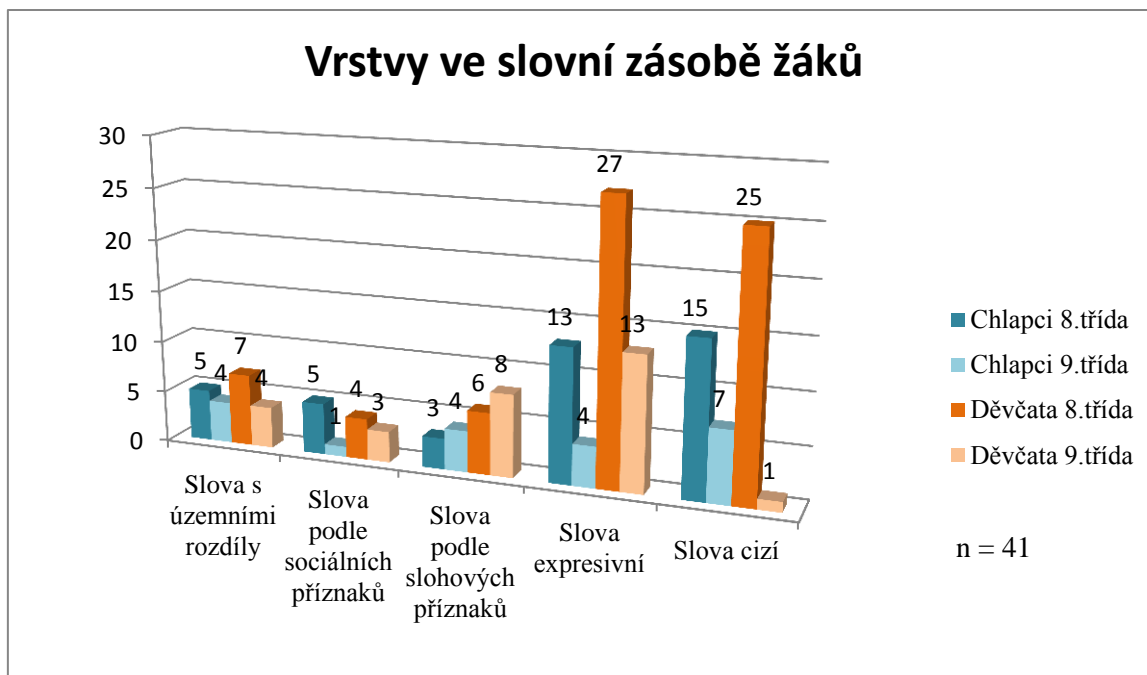
¹⁰² HAVRÁNEK, B. a kol. Slovník spisovného jazyka českého. 2. vyd. Praha: Academia, 1989.

¹⁰³ ČERVENÁ, V. a kol. Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost. 2. vyd. Praha: Academia, 1994.

¹⁰⁴ HÁJEK, P. a kol. Příruční slovník jazyka českého. Praha: Státní nakladatelství 1935-1937. 1252 s.

Vrstvy ve slovní zásobě		8. třída		9. třída		celkem
		Chlapci	Děvčata	Chlapci	Děvčata	
Slova s územními rozdíly	Slova obecné češtiny	2	5	1	3	11
	Oblastní slova	2	0	0	0	2
	Nářeční slova	1	2	3	1	7
Slova podle sociálních příznaků	Slang	5	4	1	3	13
Slova podle slohových příznaků	Hovorová	3	6	1	8	18
	Termíny	0	0	2	0	2
Vrstva slov expresivních	Zdrobněliny (Deminutiva)	5	4	3	5	17
	Slova domácká (hypokoristika)	8	21	1	8	38
	Slova hanlivá	0	1	0	0	1
	Slova zhrubělá	0	1	0	0	1
Slova cizí	Anglický jazyk	6	8	6	1	20
	Francouzský jazyk	0	5	0	0	5
	Německý jazyk	0	1	0	0	1
	Latinský jazyk	6	2	1	0	9
	Řecký jazyk	3	5	0	0	8
	Italský jazyk	0	3	0	0	3
	Indiánské jazyky	0	1	0	0	1

Tabulka 7: Výskyt vrstev ve slovní zásobě mluvených projevů žáků podle pohlaví a třídy

Graf 7: Vrstvy ve slovní zásobě projevu žáků

8.1.5 Prohřešky ve stylizaci jazykového projevu

V analýze mluvených projevů jsme se snažili vyhledat chyby, kterých se žáci nejvíce dopouštěli ve stylizaci jazykového projevu. Předmětem této kapitoly nyní budou ty, které se v projevech vyskytovaly nejčastěji. Vzhledem k množství projevů nelze vysledovat úplně všechny chyby, proto nebudeme uvádět takové, které se vyskytovaly pouze jednou nebo dvakrát. V praktické části jsme je při posuzování projevů přiřadili k části tři „Další sledované jevy“.

Do kapitoly prohřešku ve stylizaci jazykového projevu jsme zařadili také neverbální hlasový projev, konkrétně používání hezitačních zvuků. Vyskytoval se pouze jeden hezitační zvuk a to *hm*. Žáci tímto zvukem vyplňovali mezery mezi jednotlivými částmi osnovy nebo při formulování dalších myšlenek, většinou se totiž před, nebo po, nacházela dlouhá pauza. U mnohých se zvuk vyskytoval jen jednou nebo dvakrát za celý projev, ale u několika žáků to bylo poměrně časté a působilo to až rušivě. Výskyt byl dán hlavně nervozitou žáků nebo nedostatečnou přípravou projevu.

Například:

...tam se chování trochu změnilo tam pan učitel mi musel každý den v patek psát ▪ ▪ hm ▪ jak sem se choval ↑...

...to se všechno změnilo protože jsem o prázdninách potkala kámoše kteří jsou odtud ze školy
↑ ▪ a: ▪ **hm** chodím s nima často ven a jsme často spolu na chodbě ↓...

...šli sme na plejstejšn ↓ ▪ **hm** ▪ **hm**: ▪ mam k němu velmi dobry vztah ↑ vlastně protože se
zname od malička...

Další nejčastěji se vyskytující chybou bylo tzv. Neobratné spojování vět. Zde žáci používali ve vedlejších větách spojky, které tradičně tuto větu neuvozují. Převážně se jednalo o užívání spojky „jak“ ve vedlejší větě časové.

Například:

Potom ráno, jak sem šla ven, ... (když).

Jak jsme byli na bowlingu, ... (když).

...jsem si vzpomněl, jak jsme stavili s klukama bunkry z molitanu (když).

...potom jsem si vzpomněl vlastně na první stupeň, jak jsme se učili ještě číst a psát (když).

...protože, jak jsem byl malý, tak jsem každý den skoro přinesl domů poznámku (když).

Častým jevem byla také tzv. parazitní slova, kterými si žáci při projevu „vycpávali“ prázdná místa. Zdaleka ne všichni, někteří žáci použili tato slova za celý projev jen jednou nebo dvakrát, jiní zase téměř pořád. I přes častý výskyt parazitních slov u některých jedinců zde neshledáváme velký problém, slova působila spíš rušivě, odváděla pozornost od daného tématu, přes to ale i tito žáci cíle projevu naplnili.

Například:

... tak jsme přišli na zastávku a mně *vlastně* autobus před očima ujel.

... byl blondák a měl už na hlavě *vlastně* takovou červenou barvu.

... tak jsme šli *vlastně* k Danči.

Slučování nesourodých obsahů a nevhodná elipsa byly dalšími chybami. Při slučování nesourodých obsahů se jednalo opět o neuspořádání myšlenek, nedostatečnou přípravu nebo nadměrnou nervozitu. Žáci tak dávali dohromady, do jedné věty, nebo hned za sebou, myšlenky, které spolu nesouvisely. Jedná se o prohřešek proti logičnosti vyjadřování, vznikaly věty, které působily zmateně a nesrozumitelně.

Například:

Všechno se pro mě změnilo, jak povahově tak i vzhledově, hlavně mě přestaly bavit ty rodinné výlety a procházky.

I když jsem v tomto sportu nebyl nijak extra dobrý, tak závody, tréninky a soustředění byly věci, na které se nezapomíná.

U chyby nazvané jako nevhodná elipsa žáci vypouštěli některé podstatné informace nebo zapomněli některé skutečnosti objasnit. Věty pak zase působily nelogicky a nesrozumitelně. Dáváme to za vinu především tomu, že žáci přednášeli ve známém prostředí, mezi lidmi, se kterými jsou každý den, proto nebylo třeba vysvětlovat některé skutečnosti. Například, když se na této škole řekne „přejít na druhou budovu“, znamená to nastoupit na druhý stupeň, protože třídy od šestého do devátého ročníku jsou v druhé budově. Nebo když žáci hovoří o tom, že začali chodit o přestávkách na chodbu, mají na mysli, že skutečně na tu chodbu chodí, posedávají na schodech nebo různě postávají. Osobně jsem to na této škole také zažila, znamená to, že se žáci začínají více bavit s žáky z ostatních tříd, prezentují se, často dost hlasitě, zpravidla je to znakem nastupující nebo probíhající puberty, chodbu žáci považují za „centrum dění“.

Například:

... když sem nastoupila na druhou budovu ↑ všechno se pro mě změnilo ↓...

...tak Péťa vzal druhý balon a hodil to znovu (co?).

Všechno jsme donesli k Marušce a Maruška vytáhla mísu, do které jsme dali velké kusy másla, ... (co všechno?).

Nepravidelnosti větné struktury různého druhu se také občas objevily, jejich počet nebyl nikterak vysoký, zaznamenali jsme asi tři případy.

Například:

...každý jak si všimnul a poznal na sobě své změny...(každý si všimnul + každý poznal)

...asi ve školce, jak sme byli malí, jsem si zazpomínal na staré časy... (části vět na sebe nenavazují)

U pěti projevů jsme našli nefunkční opakování slov. Bylo to dáno pravděpodobně opět nervozitou a nezkušeností s mluveným projevem nebo také omezenou slovní zásobou.

Například:

Když jsem tak uvažovala, kolikrát za život sem se změnila... bude to asi hodněkrátsem se proměňovala několikrát samozřejmě sem několikrát

...jsem taky skloubila co bylo pro mě neskloubitelné...

Změnila jsem se hlavně kvůli jednomu člověku, kterého **mám ráda** a **jsem ráda**, že jsem ho poznala.

Poslední dva nedostatky, a to Nepromyšlená volba slova a Volba neplnovýznamového slova, se shodně vyskytly ve třech případech. U nepromyšlené volby slova žáci volili neodpovídající slova, taková, která se k daným informacím nehodila.

Například:

... *když sem byla starší a **nastaly** mi patnáct, ...*

... *mě zbil, tak jsem byl trochu **poničený** (zraněný).*

... *rok od roku se **mi můj průměr** známek **klesal** čím dál víc dolů.*

Volba neplnovýznamových slov znamená volbu slov obecných¹⁰⁵, žáci mohli tato slova nahradit výstižnějšími, plnovýznamovými slovy. Zde můžeme hledat příčinu pravděpodobně v užší slovní zásobě.

Například:

... *vztah **je** od tohoto roku od prázdnin (trvá, bavíme se spolu).*

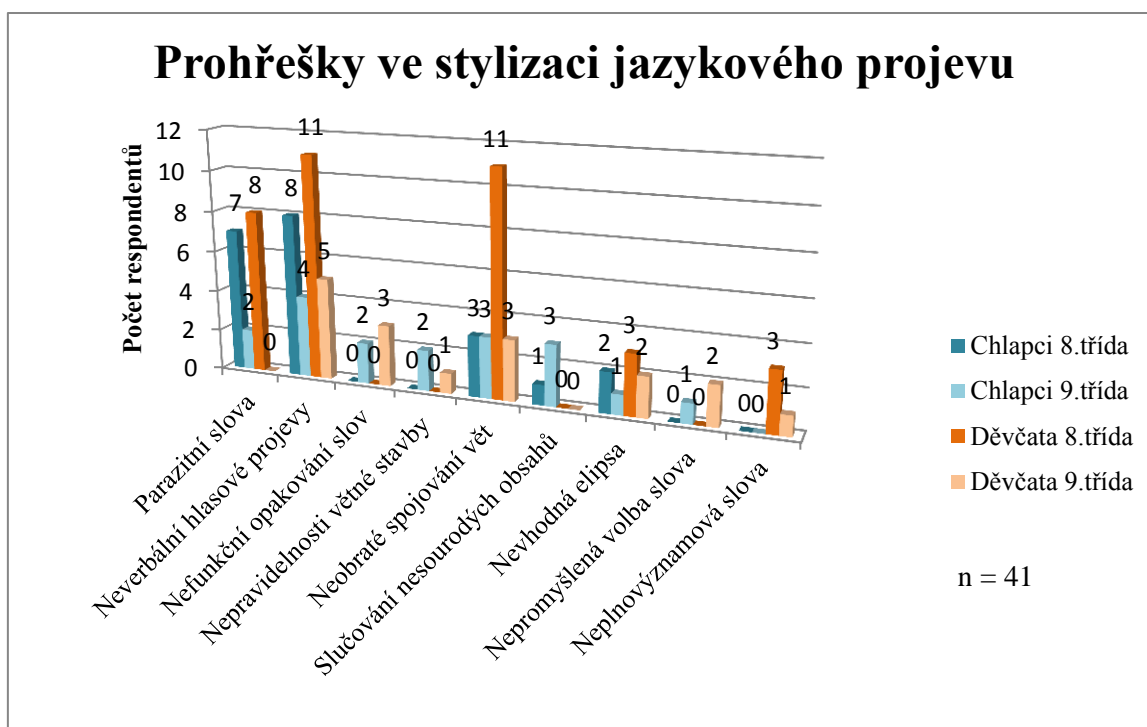
... *a jak jsme ho šly **udělat**, ... (vyrobit).*

... *ona umí **dělat** srandu (má smysl pro humor).*

¹⁰⁵ Podle Krobotové, viz kapitola 5.2.2.1

Nejčastější chyby ve stylizaci jazykového projevu		8.třída		9.třída	
		<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>	<i>Chlapci</i>	<i>Děvčata</i>
Parazitní slova	prostě	0	3	0	0
	vlastně	3	2	2	0
	tak	2	1	0	0
	jakože	0	2	0	0
	takže	2	0	0	0
Neverbální hlasové projevy (hm)		8	11	4	5
Nefunkční opakování slov		0	0	2	3
Nepravidelnosti větné struktury		0	0	2	1
Neobratné spojování vět		3	11	3	3
Slučování nesourodých obsahů		1	0	3	0
Nevhodná elipsa		2	3	1	2
Nepromyšlená volba slova		0	0	1	2
Neplnovýznamová slova		0	2	0	1
Celkový počet chyb		21	35	18	17
		56		35	

Tabulka 8: Četnost chyb v mluvených projevech podle pohlaví a třídy

Graf 8: Prohřešky ve stylizaci jazykových projevů

Při porovnávání jednotlivých ročníků, můžeme konstatovat, že výsledky jsou poměrně vyvážené. Větší rozdíly vidíme pouze u neobratného spojování vět, kde děvčata z 8. třídy převyšují všechny ostatní. Stejně tak ve výskytu neverbálních hlasových projevů, kde vedou opět děvčata z 8. třídy. Mají také zároveň vyšší počet parazitních slov, hned za nimi jsou pak také chlapci z 8. třídy. Dáváme to za vinu menší zkušenosti s vystupováním před třídou a trochu větší nervozitě. Celkově se ale třídy příliš neliší, jejich výsledky jsou velice podobné.

8.1.6 Příklady ukázkových projevů se základní analýzou

Pro lepší představu zde vkládáme ukázkové přepisy dvou projevů včetně jejich analýzy. Kompletní soubor všech 41 přepisů je obsahem Přílohy 1 této práce, audio nahrávky mluvených projevů jsou zaznamenány na příloženém CD.

Příklad 1

Žák 9. třídy:

tak můj život a vlastně i tím mé změny začaly narozením v čeladenské porodnici dne štvrtého července roku devaténásetdevadesátštyry ↓ ▪ jako většina z nás si tento den moc napamatuju tak jen z vyprávění mých rodičů vím že sem byl docela průměrné dítě ↓ ▪ vážil sem okolo tří kyl a měřil asi padesát centimetrů ↓ ▪ *mé raně mé* rané dětství bylo poklidné ↓ ▪ byl sem takový trochu zlobivý ale byl sem někdy i hodný ↓ ▪ ▪ docela velká změna v mém životě nastala ↑ ve třech letech ↓ ▪ dyš sem musel podstoupit operaci očí ↓ od té doby také nosím brýle ↓ ▪ jsem rád za to že nosím *býle brýle* (smích) *protože protože* někteří lidi říkají že vypadám lípe s nima ↑ než bez nich ↓ ▪ ve sbírce brýlí by se někdy našlo i takových těch dobrých dvacet kusů ↓ ▪ další změny nastaly až v období školky ↓ ve školce sem se skamarádil s většinou mých kamarádů ↑ hráli sme si a dělali různé skotačiny ↓ ▪ až na konci školky se vlastně zjistilo že budu levák ↓ ▪ ▪ po nástupu na základní školu ↑ šlo až do čtvrté třídy všechno dobře ↓ ▪ ve čtvrté třídě mi můj spolužák Štair shodil shora židle na roh židle a *tak sem tak mi* zkřivil oba dva přední zuby ↓ ▪ kvůli tomu teť nosím rovnátka ↓ ▪ taky kvůli tomu sem musel chodit hodně dlouhou dobu na ortodoncii do kopřivnice ↓ ▪ TEĚ jako v tudle dobu v osmé třídě se toho taky dost změnilo ↓ ▪ v osmé třídě už sem musel se víc učit ↑ *přibylo přibylo* horších známek a musel sem se rozhodovat na jakou školu bych chtěl jít ↓ ▪ *na na začátku* devítky už sem to věděl asi tak zcela jasně ↓ ▪ půjdu něco na zaměření s počítači ↓ ▪ teť a do budoucna ↑ bych si dal jedno přecevzetí že bych měl shodit těch pár kyl (smích) ↑ a úspěšně dokončit základní a střední školu ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, pohled do budoucna, předsevzetí.

Délka: 01:57 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: skotačiny (expresivní výraz)

Slova podle slohových příznaků: ortodoncii (termín)

3. Další sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (...až na konci školky se vlastně zjistilo, že budu levák.)

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového projevu)

... ve školce sem se skamarádil s většinou mých kamarádů...

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)
Půjdu něco na zaměření s počítači.

Příklad 2

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si kamaráda toma ↓ ▪ vybrala jsem si ho protože je pro mě: dost dobrý kamarád ↑ a je jako můj bracha ↓ ▪ hm: ▪ spolu se známe asi tři roky ↓ seznámili jsme se na dni obci v lichnově kde se můj tat'ka znal s jeho tat'kou a jeho dědou ↑ tom je dvacetštyři roků starý ↑ má krátké světlé hnědé vlasy ↑ má modré oči ↑ je o něco vyšší než já ↑ a bydlí kousek u hranic na moravě ↓ ▪ pracuje jako mechanik ↓ opravuje letadla ↑ která zbožňuje ↓ má rád bé em vé motorky a rád lítá s malými modely letadel které si doma vyrábí ↓ ▪ on a jeho děda ↑ mají doma stejného veterána jako my ↑ plus válečnou motorku ↓ ▪ je hodný a je s ním strašně velká sranda hlavně na těch našich srazech dyš děláme všelijaké blbosti ↓ ▪ pro mě je asi tak nejlepší historka s ním když sme minulý rok byli na srazu u _____ ↓ ▪ když byl večer ↑ chtěl mi dát foťák ať fotím ↑ ale já sem mu začla utíkat ↓ ▪ on mě začal honit ↑ a: hm: ▪ začal za mnou utíkat ↑ až to dopadlo tak ↑ že spadl do celkem hluboké příkopy které si nevšiml když byla zarostlá travou ↓ ▪ a nebo dyš sme letos jeli taky na sraz ↑ přes olomouc ↑ tak sme si dávali s našima veteránama závody na semaforech ↑ kdo je rychlejší ↓ ▪ hm: tím že sme jeli každý v jednom pruhu ↑ sme málem zablokovali celé město ↓ ▪ tom je jako můj starší bracha ↓ takže k němu mám dost velký vztach ↓ a znamená pro mě celkem dost ↑ protože si s ním dokážu povídat o všem ↑ a: já si snad ani nedokážu představit že by na nějakém srazu chyběl ↓ bez něj by to nebylo ono ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn, popis i společná zábavná historka,

Závěr: zdařilý, originální.

Délka: 01:29 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Tom (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Tomáš)

Slova podle sociálních příznaků: bracha (slang ke slovu bratr)

Slova podle slohových příznaků: tat'ka (slovo hovorové ke slovu otec)

Slova s územními rozdíly: nějakém (Trávníček: lidové¹⁰⁶, Česká akademie věd: obecné¹⁰⁷)

¹⁰⁶ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹⁰⁷ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Přesycenost výrazu (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)
... závody na semaforech, kdo je rychlejší.

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)
... které si nevšiml, když byla zarostlá trávou (protože).

9 Soubor her

Praktickou část jsme rozdělili na dvě části, první jsme věnovali výzkumu, druhou doporučení pro nácvik kultura mluveného slova přímo ve vyučovacích hodinách. Předpokládali jsme, že výzkum dopadne daleko hůř, očekávali jsme velké chyby v mluvných projevech žáků. Nestalo se tak, což jedině dokazuje skutečnost, že procvičování tvorby a prezentace mluvených projevů na základní škole má smysl. Žáci měli takto dobré výsledky také díky tomu, že pro ně mluvený projev a vystupování před publikem není nic nového, pravidelně tyto situace v hodinách nacvičují.

Vzhledem k tomu, že se domníváme, že procvičování mluvení není záležitostí pouze předmětu Český jazyk a literatura, snažili jsme vybrat takové hry, které by šly použít v různých předmětech na základní škole. Přikládáme zde baterii dvaceti her¹⁰⁸ sepsaných přehledně v šablonách. Každá šablona obsahuje název hry, její časovou náročnost, počet hráčů, jejich věkové určení, nutnost (ne)rozdělení do skupin a pomůcky potřebné k realizaci. Všechny údaje jsme se snažili naformulovat pro potřeby výuky, proto se v každé hře u věkového určení nalezneme také zařazení v rámci tříd základní školy. Počet hráčů je uzpůsoben třídě, většinou s ním lze manipulovat v závislosti na počtu žáků ve třídě. Pomůcky by pak měly být ve všech případech dostupné. Hry dále obsahují motivační část, vnímáme ji jako nutnost pro navození atmosféry. Dalším bodem jsou samozřejmě pravidla, která jsme opět uzpůsobili prostoru i podmínkám výuky. V závěru se u každé hry objevuje zařazení hry v smyslu zařazení do hodiny, zdali je vhodné hru použít jako úvod hodiny, shrnutí nebo libovolně. Následuje použitelnost v různých vyučovacích předmětech. Posledním bodem je zaměření hry, tedy k čemu dochází při hraní hry, co se hrou procvičuje, zde se v největší míře vyskytuje procvičování slovní zásoby, kreativity žáků nebo samozřejmě procvičování komunikace.

¹⁰⁸ Inspirováno hrami z webového portálu www.hranostaj.cz

Název:

Délka: 15 – 20 min

MANAŽEŘI

Věkové určení: 14 – 15 let

Třída, ročník: 8. – 9. třída, 1. ročník

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 6

Pomůcky: šátky podle počtu účastníků, minimálně 3, tužka, papír

Motivace:

Stali jste se týmem, který je složen ze šesti dělníků, tří manažerů a tří inženýrů. Společně budete konstruovat jednu součástku k novému přístroji. Vaše skupina je vysoce specializovaná. Inženýři navrhli plány, jejich technické vyjadřování je ale tak složité, že komunikují s manažery v jejich pracovních beze slov a bez jakéhokoli nákresu. Jakmile manažeři pochopí, o co jde, telefonují dělníkům, kteří jsou vzdáleni od dílny a slovně jim předávají návrhy inženýrů. Dělníci jsou podle směrnic oborů jediní, kteří smějí pracovat se surovinou a vyrábět výrobky. Vzhledem k tomu, že musejí slepě poslouchat, zavážeme jim oči.

Pravidla:

Po tomto úvodu sdělíme nebo písemně zadáme skupině inženýrů popis výrobku. Ti se mezi sebou domluví a předávají instrukce dále. Na začátek zkusíme zkonstruovat rovnostranný trojúhelník s tolerancí +/- 2 cm. To znamená, že tento úkol musí inženýři sdělit manažerům (beze slov!), za kterými přijdou po poradě ve své kanceláři (vymezený prostor ve třídě, nejlépe na druhém konci). Následně manažeři „telefonují“ dělníkům a slovně jim popisují, co se dozvěděli od inženýrů (telefonování probíhá v jiné části třídy, je kontrolováno, aby používali opravdu jen slova, nikoliv náčrtky apod.). Dělníci na papír zakreslí to, co se dozvěděli od manažerů a následně své výtvary prezentují před třídou.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Matematika – úvod k rovnostrannému trojúhelníku,

libovolný předmět - pokud trojúhelník nahradíme jakoukoliv věcí

Co se procvičuje: komunikace verbální i neverbální, přesnost vyjadřování, prezentace

Název:

Délka: 10 - 15 min

TAJEMNÝ OBRÁZEK

Věkové určení: 10 - 17 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ, SŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 2

Pomůcky: tužka, papír s natisknutým obrázkem pro jednoho ve dvojici

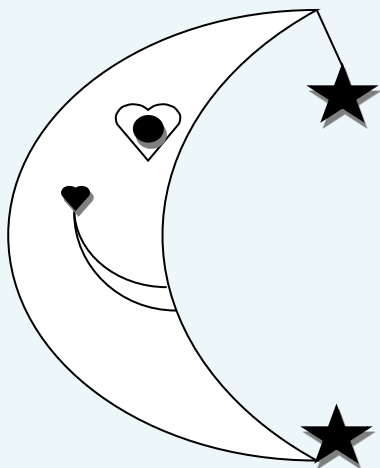
Motivace:

Představte si, že vás spolužák má tajemný obrázek, který vám nesmí ukázat, jen popsat.

Pravidla:

Posadte žáky ve dvojici zády k sobě, dejte jednomu ve dvojici papír s obrázkem, druhému papír čistý. Úkolem žáka s obrázkem bude popsat tento obrázek spolužákovi tak, aby ho ten druhý nakreslil co nejpodobněji. Žák, který kreslí, se smí zeptat pouze na 3 otázky, na které bude možno odpovědět ano/ne. U starších studentů je možné jim zkrátit časový úsek nebo ohraničit popis jen na např. 5 (10) povelů.

Obrázky:

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Občanská výchova (společenské vědy, mediální výchova) – úvod k verbální komunikaci
libovolný předmět - pokud obrázek nahradíme jakoukoliv věcí (v přírodopisu zvířetem; v dějepise a literatuře osobností; ve fyzice vynálezem nebo předmětem)

Co se procvičuje: komunikace verbální, přesnost vyjadřování

Název:

Délka: 15 – 20 min

ASOCIACE

Věkové určení: 14 – 17 let

Třída, ročník: 8. – 9. třída, SŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5

Pomůcky: nejsou potřeba

Motivace:

Slovní hra se spoustou složitých a cizích termínů a výrazů, která prověří slovní zásobu a zamotá hlavu i zkušeným jedincům, budeš výjimka?

Pravidla:

Tuto hru hraje Jeden žák (budu ho zde označovat jako Jeden s velkým J). Optimálním počtem hráčů je asi 5, tedy čtyři proti Jednomu, ačkoliv i ve více hráčích je možné tuto aktivitu provozovat, i když to ten nebohý Jeden nebude mít tak lehké.

Vše začne tím, že si Jeden hráč vymyslí nějaké slovo, pokud možno málo známé, dlouhé a složité. Ostatním napoví první písmeno tohoto slova. Úkolem hráčů je uhodnout toto myšlené slovo, úkolem Jednoho je odolávat co nejdéle.

Také bývá rozumné předem omezit okruh slov, která se používají, jen na podstatná jména (jednotné číslo).

Hra probíhá tak, že někdo ze skupinky hráčů, např. Jana, si pro sebe vymyslí nějaké slovo, které začíná na známé písmeno (nebo písmena) a nahlas ho ostatním popíše, vysvětlí, uvede synonymum apod., nesmí ale použít kořen vymyšleného slova. Ostatní hádají, co by to mohlo být za slovo, hádá také Jeden.

Pokud na slovo přijde Jeden, nahlas řekne že "XXX to není" (za předpokladu, že to opravdu není jeho myšlené slovo; pokud je, prohrál). Tím je nebezpečí zažehnáno a další ze skupinky hráčů může přijít s dalším slovem se správným začátkem.

Pokud ale na slovo přijde někdo jiný ze skupinky hráčů, nejprve musí napočítat do deseti, čímž dává Jednomu trochu času navíc, a pak současně s tím, kdo slovo nadhodil, nahlas slovo vyřknout. I během počítání má Jeden možnost přijít na myšlené slovo. Pokud to ale nedokáže a pokud se oba dva hráči ze skupinky střetnou na stejné slovo, Jeden toto kolo prohrál a musí dát ostatním další písmenko svého cílového tajného slova. Tím se zúží okruh nadhazovaných slov (musí mít správný začátek) i kandidátů na slovo hledané. Pokud se oba hráči nestrefí do stejného slova, mají smůlu, kolo je neplatné, i kdyby náhodou jeden z nich řekl to hledané.

Příklad:

Hrají Petr, Ondra, Honza a Kuba. Petr si vymyslí slovo, takže pro tuhle hru ostatní hrají proti němu. Myslí si třeba slovo "Hranostaj", takže nahlas řekne "H". Ostatní přemýšlí, jaké by mohlo být slovo na H. Ondru napadne "Holub", tak se ho snaží popsat Honzovi a Kubovi a řekne třeba "Pták, co žije ve městě". Petr to ale pochopí, a řekne "Holub to není". Ostatní musí zkusit dál. Pak třeba Honzu napadne "Hranice", tak jí zkusí popsat Ondrovi a Kubovi tak, aby to pokud možno Petr nepochopil. Řekne jim třeba "To, co jsme dělali poslední den na táboře." Když na to Petr nepříjde, tak třeba Honza s Kubou řeknou nahlas "Hranice" a protože se shodli, tak jim Petr musí prozradit druhé písmeno ze svého původního slova. Řekne "R" a ostatní odteď musí tipovat už slova, která začínají na "hr", čímž se možný výběr zužuje. Tak to postupuje dál, dokud hádající hráči nepřijdou na správné slovo.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Cizí jazyky – jakékoliv slovo,

Český jazyk – v mluvnici

Co se procvičuje: slovní zásoba

Název:

Délka: 10 – 15 minut

HÁDÁNÍ OBRÁZKU

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: půl třídy

Pomůcky: dataprojektor, notebook

Motivace:

Vítejte v televizním pořadu „Kdo uhádne, co vidí?“

Pravidla:

Hra je na motivy televizních soutěží, kde se dva týmy snaží uhádnout, co je na postupně odhalovaném obrázku.

Hra je vytvořená jako webová stránka, kterou si můžete stáhnout na stránkách www.hranostaj.cz (přesný odkaz: <http://www.hranostaj.cz/files/dopluky/300.html>).

Obrázky, které chcete aby byly hádány, musí být ve formátu jpg, pojmenovány 1-30 (tedy např. 1.jpg,2.jpg,3.jpg...) a vloženy do stejné složky jako webová stránka (soubor html). Po otevření stránky zadáte počet týmů a jejich jména a můžete začít hrát. Můžete zvolit různé varianty, buď si odkrývané políčka vybírají týmy a střídají se nebo je můžete náhodně odkrývat vy sami nebo můžete využít funkce automatického odkrývání (kliknutím na políčko ručně). Frekvenci automatického odkrývání můžete regulovat přepsáním údaje ve formulářovém políčku. Tým, který první správně uhodne, co je na obrázku získává bod (kliknutím na tlačítko + u jeho týmu se mu připočte). Můžete kliknout na odhal, pokud chcete celý obrázek nezakrytý. Pro přechod na další obrázek, klikněte na tlačítko se symbolem >.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

libovolný předmět – obrázek týkající se aktuálního tématu hodiny nebo místo obrázku může být nápis

Co se procvičuje: paměť, představivost

Název:

Délka: 15 – 20 minut

OTÁZKY

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5 osob

Pomůcky: nejsou potřeba

Motivace:

Jak zvládneš vytvořit příběh jen z otázek?

Pravidla:

Úkolem 5 hráčů (zástupců každé ze skupin) je na dané téma vést rozhovor, ale aby to nebylo tak jednoduché, soupeři mohou používat jen tázací věty - otázky. Jakmile jeden z hráčů nepoužije tázací větu, vymění se s jiným hráčem ze své skupiny. A takto se to opakuje.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: slovní zásoba, kreativitia, pohotové reakce

Název:

Délka: 20 minut

ROZPOUTANÉ ŽIVLY

Věkové určení: 10 - 13 let

Třída, ročník: 6. - 7. třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5 – 10 osob

Pomůcky: upravená hrací kostka (tak, aby na jejích dvou stranách byla písmena M na modrém pozadí (=nebe), na dalších dvou písmena B na bílém pozadí (=vzduch) a na zbylých dvou písmena H na hnědém pozadí (země))

Motivace:

Dokaž, že jsi mistr žvlů, v každém z nich jsi doma: ve vodě, ve vzduchu, na zemi. Znáš jejich obyvatele?

Pravidla:

Hrací kostka putuje od hráče ke hráči a každý si vržením volí „živel“, tzn. životní prostředí zvířete a do dvou sekund musí některé jmenovat. Pokud se mu to nepodaří, nebo řekne-li již použité jméno, ztrácí jeden život. Každý má na počátku života tři. Pozor na případy, kdy živočich obývá dvě i tři prostředí (např. kachna - voda i vzduch), zde pak rozhoduje vyučující.

Ve třídě je možno hrát ve skupinkách nebo po celé třídě jako opakování, jednotlivé strany kostky lze nahradit jakýmkoliv jiným tématem, např. vlastní jména, vyjmenovaná slova, jednotlivá historická období,...

Těžší verze:

Hrají zkušenější hráči? Současně s vržením kostky jim ukažte náhodně volenou kartu s písmenkem. Hráč musí reagovat do 5-10 vteřin a podle daného „živlu“ říci jméno živočicha z příslušného prostředí, ovšem počínající tímto písmenem.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Přírodopis, libovolný předmět

Co se procvičuje: slovní zásoba, opakování dané látky

Název:

Délka: 15 minut

RÁDIO

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5 osob

Pomůcky: diktafon

Motivace:

Dokázal bys pracovat v rádiu? Není to žádný med, pojd' si to vyzkoušet.

Pravidla:

Skupina má za úkol na zvolené téma vytvořit naprosto spontánně, z fleku rozhlasové vysílání, je vhodné určit časový limit, jak dlouho má vysílání trvat, např. 3 minuty a do tohoto času musí skupina vměstnat co nejvíce různorodých témat: reklama, počasí, doprava, reportáž, rozhovor, písnička na přání, časové znamení, zprávy, krátká písnička, apod. podle fantazie fantazie a času. Všichni se musí v mluvení vystřídat a mimo toho, co jde skutečně 'do éteru' nesmí nijak mluvit ani se mezi sebou jinak domlouvat.

Skupina dostane 5 minut na promyšlení, pak musí svůj výkon předvést před třídou.

Vechny projevy nahrajeme na diktafon, následně pustíme, ostatní žáci budou hodnotit promyšlenost a smysluplnost sdělení.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: slovní zásoba, pohotová reakce, organizační schopnosti, mluvený projev

Název:

Délka: 15 minut

SKÁKÁNÍ DO ŘEČI

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: připravené otázky

Motivace:

Jak si na tom se skákáním do řeči? Nemáš rád, když něco skáče do řeči tobě? A co ty sám, skáčeš často do řeči jiným?

Pravidla:

Žáci se posadí do kroužku a prohlédnou si své sousedy. Soused, po pravici sedící spolužák, jim v této hře bude skákat do řeči a sousedovi po levici budou skákat do řeči zase oni.

Vyučující začne běžnou otázkou, třeba "Líbo, co si dělala o víkendu?" Líba se nadechne a začne říkat "Já..." V tu chvíli musí zareagovat její soused po pravici. Skočí jí do řeči a řekne "Ty mlčí! To já jsem..." a dokončí za ní odpověď tak, jakoby otázka byla kladena jemu. Pak pokračuje další otázkou na vybraného hráče.

Při hře je legrace, zvláště když se žáci vcítí do rolí. Je ale také potřeba zpětné vazby, tedy po hře se zeptat, jak se cítili při skákání do řeči někomu jinému i pokud někdo skákal do řeči jim. Mělo by se dospět k závěru, že je slušnost nechat vždy každého (včetně vyučujícího) domluvit. S tím souvisí také význam zvedání rukou ve škole.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

libovolný předmět - pokud bude mít vyučující pocit, že žáci příliš vykřikují, nehlásí se apod.

Co se procvičuje: pohotovost reakcí, slovní zásoba, pravidla slušného chování

Název:

Délka: 15 minut

ABECEDA

Věkové určení: 11 - 13 let

Třída, ročník: 7. – 8. Třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5

Pomůcky: vymyšlená témata

Motivace:

Jak dobře umíš abecedu?

Pravidla:

Úkolem dvou hráčů je na dané téma vymyslet rozhovor, ale tak aby věty začínaly na písmena podle abecedy. Žáci se rozdělí na 4 nebo 5 skupin po maximálně 5 osobách, každý vyše svého mluvčího, pokud poplete abecedu, tak se vystřídá s dalšími členy skupiny.

Příklad:

DVĚ KAMARÁDKY JDOU VEN

-ahoj, Petro tak kam půjdeme?

-Báro zůstaneme tady

-co?

-čokl jinam nesmí a já ho musím hlídat

-dobře

-díky, já věděla že mě pochopíš

Tak to jde dál. Osoba, která to splete se vymění s jinou.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: slovní zásoba, abeceda, pohotové reakce

Název:

Délka: 5 minut

VĚDECKÁ PŘÍSLOVÍ

Věkové určení: 13 - 15 let

Třída, ročník: 8. – 9. Třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: připravená zašifrovaná přísloví

Motivace:

Jsou přísloví, která používáme často. Jsou přísloví, která jsou méně známá. A jsou přísloví, kterým jen tak neporozumíte!

Pravidla:

Pokus se z uvedených definic vyčíst o jaká přísloví se jedná.
Hra se dá zařadit jako zpestření různých předmětů (chemie, matematika, přírodopis, biologie, fyzika, český jazyk...)

Příklady zašifrovaných přísloví:

Chemická sloučenina vodíku s kyslíkem, jež produkuje minimálně bellu, působí erozi na vrstvy hornin, uložených podél její trajektorie.

Tichá voda břehy mele.

Vzdálenost bodu A, (což je místo, kde ukončí, puzená gravitační silou, svou dráhu malvice) od bodu B (což je místo ležící svisle pod místem započetí její dráhy) se blíží k nule.

Jablko nepadá daleko od stromu.

Abundance šelem z čeledi Canidae přivodí exitus zvířete z čeledi Leporidae.

Mnoho psů - zajícova smrt.

Více než jednou, ale méně než třikrát, určí velikost fyzikální či chemické veličiny, a méně než dvakrát, ale více než nulakrát použij způsobu obrábění, jímž se části materiálu od sebe oddělují.

Dvakrát měř jednou řež.

Subjekt A, jenž vyvíjí úsilí o vytvoření svislého či úklonného díla ústícího na povrch a determinujícího subjekt B, sám opíše dráhu ve zmíněném díle ústící.

Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.

Vzhledem k tomu, že některá přísloví jsou méně známá, je možné použít tuto variantu jako přiřazování přísloví k jednotlivým definicím.

Zbytek zašifrovaných přísloví viz Příloha 2.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk, Chemie, Matematika, Fyzika

Co se procvičuje: paměť, mezipředmětové vztahy

Název:

Délka: 20 minut

VĚDECKÁ KONFERENCE

Věkové určení: 15 - 20 let

Třída, ročník: 9. třída ZŠ, SŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 3

Pomůcky: připravená témata

Motivace:

Stáváte se účastníky vědecké konference. Jak už to tak bývá, musí každý přispět do diskuze nějakým patřičně fundovaným referátem či přednáškou. Jako pravý akademik byste měli umět odborně hovořit prakticky o čemkoliv.

Pravidla:

Vyučující před začátkem hry připraví tolik přednáškových témat, kolik je účastníků. Mělo by se jednat o patřičně hlubokomyslná témata, jako např. "Magické účinky arašídových horalek", "Postoj lorda Baden-Powella k problematice UFO" či "Úloha polovětných konstrukcí v prozaickém díle Terézy Novákové". Každý vědec (pro zjednodušení každá skupinka) si vylosuje své téma a na přípravu referátu mají všichni cca 1-5 minut. Poté začíná konference. Každý (popřípadě mluvčí skupinky) předstoupí se svým příspěvkem, který by měl mít minimálně dvouminutovou délku (určí organizátor předem).

Existují dva způsoby hodnocení:

-hodnotí předem stanovená komise

-hodnotí všichni ostatní hráči-vědci

Hlediska hodnocení: frekvence parazitních výrazů (prostě, takže, fakt, ehm...), originalita myšlenek, plynulost projevu, vystupování a profesionalita..

Kdo chce, může si pohrát s motivační scénkou, rekvizitami, po skončení konference pozvat vědce na raut, udělit grant nejobvčetnějšímu příspěvku.

Touto formou lze také nacvičit pravidla mluveného projevu (následně zadat opravdové téma a zadat žákům přípravu projevu). Nebo lze takto žáky připravit na besedu apod.

Témata:

Led diody jako lék na trdomyslnost.

Problematika insolace (=odraz světla) u plešatých lidí.

Tajné hnutí prasat divokých BUFO – Braňte UFO, aneb Vesmírná problematika na lesních mýtinách.

Signalizační nástroje amerických feministek.

Problematika sociálního vyloučení laboratorních myší z komunity hlodavců.

Problematika vykulenosti očí plyšových medvídků.

Holení jazyka jako mírový nástroj komunikace.

Nadčasová mrkev.

Škodlivost chleba.

Klobásové šperky jako nejnovější módní trend.

Pomůže akné k vyřešení problémů přeplněnosti alkoholických léčeben?

Významné zvraty ve vývoji pěny do koupele.

Golfová hůl jako nástroj na sběr listí.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: slovní zásoba, improvizace, pohotové reakce

Název:

Délka: 10 minut

DEFINICE

Věkové určení: 10 – 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: kartičky se slovy

Motivace:

Být vědcem není jen tak, je potřeba umět mluvit před lidmi, znát náročná slova a hlavně jejich význam! Poznáte význam těchto slov?

Pravidla:

Vyučující si připraví kartičky se složitými slovy, nejlépe takovými, které žáci někdy někde mohli zaslechnout, ale jejichž význam není tak úplně jednoznačný nebo je matoucí (například ve Slovníku cizích slov). Následně tato slova žákům čte a ti se snaží uhádnout jejich význam. Kdo bude nejbliž, získává kartičku s tímto slovem. Vyhrává ten, kdo jich bude mít nejvíc. Hru je možné zařadit jen na vyplnění času, pro rozšíření slovní zásoby.

Příklady slov: afro, alka, baštýř, dok, draft, drakar, entoplazmatický entit, epigram, fáč, glanc, grejdr, hytlák, cherubín, interstatus, jarmulka, kamelot, kinař, kolbiště, kremrole, krovka, lampárna, mišuňk, muchtár, nuget, parang, rapír, rumiště, římsa, sabat, sahel, sarkofág, senzace, serval, sfárat, šábes, šaman, šlofik, vulkán, žužu.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: libovolný předmět - pro zopakování pojmů

Co se procvičuje: paměť, slovní zásoba

Název:

Délka: 10 minut

ŘEKNI PRAVDU

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: list čistého papíru pro každého

Motivace:

Poznáte podle řeči těla, kdo mluví pravdu?

Pravidla:

Tři žáci na chvíli opustí třídu, aby si tajně domluvili mimořádný zážitek, který doopravdy zažil jen jeden z nich. Neměl by to být zážitek společný pro všechny tři a nikdo jiný ze třídy by neměl o tomto zážitku vědět.

Trojice se vrátí do místnosti, posadí se před ostatní a všichni tři vyprávějí, co prožili. Ostatní si příběh tedy vyslechnou třikrát - od každého z trojice.

Následně kdokoliv ze třídy může klást otázky (měli by se prostřídat všichni nebo alespoň většina), pomocí kterých se snaží zjistit, kdo opravdu danou událost prožil.

Pokud si žák bude jistý tím, kdo z trojice příběh opravdu zažil, napíše jeho jméno na lístek a položí ho nepopsanou stranou před sebe na lavici.

Jakmile všichni dopíší, lístky se sesbírají a sečtou se „hlasů“. Vypravěči následně prozradí, kdo skutečně příběh zažil.

Pokud vyjde čas, je možné s žáky ještě pohovořit, co jim napovědělo k určování.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: řeč těla, kladení otázek

Název:

Délka: 10 minut

Ach, nééé!

Věkové určení: 10 – 13 let

Třída, ročník: 6. – 7. třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: nejsou potřeba

Motivace:

Ach nééé! To se ale stala katastrofa. Pokus se ji obratem zachránit!

Pravidla:

Hru lze hrát s celou třídou, např. v uspořádání v kruhu nebo ve dvojicích.

Pro dvojice: První žák si vymyslí větu, která oznamuje nějaké reálné nebo fantaskní nebezpečí nebo ohrožení. Například: „Ach ne! Řítí se na nás povoz kočího!“ Druhý žák si musí vymyslet větu, která situaci nějak zachraňuje. Například: „Ale teď na vůz vyskakuje vozka!“ První žák opět vidí katastrofickou situaci: „Ach ne, zamotala se mu noha a padá na zem.“ Druhý ho zase uklidňuje: „Ale předtím, než spadl, stačil zatáhnout za brzdu.“ Tímto způsobem hra pokračuje až do okamžiku, kdy jeden z žáků neví, jak by pokračoval. Pak si oba role vymění.

Pro celou třídu: Příběh začne vyprávět jeden žák (nebo vyučující) a předá slovo dalšímu, žáci se mohou střídat po kruhu, tak, jak sedí. Doporučuje se ale, aby všichni dávali pozor, střídat pořadí náhle, nepředvídatelně.

Náměty mohou být zcela libovolné, od invaze mimozemšťanů přes přírodní katastrofy až po situaci z říše pohádek.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Český jazyk

libovolný předmět - pro zpestření výuky

Co se procvičuje: slovní zásoba, fantazie

Název:

Délka: 15 minut

NA SMOLAŘE

Věkové určení: 10 - 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: nejsou potřeba

Motivace:

Pozor, aby si neukončil slovo! Snaž se ho prodlužovat co nejdéle.

Pravidla:

Třída se uspořádá do kruhu, aby na sebe všichni viděli.

Jeden z žáků vysloví nějaké písmeno. Jeho soused přidá další, ovšem jen takové, aby obě písmena dávala začátek nějakého slova. Následující žáci jmenují další písmena a to tak, že každý, přidá-li své písmeno, musí mít na mysli určité slovo, které z dosud vyslovených písmen může vzniknout.

Kdo řekne písmeno, jímž je ukončeno slovo (ovšem pouze podstatné jméno v 1. pádě jednotného čísla), píše nebo počítá si trestné písmeno. První je S, druhé je M atd. až do slova SMOLAŘ. Kdo se první stává smolařem, vypadává ze hry.

Zvítězí ten, kdo má ve finálovém utkání posledních dvou hráčů nejméně trestných bodů - písmen.

Trestné body se zapisují i v případě, že se nedá pokračovat v tvorbě slova. Například k písmenům Ž, Á, B připojí Z. Ten, který po něm přichází na řadu, se jej může zeptat, jaké slovo měl na mysli. Nedokáže-li ten, který Z navrhl, říci slovo začínající na ŽÁBZ (což věru asi nedokáže!), píše si trestný bod - písmeno. Jeho soused pak začíná nové kolo libovolným písmenem. Trestný bod dostává i ten, kdo se ptá předchozího žáka, co měl na mysli, ale nedostane správnou odpověď. Například ptá-li se žáka, který k písmenům Ž, Á, B připojil R, co tím myslel, a ten mu odpoví ŽÁBRY.

Ve třídě je možno hrát jen do doby, než někdo neposkládá celé slovo SMOLAŘ (kvůli úspory času).

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: Český jazyk

Co se procvičuje: slovní zásoba, pohotová reakce

Název:

Délka: 5 minut

NA SULTÁNA

Věkové určení: 10 - 13 let

Třída, ročník: 6. - 7. Třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: vymyšlené otázky

Motivace:

Čím dnes potěšíte svého sultána? Dokážete zodpovědět všechny jeho otázky?

Pravidla:

Sultána v této hře představuje vyučující. Sedí v čele hráčů, v nejpohodlnějším křesle. Ostatní rozesazeni na obyčejných židlích v kruhu.

Sultán je typický orientální despota, co často poddané tyranizuje svými rozmary. Mimo jiné občas nesnáší nějaké písmeno. Řekne například: "*Dneska nemůžu ani vystát hlásku A!*" A hned dodá: "*Copak dáte svému nejmilostivějšímu panovníkovi Sultánovi k večeři?*"

Hráči hned začnou (v určitém směru) odříkávat rychle různé druhy jídel. Třeba: "vejce, housku, pudink, ovocné želé atd." Každý musí říct jedno jídlo, v němž není samohláska "a".

Kdo se zmýlí, zaváhá nebo opakuje to, co už před tím někdo řekl, musí předstoupit před Sultána a Sultán mu udělá na čele čárku.

Sultánovy otázky jsou pokaždé jiné a zpravidla se mu zprotiví vždycky jiné písmeno. Nejsou to jen samohlásky, ale i souhlásky. Jednou chce, aby mu poddaní doporučili dobrého autora ke čtení, podruhé se ptá na květinu, ptáka, město, pohoří, řeku,...

Čím je vyučující vynalézavější a čím lépe umí svoji roli zahrát, tím lépe.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

libovolný předmět (na začátek hodiny, jako motivace k učivu nebo zopakování učiva z minulé hodiny/právě probraného učiva, apod.)

Co se procvičuje: slovní zásoba

Název:

Délka: 10-15 minut

NA ŘEČNÍKY

Věkové určení: 13 - 15 let

Třída, ročník: 8. - 9. třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: připravená témata

Motivace:

*Dokážete mluvit smysluplně jednu minutu v kuse?
Vhodnou motivací je dát žákům názorný příklad.*

Pravidla:

K této hře je zapotřebí vymyslet témata (o 5 víc než je počet žáků – abychom měli v záloze, pokud by někdo tématu nerozuměl nebo si chtěl vybrat jiné).

Žáci si vylosují své téma a dostanou čas na přípravu. Úkolem je minutu mluvit na dané téma, neopakovat se a mluvit smysluplné věci.

Například: růže - co je to, kde roste, jaké má barvy, na co se používá, co znamenají její barvy, kolik stojí v květinářství,..

Vyhodnocení: nervozita, dodržení časový limit, opakování slov a informací

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech: jakýkoliv – pro zopakování pojmů, nových slov, apod.

Co se procvičuje: slovní zásoba, pohotová reakce, vystupování před lidmi

Název:

Délka: 10 minut

NA BLÁZINEC

Věkové určení: 10 – 13 let

Třída, ročník: 6. – 7 . třída ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: X

Pomůcky: X

Motivace:

Představte si, že jste se ocitli na psychiatrické léčebně. Protože jste pan doktor, snažte se všem pacientům pomoci, chcete zjistit, jaké mají choroby, oni vám ale ne a ne odpovědět na vaše otázky.

Pravidla:

Žáci se usadí do kruhu a zvolí jednoho, kterého vyšlou za dveře (ten ztvární roli psychiatra). Zbylí žáci (pacienti) se domluví na chorobě, kterou budou trpět. Tato choroba se projevuje tím, že odpovědi na doktorovy otázky jsou zdánlivě naprosto zmatené. Společně se všichni dohodnou na jednom shodném způsobu, jak budou odpovídat na otázky - např. všichni odpovídají čtyřmi slovy, v každé odpovědi je použita číslovka, všechny odpovědi končí na určité písmeno, apod.

Po dohodě je přivolán „pan doktor psychiatr“. Ten se pomocí nejrůznějších dotazů snaží stanovit diagnózu, tedy objevit dohodnuté pravidlo. Může se ptát na cokoli, přičemž odpovědi pacientů většinou postrádají jakoukoliv spojitost s položenou otázkou.

Psychiatr má 3 pokusy na sestavení diagnózy - když chorobu svých svěřenců odhalí, sám se stává pacientem. Hra může pokračovat tak, že je za dveře vyslán další žák, stanoví se nová choroba a hra pokračuje.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Český jazyk - na procvičení slovních druhů (v odpovědi se nachází podstatné jméno, číslovka,...)

libovolný - na oživení hodiny, opakování pojmů

Co se procvičuje: slovní zásoba, kladení otázek

Název:

Délka: 20 minut

BÁSNIČKY

Věkové určení: 10 – 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5

Pomůcky: A4 rozdělený podélně pro každého

Motivace:

Nikdo není takové dřevo, aby neměl u téhle hry básnické střevo. Je to skvělá zábava, u které každý vyhrává. Odměnou j spousta smíchu, slzy v očích a křeče v břichu.

Pravidla:

Žáci si ve skupině sednou kolem jedné lavice, rozdáme každému papír A4 (rozdělený podélně napůl), na který každý napíše 3 veršované řádky

Například:

Kaktus na poušti křepčí,
je alergik na písek, „Hepčí!“
Není na to lék,

Následně každý žák papír přeloží tak, aby šel vidět pouze poslední verš, a podá ho spolužákovi po své pravici. Ten se snaží vytvořit pokračování tím, že vymyslí další verš, nejlépe rýmující se s tím, který má před sebou. To znamená, že žák obdrží papír s jedním veršem, který dotvoří a vymyslí další, vlastní, který už ovšem dotvoří jeho soused po pravici.

Například:

Není na to lék, (žák obdrží)

Proto jsem se svlék. (žák vymyslí – dokončí verš)

Teď tu stojím nahý, (žák vymyslí – vlastní polovinu verše a pošle papír dál)

Tímto způsobem se pokračuje stále dokola, než každý nenapíše verš na každý papír (podle počtu lidí ve skupině, zde by to byly 4 výměny). Jakmile žák dopíše na poslední papír, dá ho úplně smotaný doprostřed lavice. Pokud jsou hotoví už všichni žáci, každý si vezme jeden smotaný papír, rozmotá ho a v tichosti si přečte vzniklou báseň. Pak následuje prezentace všech básní nahlas před celou třídou.

Při této hře je vhodné žáky upozornit, že vulgární výrazy jsou naprosto nevhodné a zakázané.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Český jazyk – úvod o verších, jejich druzích, apod.; opakování veršů

Co se procvičuje: slovní zásoba, typy veršů

Název:

Délka: 20 minut

BÁSNIČKY

Věkové určení: 10 – 15 let

Třída, ročník: 2. stupeň ZŠ

Příprava: žádná /snadná/ náročná

Rozdělení do skupin: ano/ ne

Počet osob ve skupině: 5

Pomůcky: A4 rozdělený podélně pro každého

Motivace:

Nikdo není takové dřevo, aby neměl u téhle hry básnické střevo. Je to skvělá zábava, u které každý vyhrává. Odměnou j spousta smíchu, slzy v očích a křeče v břichu.

Pravidla:

Žáci si ve skupině sednou kolem jedné lavice, rozdáme každému papír A4 (rozdělený podélně napůl), na který každý napíše 3 veršované řádky

Například:

Kaktus na poušti křepčí,
je alergik na písek, „Hepčí!“
Není na to lék,

Následně každý žák papír přeloží tak, aby šel vidět pouze poslední verš, a podá ho spolužákovi po své pravici. Ten se snaží vytvořit pokračování tím, že vymyslí další verš, nejlépe rýmující se s tím, který má před sebou. To znamená, že žák obdrží papír s jedním veršem, který dotvoří a vymyslí další, vlastní, který už ovšem dotvoří jeho soused po pravici.

Například:

Není na to lék, (žák obdrží)

Proto jsem se svlék. (žák vymyslí – dokončí verš)

Teď tu stojím nahý, (žák vymyslí – vlastní polovinu verše a pošle papír dál)

Tímto způsobem se pokračuje stále dokola, než každý nenapíše verš na každý papír (podle počtu lidí ve skupině, zde by to byly 4 výměny). Jakmile žák dopíše na poslední papír, dá ho úplně smotaný doprostřed lavice. Pokud jsou hotoví už všichni žáci, každý si vezme jeden smotaný papír, rozmotá ho a v tichosti si přečte vzniklou báseň. Pak následuje prezentace všech básní nahlas před celou třídou.

Při této hře je vhodné žáky upozornit, že vulgární výrazy jsou naprosto nevhodné a zakázané.

Zařaditelnost do hodiny: úvod/ závěr/ libovolná

Použitelnost v předmětech:

Český jazyk – úvod o verších, jejich druzích, apod.; opakování veršů

Co se procvičuje: slovní zásoba, typy veršů

10 Závěr

Hlavním cílem práce bylo nahrát, přepsat a zanalyzovat mluvené projevy žáků, což se povedlo. V průběhu druhé souvislé pedagogické praxe na základní škole ve Veřovicích jsem pořídila nahrávky hned několika projevů a zažila atmosféru dílny mluvení. Tato metoda se mi jeví jako velmi zdařilá a opravdu účinná, je velkým pozitivem, že žáci ji vnímají podobně. Pečlivě se na své projevy připravují a musím říct, že mě zaujala jejich vysoká úroveň, pravdou je, že jsou žáci motivováni hlavně známkou z tzv. referátu na diktafon, ale při rozhovoru dokázali přiznat, že chápou i hlubší význam této metody. Upřednostňují, že si vyzkouší mluvit před známým publikem, následně se sami uslyší (díky nahrávce, která je bezprostředně po přednesu znovu pouštěna) a vyslechnou také hodnocení svých spolužáků. Nahrávky projevů z období mé praxe bohužel použitelné nebyly, protože představovaly jen malý zlomek žáků z konkrétní třídy. Dohodla jsem se proto s cvičnou vyučující na zapůjčení nahrávek z minulých let, které jsem použila pro výzkum. Celkem se jedná o 41 nahrávek mluvených projevů žáků 8. a 9. třídy.

Nahrávky jsou analyzovány až po přepisu, k přepsání jsem použila značení Hoffmanové a Müllerové¹⁰⁹. Analýza je zaměřená především na stylizaci jazykových projevů, opírá se o teoretickou část a je rozdělena na tři celky: Celkové hodnocení, Vrstva slovní zásoby a Ostatní sledované jevy (především prohrěšky ve stylizaci jazykového projevu). Celkové hodnocení obsahuje popis osnovy projevů, zhodnocení jejich jednotlivých částí (úvodu, jádra a závěru) a také délku projevů. V druhé části jsem rozčlenila některá slova z projevů žáků do různých vrstev slovní zásoby českého jazyka, podle toho, která slova žáci užívali nejvíce. Poslední celek jsem věnovala především prohrěškům ve stylizaci jazykového projevu žáků, opět jsem se zaměřila na nejčastější chyby.

Na základě mnou zvolených kritérií jsem dospěla k závěru, že kultura mluveného projevu u žáků 8. a 9. třídy na základní škole ve Veřovicích je nadprůměrná. Soudím tak z výsledků výzkumu zpracovaných v tabulkách a grafech. Všichni žáci pochopili zadání, mluvili k věci a byli schopni naplnit cíl svého projevu. Členění osnovy bylo u většiny zřetelné, snad jen úvodní a závěrečné části se mohli žáci více věnovat a lépe ji propracovat. Nezřetelnost osnovy jsem zaznamenala jen u čtyř žáků, což je úměrný počet. Vrstvy ve slovní zásobě byly opravdu různé, uspokojující je fakt, že výskyt nářečních a hovorových slov není

¹⁰⁹ HOFFMANOVÁ, J. MÜLLEROVÁ, O. *Mluvená čeština v autentických textech*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1992. ISBN 8085467968.

velký, rozhodně menší, než jsem očekávala. Členění do různých vrstev, sic zdaleka nebyly zasáhnuty všechny, hovoří zase o používání rozmanitých slov a pestré mluvě. Z hlediska prohrěšků ve stylizaci jazykového projevu lze říct, že žáci si opět dávali pozor na to, co říkají. Chyby se nějaké sice vyskytovaly, ale nebyly natolik závažné, abych musela například konstatovat naprostou nesrozumitelnost projevu. Věřím, že chyby, které se vyskytovaly, jsou snadno odstranitelné pravidelným procvičováním tvorby mluveného projevu a jeho přednesu na veřejnosti. Stejně tak délka projevů, kde se vyskytovaly mnohdy velké odchylky od stanoveného limitu. Opět je to ale, dle mého, jen otázka nácviku a zkušeností.

Z tohoto důvodu jsem se rozhodla zařadit do praktické části také celek týkající se procvičování komunikačních dovedností a mluveného slova přímo ve třídě v rozmanitých předmětech. Vytvořila jsem baterii dvaceti her, které by měly pomáhat při rozvíjení řečových dovedností žáků na základní škole a to nejen v předmětu Český jazyk a literatura. Je totiž velice důležité žákům poskytnout možnost vyjádřit se také v ostatních předmětech, neomezovat jejich mluvený projev pouze na zkoušení. Poukazuje na to také Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělávání, v jehož znění se požadavky na nácvik mluvených projevů objevují hned několikrát. Osvojení si komunikačních kompetencí je totiž základ pro budoucí úspěšný život, je více než vhodné žákům předávat pevné základy přímo ve výuce.

Vypracovávání diplomové práce mě obohatilo hned v několika oblastech, nejen v té teoretické, ale především v praktické oblasti. Velkou zkušeností pro mě byla spolupráce s žáky a vyučující při nahrávání projevů. Jsem mile překvapena z netradičního členění výuky na základní škole ve Veřovicích, jehož součástí je také dílna mluvení. Jak už jsem zmínila, považuji tuto metodu za výbornou, tím spíš pokud je do výuky zařazena s ostatními dílnami (dílna čtení a dílna psaní), jedná se o propracovaný systém, který je žákům opravdu přínosný. Bavila mě také práce na jednotlivých hrách pro nácvik mluvených projevů, myslím si, že by mohly být při výuce prospěšné.

Kultura mluveného projevu je důležitou součástí nás samotných, není jedno, jakým způsobem se vyjadřujeme, řečový projev, ať už připravený nebo nepřipravený, je naší vizitkou. Už jen kvůli tomu bychom se měli mluvenému projevu, jeho zákonitostem a procvičování věnovat. Věřím tomu, že osvojení si dobrých základů může ovlivnit náš budoucí život. Jeví se jako více než vhodné s těmito základy začít již na základní škole.

Seznam zkratk:

RVP ZV Rámcový vzdělávací program pro Základní vzdělávání

ŠVP Školní vzdělávací program

KK Klíčové kompetence

Seznam použitých zdrojů:

BARTOŠ, F. *Dialektický slovník moravský*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 566 s.

ČERNÝ, J. *Úvod do studia jazyka*. 2. vydání. Olomouc: Rubico, 2008. ISBN 978-80-7346-093-8.

FONTANA, D. *Psychologie ve školní praxi*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-626-8.

ČECHOVÁ, M. a kol. *Současná česká stylistika*. 1. vyd. Praha: ISV nakladatelství, 2003. ISBN 80-86642-00-3.

ČERVENÁ, V. a kol. *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd. Praha: Academia, 1994.

HÁJEK, P. a kol. *Příruční slovník jazyka českého*. Praha: Státní nakladatelství 1935-1937. 1252 s.

HÁLA, B. *Fonetika v teorii a v praxi*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1975. 482 s.

HAVRÁNEK, B. JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. 13. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1966.

HAUSER, P. *Nauka o slovní zásobě*, 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

HAVRÁNEK, B. JEDLIČKA, A. *Stručná mluvnice česká*. 13. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1977.

HAVRÁNEK, B. a kol. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2. vyd. Praha: Academia, 1989.

HOFFMANOVÁ, J. MÜLLEROVÁ, O. *Mluvená čeština v autentických textech*. 1. vyd. Jinočany: H&H, 1992. ISBN 8085467968.

HUBÁČEK, J. JANDOVA, E. SVOBODOVÁ, D. SVOBODOVÁ, J. *Čeština pro učitele*. 4. vyd. Opava: Vade Mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-37-7.

JUNKOVÁ, B. *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie českého jazyka*. 2. vyd. Jihočeská univerzita České Budějovice, 1996. ISBN 80-7040-166-4.

KRAUS, J. *Rétorika a řečová kultura*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 184 s. ISBN 8024608987.

KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře*. 2. vyd. Praha: Academia, 1998. 182 s. ISBN 8020006591.

KRAUS, J. *Rétorika v evropské kultuře i ve světě*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2011. 248 s. ISBN 978-80-246-2001-5.

KRAUS, J. *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. 1. vyd. Praha: Academia, 1981. 231 s.

KROBOTOVÁ, M. *Spisovná výslovnost a kultura mluveného projevu*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2000. ISBN 8024401878.

KROBOTOVÁ, M. LUPÍNKOVÁ, N. *Úvod do stylistiky II*. 3. vyd. Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1998. ISBN 80-7067-846-1.

MAREŠ, J. KŘIVOHLAVÝ, J. *Sociální a pedagogická komunikace ve škole*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 8004218547.

MĚCHUROVÁ, A. *Jak dobře mluvit a úspěšně jednat*. 2. vyd. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2008. ISBN 978-80-86723-32-7.

MIKULÁŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0650-4.

SLADOVÁ, J. *Komunikační a mediální výchova v kontextu osobnostního pojetí výchovy a vzdělávání*. In *Komunikační výchova a školská praxe*. MLČOCH, M. 1. vyd. Univerzita Palackého, Olomouc: 2012. ISBN 978-80-244-3015-4.

THIEL, E. *Mluvíme tělem*. Praha: Knižní klub, 1997. ISBN 80-7176-511-2.

TRÁVNÍČEK, F. *Slovník jazyka českého*. 4. Vyd. Praha: Slovanské nakladatelství, 1952. 1799 s.

Projekt „Podpora poradců pro implementaci kurikulární reformy“, registrační číslo projektu: CZ.1.07/1.3.05/03.0029

Kritické listy: čtvrtletník po kritické myšlení ve školách. Praha: o.s. Kritické myšlení 2008, 2008, č. 30. ISSN 12145823. Dostupné z: <http://www.kritickemysleni.cz/klisty.php?co=30>

Internetové zdroje:

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. [online]. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2013. s 9. [cit. 2014-03-12].

PROJEKT 21. *Projekt 21: Harmonický růst osobnosti žáka v 21.století* [online]. [cit. 2014-03-28]. Dostupné z: <http://projekt21.cz/uvod/o-projektu>

HRANOSTAJ. *Hranostaj* [online]. [cit. 2014-04-19]. Dostupné z: <http://www.hranostaj.cz/>

Seznam tabulek:

Tabulka 1: Počet respondentů.....	81
Tabulka 2: Témata mluvených projevů.....	82
Tabulka 3: Délka mluvených projevů žáků 8. třídy.....	83
Tabulka 4: Délka mluvených projevů žáků 9. Třídy.....	83
Tabulka 5: Délka mluvených projevů podle pohlaví a třídy.....	84
Tabulka 6: Propracovanost osnovy mluveného projevu podle pohlaví a třídy.....	94
Tabulka 7: Výskyt vrstev ve slovní zásobě mluvených projevů žáků podle pohlaví a třídy...	98
Tabulka 8: Četnost chyb v mluvených projevech žáků podle pohlaví a třídy.....	103

Seznam grafů:

Graf 1: Počet respondentů.....	82
Graf 2: Délka mluvených projevů.....	84
Graf 3: Osnova mluvených projevů.....	83
Graf 4: Úvod mluvených projevů.....	83
Graf 5: Jádro mluvených projevů.....	84
Graf 6: Závěr mluvených projevů.....	94
Graf 7: Vrstvy ve slovní zásobě projevu žáků	98
Graf 8: Čestnost prohrěšků ve stylizaci jazykových projevů.....	103

Seznam obrázků:

Obrázek 1: Moravská nářečí.....	53
---------------------------------	----

Seznam příloh:

Příloha 1: Přepisy a analýzy projevu.....	135
Příloha 2: Vědecká přísloví.....	183

Příloha 1: Přepisy a analýzy projevů

V příloze se nachází přepis všech 41 mluvených projevů žáků 8. i 9. třídy. Pod každým přepisem se vždy nachází tři části, podle kterých jsme pak postupovali při hodnocení projevu. Jsou to:

1. **Celkové hodnocení** – část, ve které jsme posuzovali připravenost projevu, tedy jeho časovou délku (a přiblížení se ke stanovené délce) a osnovu mluveného projevu. U osnovy jsme se zaměřili především na její zřetelnost a rozdělení na úvod, jádro a závěr. Pokud je toto dělení z mluveného projevu patrné, osnovu hodnotíme dál podle stupnice:

ÚVOD: 1. Žák hned začal mluvit o tématu, aniž by ho nějak uvedl (úvod chybí).

2. Úvod je dlouhý maximálně jednu větu (krátký úvod).

3. Žák pěkně uvedl svůj projev, uvedl, o čem bude mluvit a proč (zdařilý úvod)

JÁDRO: 1. Cíl splněn

2. Cíl nesplněn

ZÁVĚR: 1. Nedostačující, příliš krátký závěr, zpravidla pár jen pár slov (závěr chybí).

2. Žák nedokončil myšlenku, nečekaně usekl jádro, projev sice ukončil, ale velmi stroze (zbrklý závěr).

3. Žák shrnul, o čem mluvil, porovnal minulost s budoucností, pozitiva, negativa apod. (zdařilý závěr).

Délku mluveného projevu pak jen vypisujeme a do závorky uvádíme, do jaké skupiny jsme žáka při posuzování zařadili.

2. **Vrstvy ve slovní zásobě** – v tomto bodě zařazujeme některá slova z projevů žáků do jednotlivých vrstev.

3. **Další sledované jevy** – zde se věnujeme především prohrškům ve stylizaci jazykového projevu (teoreticky popsány v kapitole 5 Prohršky ve stylizaci jazykového projevu), v závorce za označením konkrétní chyby se nachází už jen její zařazení do vyšších celků.

Všechny nahrávky jsou samozřejmě také součástí této práce v podobě audio záznamů na přiloženém CD.

Žákyně 9. třídy:

když sem tak přemýšlela ↑kolikrát za život sem se změnila ↑bude to asi hodněkrát ↓ ▪ ▪ z kojence na batole ▪ z batolete na malou copatou holčičku ↑▪ _____ sem se proměňovala několikrát ▪▪ když sem byla malé batole ↑▪ tak sem byla velice klidná a samostatná ↓ ▪ zlom nastal když se narodil muj mladší brácha ↓▪ hráli sme si spolu a já už nebyla ta malá: neviditelná: holčička ale TA která byla všude vidět ↓▪ jak sem se později ▪ dozvěděla z vyprávění rodičů↓▪▪ když sem nastoupila do první třídy ↓▪ tak sem si rady rodičů brala velmi k srdci ↓▪ vždy jsem udělala přesně TO ▪ jak mi řekli ONI ↓▪ ▪ v šesté třídě se naše názory začaly lišit ↓▪ ▪ *udě nedělala* jsem věci TAK jak mi řekli rodiče ale podle toho jak jsem uznala za vhodné JÁ ↓▪ samozřejmě jsem několikrát jak se říká spadla na nos ▪▪ _____ kteří tak skvělí nebyli ↓▪ měli na mě různé vlivy ale já se snažila: aby:ch nezapadla tam kam jsem zapadnout nikdy nechtěla ↓▪ moji kamarádi mi říkali že sem se ale nejvíce změnila minulý rok dyž sem přijela z Itálie ↓de jsem poznala jenu holku která se mi velmi líbila ↑▪ hm hodně jsme spolu toho zažili a: ▪ hm já později zjistila že: není taková jaká jaká ▪ hm ▪ no ↑ jaká sem chtěla aby byla↓▪ _____ za svůj život _____ vždy jen k lepšímu↓

1. Celkové hodnocení projevu

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn, autorka mluví o změnách, které zaznamenala,

Závěr: neleze posoudit (špatná nahrávka).

Délka: 01:47 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: holčička (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu holka)

3. Ostatní sledované jevy

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

... kolikrát za život sem se změnila... bude to asi hodněkrátsem se proměňovala několikrát

.... samozřejmě sem několikrát

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Žákyně 9. třídy:

jako malá jsem byla vždycky taková ta tichá holčička ↑ která se všeho bála ↑ všech se styděla neměla svůj názor a maminku poslouchala na slovo ↓ ▪ když jsem přišla ze školy domů vždycky sem si musela udělat věci do školy ▪ domácí povinnosti a hrát na klavír ↓ ▪ dyž se obrátím k těm domácím povinnostem ↑ musela sem mít utřené NÁdobí vynést plasty a uklidit svůj pokoj ↓ ▪ *jako nera* jako malá sem nerada uklízela ↓ ▪ a babička která dbá na úklid a ráda uklízí ▪ tak vždycky zamnou po škole přišla a celý pokoj semnou uklidila ↓ ▪ mamka se to později dozvěděla a nebyla z toho moc nadšená tak sem dostala výprask ↓ ▪ dyž to ale srovnám s dneškem je všemu naopak ↓ ▪ přídu ze školy du na počítač ▪ ven ▪ čtu si časopisy ▪ prostě svoje záliby ↓ na školu se prostě vykašlu ↓ ▪ ale pokud je něco hodně nutně do školy udělat tak přes den to o mě neplatí ↓ musím si večer kolem desáté hodiny lehnout do postele ▪ pustit si písničky a učím se nebo dělám nějaké projekty ↓ ▪ na klavír už jsme se také vykašlala ↓ teď už to bude asi druhým rokem ▪ ale někdy si na něj ještě ráda zahraju ↓ ▪ co se týče domácích prací ▪ na ty už kašlu taky ale každou sobotu musím uklízet ↓ ▪ pokud ale chcu jít na nějakou akci tak mamce s radostí uklidím klidně i celý barák ↓ ▪ ▪ proč jsem se změnila bude asi tím že jsem starší ▪ a je jiná doba ↓ trochu ▪ ale když se pořádně zamyslím tak mě napadá že sem si před pár roky vyměnila s bráchou pokoj ↓ ▪ to bylo asi někdy při přestupu na druhý stupeň ↓ ▪ a tím moje změny začaly ↓ ▪ byla jsem starší ▪ sprostější ▪ měla sem už trochu svůj názor ↓ ▪ ▪ hm ▪ ▪ se svoji změnou jsem spokojená ↑ co se týče: chování ▪ trochu i vzhledu protože sem vždycky byla taková malá a *řekla udělala jsem* to co mi řekla mamka a teď už tomu tak není ↓ ▪ prostě když se srovnám ještě třeba s minulým létem tak bych se po té spisovné stránce nazvala ještě takovou tou malou slečinkou která se ještě tak trochu bála a neměla svůj názor ↓ ▪ kdyžto dneska už mám svůj názor ▪ nebojím se jen tak si něco nenechám líbit a jsem odvážná někdy až moc a pak mám z toho problém ↓ ▪ v budoucnu se určitě ještě změním ale zatím mi změna vyhovuje ↓

1. Celkové hodnocení projevu

Osnova: **zřetelná**

Úvod: chybí,

Jádro: cíl splněn, autorka mluví o změnách, které zaznamenala,

Závěr: povedený, srovnání, jak autorka vnímá svět kolem sebe dnes a jak tomu bylo minulé léto.

Délka: **02:26 min** (více než 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: holčička (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu holka); slečinkou (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu slečna); maminku (slovo domácké (hypokoristikum) ke slovu máma); mamce (slovo domácké (hypokoristikum) ke slovu matka)

Slova s územními rozdíly: chcu (slovo nářeční – východomoravské nářečí); ňákou (Trávníček: lidové¹¹⁰, Česká akademie věd: obecné¹¹¹)

¹¹⁰ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹¹¹ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Slova podle sociálních příznaků: bráchou (slang ke slovu bratr)

3. Ostatní sledované jevy

Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

...taková ta malá holčička...

...byla taková malá a řekla udělala jsem to, co mi řekla mamka...

... bych se po té spisovné stránce nazvala ještě takovou tou malou slečinkou

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...přijdu ze školy, jdu na počítač, ven, čtu si časopisy, prostě svoje záliby (prostě dělám svoje záliby)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...udělala jsem to, co mi řekla mamka a teď už tomu tak není (ale).

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (1x)

Žákyně 9. třídy:

jak jsem se v průběhu let změnila ↑☺ celý život pozoruju lidi kolem sebe jak se mění ↓▪ ať už povahou ↓ tím jak se chovají ↓ nebo vzhledem ↓ jak vypadají ↓ ovšem nikdy jsem se nezamyslela nad sebou ↓ a teďka mám možnost ↓▪ když jsem byla malá ▪ tak si toho příliš nepamatuju ↓▪ většinou se rozpomenu když se podívám na nějakou starou fotku a proto bych radši přiblížila *posledních pět mého ▪ posledních pět let mého života* ↓▪ ty roky ubíhaly rychle a odnesla sem si z nich mnohé ↓▪ nové přátele ▪ zkušenosti a spoustu dalších věcí ↓▪ když mi bylo devět ▪ to byl bezstarostný život ↓▪ měla jsme rovné blondáté vlasy ↓ sice jsem občas slýchávala nějaký ten vtip o blondýnkách ale jak jsem řekla ↓ bezstarostná doba tehdy sem vůbec nic neřešila ↓▪ mamka mě musela nahánět do učení protože škola mě nejen nebavila ale ani mně nešla ↓▪ a to hlavně český jazyk ↓▪ každý den sme spolu psali diktaty a ja se z toho snažila nějak vykrotit ↓ většinou sem chodila ven nebo sem se zavřela do pokojíku na počítač ↓▪ tehdy také přišla moje první trojka na vysvěcení ↓ ještě si pomatuju jaký byl doma křik když sem tam přišla ↓ dostala sem svého prvního zaracha na počítač a musela dělat domácí práce ↓▪ ale i ten bezstarostný život skončil ↓▪ pomalu ale jistě sem šla na druhý stupeň základní školy ↓ tehdy sem se nechala ostříhat ↓ to byla pro mě příjemná změna ↓ ale pak nastala ještě další která už tak příjemná nebyla ↓▪ naše paní třídní učitelka mě posadila s mým spolužákem Markem ↓(smích chlapců) myslím že ani jeden z nás z toho nebyl příliš nadšen ↓ ale co nám zbývalo ↓ museli sme to spolu vydržet ↓▪ školou sem proplouvala dál a když se pak blížily ty prázdniny tak sem si řekla ↑ že bych asi v té škole měla trochu zabrat ↓ měla bych zatnout zuby a více se snažit ↓▪ ▪ do sedmé třídy sem nastoupila s novým odhodláním ↓ tehdy k nám také nastoupila nová spolužačka Katka se kterou jsme se hodně spřátelili ↓ byli jsme nejlepší kámošky ↓▪ sedmá třída byl celkem nejlepší rok mého života a taky rok plný změn ↓▪ s Katkou jsme se spolu hodně bavily ▪ a tehdy jsem taky skloubila co bylo pro mě neskloubitelné ještě před rokem ↓▪ škola mě bavila měla sem v ní dobré známky ale zároveň jsem se bavila chodila ven s přáteli ↓▪ ale to už se pomalu dostávám k dnešku ↓▪ v osmé třídě ▪ se u mě objevila negativní vlastnost ↓ a to je to že se nemůžu rozhodnout ↓ pořád přemýšlím ▪ *všechny ▪ pořád zvažuju všechny* pro a proti až se do toho nakonec úplně zamotám a už vůbec nevím co chci ↓▪ nerozhodná jsem pořád ↓ s rodiči se sice už tolik nehádám ale občas se chytáme ↓ škola mě jakš takš baví ↑ ale pořád si říkám proč ten čas tak rychle letí ↓▪ a čím jsem starší tak tím více si uvědomuju co mám a jsem za to ráda ↓▪ nejvíce jsem se změnila v sedmé třídě ↑ a to tím že jsme si vytvořila svůj vlastní názor a už se ho nebojím tolik prosadit ↓▪

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, autorka si pokládá otázku,

Jádro: cíl splněn, dozvěděli jsme se o změnách, které autorka projevu zaznamenala,

Závěr: zdařilý, obsahuje shrnutí toho, co bylo největší změnou.

Délka: 03:03 min (více než 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: mamka (slovo domácí (hypokoristikum) ke slovu matka); se vykrotit (expresivní výraz ve smyslu vyhnout se něčemu)

Slova s územními rozdíly: ňáký (Trávníček: lidové¹¹², Česká akademie věd: obecné¹¹³)

Slova podle sociálních příznaků: zaracha (slang k domácímu vězení)

Slova podle slohových příznaků: kámošky (hovorové slovo od slova kamarádky)

3. Ostatní sledované jevy

Neobratné spojování vět (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

... dostala sem svého prvního zaracha na počítač a musela dělat domácí práce, ale i ten bezstarostný život skončil...

Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového prostředku):

... když se pak blížily ty prázdniny...

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku):

... jsem taky skloubila co bylo pro mě neskloubitelné...

¹¹² TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹¹³ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žák 9. třídy:

jako každý člověk tak i já se postupem času měním ↓ ▪ změnil jsem se chováním ↑ vzhledem ↑ i rozumově ↓ ▪ chováním sem se změnil ↑ jak sem byl malý tak sem měl trochu aji strach ↑ jak sme třeba něco provedli tak sem byl pro každou srandu ale čeho je moc toho je příliš ↑ a tak sem od toho dával ruce pryč ↓ ▪ vzhledově se mi zdá ↑ že sem určitě porost ↑ ale stále patřím mezi ty menší ↑ ale s Mončou se nemůžu srovnávat ↓ ▪ (smích chlapců) rozumově ↑ tak rozumově sem asi trochu chytřejší ▪ třeba než oproti páté třídě ale někdy se mi to nezdá ↓ ▪ (smích) tak velká změna nastala ↑ dyž sme dostavili chatu ↑ a to: sem se sebral a každý patek sem si odešel a: vrátil sem se dy sem chtěl ↓ ▪ a: (smích všech) a: vrátil sem se dy sem chtěl ale teď tomu tak není protože začala škola a škola nám v tom brání ↓ ▪ další změny nastávají v období puberty ↓ ▪ já: žádnou změnu v pubertě nepocituju ↑ aspoň se mi to tak zdá ↓ ▪ sice stenak někdy nevyjdu s rodičma anebo se sourozencama ale to už tak v životě bývá ↓ ▪ za svůj život sem se změnil už několikrát a určitě se ještě několikrát změním ↑ a snad to bude k tomu lepšímu ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, stručný popis fyzických a psychických změn

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:19 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Slova s územními rozdíly: aji (slovo nářeční – východomoravská nářečí, Bartoš¹¹⁴: ve smyslu „i“)

3. Ostatní sledované jevy

Neobratné spojování vět (Chyby stylové - stylizační – jasná a logická větná stavba):

... chováním sem se změnil, jak sem byl malý tak sem měl trochu aji strach (když).

... jak jsme třeba něco provedli tak sem byl pro každou srandu (když)...

Slučování nesourodých obsahů (Prohřešky proti logičnosti)

... tak sem byl pro každou srandu, ale čeho je moc toho je příliš. (Čeho bylo moc?)

Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového prostředku):

...snad to bude k tomu lepšímu.

¹¹⁴ Bartoš: Dialektický slovník moravský, 1906

Žák 9. třídy:

každý z nás si určitě prošel určitými změnami ↓ někdo si prošel změnami dobrými většinou ↓ a někdo si prošel změnami špatnými ↓ ▪ já osobně sem *pro prožil* už hodně změn a většinou to byly změny ke špatnějšímu než k lepšímu ↓ ▪ moje největší změna v životě nastala asi kolem dvanácti až štrnácti kdy sem konečně přestal všechno dělat podle svého taťky a *začal sem se začal sem se* více starat o sebe a: ▪ začal sem být samostatnější ↓ ▪ naše třída prožila největší změnu asi od ▪ od první až páté třídy když když se: když se všichni bavili ne když byla třída rozdělená spíše na dvě poloviny ↓ a jedna polovina se nebavila s tou druhou ↓ ▪ teďka už je to však jinak všichni se bavíme ▪ každý se baví s každým a: všichni si navzájem pomáháme ↓ ▪ hm: určitě si každý z nás už dal nějaký slib že třeba přestane dělat nějaký zlozvyk ↑ a změní si tím život nebo třeba: začne se učit a přestane chodit ven přestane chodit ven s kamarády a: ▪ bude se více věnovat škole ↓ někteří lidé *tyto zvy tyto sliby dodrží* ale většina z nás je: dodržuje tak týden a pak je poruší ↓ ▪ každý v životě si asi projde určitě ještě hodně změnami ↑ a je na něm jestli to budou změny k lepšímu nebo změny ke špatnému ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn, stručný popis fyzických a psychických změn,

Závěr: skoro žádný, chybí.

Délka: 01:17 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Slova s územními rozdíly: nějaký (Trávníček: lidové¹¹⁵, Česká akademie věd: obecné¹¹⁶)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (1x)

¹¹⁵ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹¹⁶ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žákyně 9. třídy:

každý jak si všimnul a poznal na sobě své změny ↓ ▪ já sem se osobně změnila spíše k tomu horšímu než k tomu lepšímu ↓ ▪ teď se: více: ▪ ▪ hm ▪ ▪ už se tolik nebavím s holkama jako to bývalo v osmé třídě ↑ když sem seděla s Míšou P _____ chodili sme spolu víc hm ▪ o přestávkách ven na chodbu a seděli spolu u stolu na obědě ↓ ▪ hm ▪ v deváté třídě sem se začala líčit ↑ není to sice nic extra ↑ ale holky v naší třídě a ostatní se už dávno líčí a tak sem to taky chtěla zkusit ↓ ▪ teď bych bez řasenky a tužky nevytáhla paty z domu ↓ ▪ ▪ myslím ↑ že na tabore ▪ který sem měla ▪ teďkom v létě ↑ pátý turnus ↑ mě ▪ možná trochu ovlivnil ↑ poznala sem tam skvělé holky ↑ s kterýma si eště píšu emailem ↑ a: neovlivnil mě natolik že bych se dokázala bavit s naší třídou hlavně s klukama ↓ ▪ myslím že naše třída se změnila od začátku školního roku i: ▪ od první třídy *tak ▪ že: ▪ ▪ myslím že tak* že dospěla ale zmoudřela ↑ že kluci: už se chovají líp k holkám a víc se s nima baví ↓ ▪ a doufám že to bude i tak nadále ↓ ▪

1. Celkové hodnocení

Osnova: nezřetelná

Úvod: chybí,

Jádro: cíl splněn z části, pouze výčet změn,

Závěr: chybí.

Délka: 01:31 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě:

Slova podle slohových příznaků: holkama (hovorové slovo ke slovu děvčata), klukama (hovorové slovo ke slovu chlapani)

3. Ostatní sledované jevy

Nepravdivost větné stavby (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
... každý jak si všimnul a poznal na sobě své změny (každý si všimnul + každý poznal).

Neobratné spojování vět (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
...naše třída se změnila od začátku školního roku i od první třídy *tak, že, myslím, že tak, že* dospěla, ale zmoudřela (a).

Vrstva slov cizích: email (cizí slovo z anglického jazyka)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Žákyně 9. třídy:

od narození až po batole k první třídě jsem byla velmi aktivní dítě ↓ ▪ od své mamky sem pořád slýchávala že sem byla velmi hodná a k domácím pracem sem se hodně měla ↓ ▪ když sem nastoupila do první třídy všechno se pro mě změnilo ↓ ▪ noví lidi ↑ hodné učení ↑ nové úkoly ↑ a hlavně nový zájmy ↓ ▪ moje mamka mě považovala za starší a tak jsem hodně věcí musela zvládat sama ↓ ▪ tak to pokračovalo druhou třetí čtvrtou až pátou třídu ↓ ▪ šestá až sedmá třída což sem strávila na druhé budově ↑ mě učení ještě bavilo a svým zájmům sem se věnovala ↓ ▪ v osmé a deváté třídě nastal zlom ↓ asi to byla puberta ↓ našla sem si nové lidi a s nimi sem začla chodit ven ↓ ▪ učení mě nějak nebralo ↓ ▪ ▪ hodně sem zlenivěla ↓ buď sem byla venku ↑ a nebo doma na počítači ↓ učení ani domácí práce se mě ale nevyhnuly ↓ ▪ když sem byla starší ↑ a nastaly mi patnáct ↑ začlo mi připadat že mě mamka čím dál víc kontroluje ↓ věděla sem že je to pro moje dobro ale někdy mně to lezlo vážně až moc na nervy ↓ ▪ když sem nastoupila na druhou budovu ↑ všechno se pro mě změnilo ↓ ▪ jak povahově tak i vzhledově ↓ hlavně mě přestaly bavit ty rodinné výlety a procházky ↓ místo nich sem si vždycky hledala lepší zábavu ↑ nebo ňákou tu výmluvu ↓ ▪ se svou změnou sem docela spokojená ↓ a doufám že do budoucna nebo s nástupem na střední školu se ještě nějaká příjemná změna stane ↓ jenom se docela bojím abych neudělala ňákou změnu kerou bych potom v budoucnu litovala ↓ jak povahově tak i vzhledově ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: chybí,

Jádro: cíl splněn, ale změny jsou málo rozvedeny,

Závěr: zbrklý, ale obsahuje shrnutí.

Délka: 01:34 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě:

Vrstva slov expresivních: mamky (domácký tvar (hypokoristikum) ke slovu matka)

Slova s územními rozdíly: ňákou (Trávníček: lidové¹¹⁷, Česká akademie věd: obecné¹¹⁸)

3. Ostatní sledované jevy

Nepromyšlená volba slova (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)

... když sem byla starší a nastaly mi patnáct,...(bylo mi patnáct, v patnácti...)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

... když sem nastoupila na druhou budovu,... (autorka neuvvedla co přesně znamená nastoupit na druhou budovu)

¹¹⁷ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹¹⁸ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žákyně 9. třídy:

když sem si položila otázku ↑ jak sem se změnila ↑ jednoznačně sem si na ni odpověděla že nijak ↓ ▪ až kdy sem se pořádně zamyslela ↑ uvědomila sem si ↑ kolika změnami sem prošla od svého narození až do dneška ↓ ▪ když sem byla malé miminko ↑ moc si toho nepamatuji ↓ takže se spíše spoléhám na vyprávění svých rodičů ↑ kteří tvrdí ↑ že sem jako malá ↑ byla velice aktivní dítě nemohli mě nikde nechat samotnou ↑ protože se báli abych náhodou něco neprovedla ↓ ▪ více si toho pamatuji až ze školky ↑ která mě ale moc nebavila ↑ protože sem se tam nudila ↓ ▪ a tak mě docela potěšilo ↑ když sem nastoupila do první třídy kde sem si sedla se svou kamarádkou ze školky andreou ↓ ▪ od první třídy ↑ se u mě vyvinula ↑ jedna špatná vlastnost ↑ a to ↑ že jsem zapomínala ↓ ▪ zapomínala jsem kde co ↓ učebnice sešity svačinu jednou jsem dokonce zapoměla i boty ↓ ▪ tato vlastnost se u mě po čase vytratila ale ještě dneska sem tam něco zapomenu ↓ ▪ šestá třída na kterou jsem se hodně těšila ↑ byla pro mě období kdy sem se změnila asi nejvíce ↓ ▪ myslím že důvodem této změny bylo ↑ že jsme jako třída ↑ přestoupili na druhý stupeň ↑ takže sem si připadala o něco starší ↑ a taky sem se oproti páté třídě začala víc učit, protože mě v pětce moc učení nebralo ↓ ▪ od šesté do deváté třídy sem u sebe nezaznamenala žádnou moc velkou změnu ↑ uvedla bych snad jen ↑ že si čím dál tím méně rozumím se svými rodiči ↓ ▪ v životě mě určitě ještě čeká mnoho změn ↑ ať už dobrých nebo špatných ↑ jen doufám že svými směnami nebudu negativně ovlivňovat své okolí ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn, autorka projevu vystihla změny, vztáhla je pouze na sebe,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:53 min (01:45 – 02:00 minuty)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov cizích: aktivní, negativně

Žák 9. třídy:

už můžu jo ↑ ☺ aha takže ▪ ↓ hm ▪ jako každý se změnil no ↑ aji já sem se změnil ↑ akorát že Já už od narození sem nechtěl moc na svět ↑ sem se chtěl ověsit mamce o pupeční sňuru ↑ ▪ potom ▪ (se smíchem) asi ve školce jak sme byli malí sem si zazpomínal na staré časy ↑ ▪ sem si zpoměl jak sme stavili s klukama bunkry z molitanu nebo jezdili na motokárách a bili se o ně ↑ ▪ ▪ potom sem si zpoměl vlastně na první stupeň jak sme se učili ještě číst a psát to byla sranda ↑ ▪ vlastně ↑ potom sem si zpoměl nebo spíš sedláček mi řekl že mě zbil ve třetí třídě (smích chlapců) ↑ ▪ a _____ v druhé ↑ ▪ tak to byla sranda těž ↑ ▪ sem si vůbec nezpoměl ↑ ▪ takže se měníme asi tym ↓ ▪ že vlastně _____ mě zbil tak sem byl trochu ▪ poničený ↑ potom a hlavně chováním sem se změnil protože jak sem byl malý tak sem každý den skoro přinesl domů poznámku taťka mě bil za to ↓ ▪ sem měl dutky: a takové ↑ ▪ no vzhledově sem se taky změnil ↑ mám teďka dlouhé vlasy třeba ↑ se půjdu stříhat ve čtvrtek ↑ ▪ (smích všech) a ▪ potom ▪ dale v pate a štvrte třídě ↑ ▪ tam se chování trochu změnilo tam pan učitel mi musel každý den v patek psát ▪ ▪ hm ▪ jak sem se choval ↑ podle toho sem mohl hrát na kompu ↑ tak sem se už choval lépe ↑ ▪ na druhém stupni už ▪ tam sem sice měl pořád svůj názor ↑ paní učitelkám se to nelíbilo ↑ ▪ ale ▪ ▪ hm ▪ ▪ co ▪ ▪ no paní učitelkám se nelíbilo že sem měl vlastně takové drzé připomínky ↑ tak mi sem tam napsali poznámku ↑ ale teďka už se chováním trochu lépe ↑ akorát zapomínám pořád ↑ tak za to sem těž dostávám ↓ ▪ a ▪ vlastně celá třída se změnila vzhledově a ▪ aji chováním ↑ možna ten furt nadava takže to je stejné ↑ ▪ ▪ a: to by byl asi konec ↓ (smích)

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn jen z části, autor spíš vyjmenovává vzpomínky,

Závěr: chybí.

Délka: 02:00 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě:

Vrstva slov expresivních: mamce (slovo domácké (hypokoristikum) ke slovu matka)

Slova s územními rozdíly: furt (slovo nářeční – východomoravská nářečí); aji (slovo nářeční – východomoravská nářečí, Bartoš¹¹⁹: ve smyslu „i“)

Slova podle slohových příznaků: s klukama (hovorové slovo ke slovu chlapci)

Slova podle sociálních příznaků: kompu (slang, slovo cizího původu z anglického jazyka, odvozeno od computer)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- jako, no (...jako každý se změnil no...)

¹¹⁹ Bartoš: Dialektický slovník moravský, 1906

- vlastně (...jak jsme se učili ještě číst a psát to byla sranda, vlastně, potom sem si vzpomněl...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Formální užití zájmena „tam“

... na druhém stupni už, tam jsem sice měl pořád svůj názor...

... se chování trochu změnilo, tam pan učitel mi musel...

Neobratné spojování vět (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...asi ve školce, jak jsme byli malí, jsem si zavzpomínal na staré časy (když).

...jsem si vzpomněl, jak jsme stavili s klukama bunkry z molitanu (když).

...potom jsem si vzpomněl vlastně na první stupeň, jak jsme se učili ještě číst a psát (když).

...protože, jak jsem byl malý, tak jsem každý den skoro přinesl domů poznámku (když).

Nepřirozenost větné stavby (Chyby stylové - Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...asi ve školce, jak jsme byli malí, jsem si zavzpomínal na staré časy (části vět na sebe nenasazují).

Nepromyšlená volba slova (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)

... mě zbil, tak jsem byl trochu *poničený* (zraněný).

Žákyně 9. třídy

každý z nás se časem mění ↓ ▪ *tuhle tuhle* změnu si většinou ani nikdo neuvědomujeme přemýšlela jsem o sobě jak jsem se změnila já ↑ a: ▪ hm ▪ někdo by to hodnotil kladně a někdo záporně ↓ ▪ *já jsem* ▪ *hm* ▪ *já jsem* našla v sobě zápornou i kladnou změnu ↓ ▪ před tím jsem byla ve škole tichá jako myška a nechodila jsem na chodbu ale to se všechno změnilo protože jsem o prázdninách potkala kámoše kteří jsou odtud ze školy ↑ ▪ ▪ a: ▪ hm chodím s nima často ven a jsme často spolu na chodbě ↓ ▪ ▪ všichni kámoši mi říkají že jsem se hodně změnila vzhledově ↓ hlavně účesem a líčením ↓ někteří ale říkají že se chovám někdy jako dítě a někdy: *trhle* ↓ ▪ ▪ hm změnila jsem se hlavně kvůli jednomu člověku kerého mám ráda a *jsem* ▪ *jsem* ráda že jsem ho poznala ↓ ▪ hm v naší třídě jsem změny moc nepostřehla ↑ *jenom jenom* to že se někteří kluci změnili k lepšímu ↑ a někteří ▪ jsou pořád stejní hlavně Michal Kantor ↑ a: ▪ hm do budoucna si myslím že se hodně eště změním *ale:* ▪ k lepšímu nebo k špatnému ale teď jsem s těmito změnami spokojena ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, autorka povídá obecně o změnách,

Jádro: cíl splněn, ale jádro je dost krátké,

Závěr: chybí.

Délka: 01:20 min (01:00 – 01:45 min)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (6x)

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového projevu)

Změnila jsem se hlavně kvůli jednomu člověku, kterého mám ráda a jsem ráda, že jsem ho poznala.

Žák 9. třídy:

když se dvacatehoštvrtého července roku devatenasetdevadesátštyři z čeladenské porodnice vykulilo něco malého tlustého uřvaného važičiho více než čtyři kila ↑ bylo každému v mojí rodině jasné ↑ že budu mít celý život sklony k obezitě a že budu uřvaný jako pepin z postřížin ↓ ▪ v mých třech letech dyš sem začal chodit do školky ↑ sem byl stále tlustčí a tlustčí ↓ ▪ moje rodiče to asi v mých pěti letech začlo štvát ↑ a tak mě poslali hrát fotbal ↓ fotbal mě zpočátku moc nebavil ↑ protože sem hrál *oproti oproti* klukům kteří byli o tři nebo o čtyři hlavy *těší* ↓ *hm větší* ↓ ▪ v šesti letech sem nosil na hlavě takový divný účes ↑ dalo se tomu říkat hřib nebo že sem byl ostříhaný podle hrnce ↓ ▪ dyš sem nastoupil do školy začalo se mi to nelíbit a tak sem říkal mamce že bych to chtěl shodit ↓ mamka s tím souhlasila a tak sem šel eště ten den k holiči ↓ ▪ takže nástup na základní školu si moc nepamatuji ale pamatuji si jedno ↓ už sem neměl hřib ↑ stále sem hrál fotbal ↑ a začali mi tmavnout vlasy ↓ ▪ ve škole sem strašně nesnášel hudební výchovu ↑ a pracovní činnosti ↓ nevím proč ↑ ale byli to vždycky dva předměty ze kterých sem měl dvojku ↓ ▪ na konci prvního stupně ve čtvrté a páté třídě ↑ na tyto dva roky budu pamatovat jako na nejlepší roky v mém životě ↓ protože nás učil učitelský bůh oldřich loučka ↓ ▪ tyto roky se mi velmi líbili a budu na ně vzpomínat celý život ↓ ▪ jenže tyto dva roky se na začátku druhého stupně moc neoplatili ↓ pan učitel nás nepřipravil na všechno co bysme měli umět a tak sme některé učivo probírali znova ↓ ▪ v šesté třídě sem začal mutovat ↑ vlasy sem měl úplně tmavé ↑ a už sem dávno nepatřil k těm malým a tlustým ale už sem byl jeden z nejvyšších a: ▪ nejštíhlejších ↓ měl sem sportovní postavu kerou mám dodnes ↓ ▪ v osmé třídě ↑ ▪ mi začlo *v hlavě v hlavě* naskakovat ↑ co budu dělat po základní škole ↓ ▪ celou sedmou a osmou třídu sem neměl ani vidu ani slechu co budu dělat ↓ ▪ dyš sme nastoupili do deváté třídy začal sem navštívovat mnoho výstav ↑ dnu otevřených dveří ↑ a tak mi v hlavně začalo naskakovat co bych chtěl tak dělat ↓ ▪ *na konci na začátku* devate třídy ↑ sem taky jaky sem teďka ↑ a: ▪ ▪ co bych ještě řek ▪ no tak dnes je třetího dvanacty dvatisicedevět ↑ sedim tady ↑ hraju fotbal ↑ sem štíhlý ↑ už nemám dávno žádného hřiba ↑ hudební výchova a pracovní činnosti mě baví ↑ a: ▪ vím co chci dělat ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, originální,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, originální.

Délka: 02:44 min (více než 02:00 minuty)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Slova podle slohových příznaků: k obezitě (termín)

Vrstva slov cizích: fotbal (slovo z anglického jazyka)

3. Ostatní sledované jevy:

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)

... nás učil učitelský bůh...

Žák 9. třídy:

tak můj život a vlastně i tím mé změny začaly narozením v čeladenské porodnici dne štvrtého července roku devatenáctdevadesátštyry ↓ ▪ jako většina z nás si tento den moc napamatuju tak jen z vyprávění mých rodičů vím že sem byl docela průměrné dítě ↓ ▪ vážil sem okolo tří kyl a měřil asi padesát centimetrů ↓ ▪ *mé raně mé* rané dětví bylo poklidné ↓ ▪ byl sem takový trochu zlobivý ale byl sem někdy i hodný ↓ ▪ ▪ docela velká změna v mém životě nastala ↑ ve třech letech ↓ ▪ dyš sem musel podstoupit operaci očí ↓ od té doby také nosím brýle ↓ ▪ jsem rád za to že nosím *býle brýle* (smích) *protože protože* někteří lidi říkají že vypadám lípe s nima ↑ než bez nich ↓ ▪ ve sbírce brýlí by se někdy našlo i takových těch dobrých dvacet kusů ↓ ▪ další změny nastaly až v období školky ↓ ve školce sem se skamarádil s většinou mých kamarádů ↑ hráli sme si a dělali různé skotačiny ↓ ▪ až na konci školky se vlastně zjistilo že budu levák ↓ ▪ ▪ po nástupu na základní školu ↑ šlo až do čtvrté třídy všechno dobře ↓ ▪ ve čtvrté třídě mi můj spolužák Štair shodil shora židle na roh židle a *tak sem tak mi* zkrivil oba dva přední zuby ↓ ▪ kvůli tomu teť nosím rovnátka ↓ ▪ taky kvůli tomu sem musel chodit hodně dlouhou dobu na ortodoncii do kopřivnice ↓ ▪ TEĚ jako v tudle dobu v osmé třídě se toho taky dost změnilo ↓ ▪ v osmé třídě už sem musel se víc učit ↑ *přibýlo přibýlo* horších známek a musel sem se rozhodovat na jakou školu bych chtěl jít ↓ ▪ *na na začátku* devítky už sem to věděl asi tak zcela jasně ↓ ▪ půjdu něco na zaměření s počítači ↓ ▪ teť a do budoucna ↑ bych si dal jedno převezetí že bych měl shodit těch pár kyl (smích) ↑ a úspěšně dokončit základní a střední školu ↓

4. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, pohled do budoucna, předsevzetí.

Délka: 01:57 min (01:45 – 02:00 min)

5. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: skotačiny (expresivní výraz)

Slova podle slohových příznaků: ortodoncii (termín)

6. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (...až na konci školky se vlastně zjistilo, že budu levák.)

Nefunkční opakování slov (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového projevu)

... ve školce sem se skamarádil s většinou mých kamarádů...

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

Půjdu něco na zaměření s počítači.

Žákyně 9. třídy:

takže malý kudrnatý andílek ↓ tohle jsem často slýchávala od rodiny a jiných známých ↓ jednou dyš sem se s mamkou bavila ↑ říkala že do tří let sem neměla vlasy ↓ ▪ náhle přišla změna a na hlavě mi narostl kudrnatý pačes který si i já moc dobře pamatuju ↓ ▪ ve školce sem byla vždycky hodná a málokdy sem něco provedla ↓ ▪ nástup do první tříd byl bez chyby ↓ byla jsem hodná ↑ byla jsem vzorná ↑ každý úkol jsme dělala sama ↑ a domů jsem nedonesla žádnou špatnou známku ↓ tak to bylo až do třetí třídy ↓ ▪ moji nejlepší kámoši byly ad'a ručín a štaír ↓ s nima sem dycky všude chodila a zažila nejlepší děcké léta ↓ ▪ už jen to že jsem byla skoro každý den s klukama jsem si s nimi i víc rozuměla než s holkama ↓ ▪ když jsem přišla na druhý stupeň prošla jsem asi největší změnou ↓ své kudrny jsem začla rovnat ↑ začla jsem se malovat ↑ a ▪ ▪ učení mě přestávalo bavit ↓ ▪ dostávala jsem trojky štvěrky a někdy i pětky ↓ ▪ i mamka se divila co se to semnou děje ale už sem nechtěla být stejná ↓ ▪ ▪ dostávala jsem odvalu konečně mamce říct to co chci a už jsem ji neposlouchala tak jako dřív ↓ ▪ v sedmé a osmé třídě už sem se zase začla více bavit s holkama ↓ ▪ teď sem v deváté třídě ↑ bavím se všema a jsem taková jaká jsem ↓ dyš sem psala tenhle referát pořádně jsem se nad sebou zamyslela a zjistila jak hodně jsem se změnila ↓ ▪ jsou i změny o kterých se špatně mluví ale to je minulost ↓ teď nás čeká velká budoucnost a to se teprve začnou měnit věci ↓ ▪ každý se aspoň jednou změní a i kdyby ne nevadí život půjde dál ↓ těším se jestli se ještě nějak změní protože jak se říká změna je život ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, autorka vypíchla svůj nejvýraznější rys z dětství,

Jádro: cíl splněn, zamýšlení se nad sebou,

Závěr: zdařilý, pohled do budoucna.

Délka: **01:45 min** (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: andílek (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu anděl); pačes (expresivní výraz, hovorový); mamka (slovo domácké (hypokoristikum) ke slovu matka);

Ad'a, Ručín (slova domácká (hypokoristika) ke křestnímu jménu Adéla a k příjmení Růčka)

Slova podle slohových příznaků: klukama (slovo hovorové ke slovu chlapani); holkama (slovo hovorové ke slovu děvčata), kámoši (slovo hovorové ke slovu kamarádi)

3. Ostatní sledované jevy

Volba neplnovýznamového slova (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)

Každý úkol jsme dělala sama. (psala, vypracovávala, počítala...)

Žák 9. třídy:

tak mé změny začaly ↑ když sem se dvacátého třetího sedmý devátnáctdevadesát pět vykutálel z čeladenské porodnice ↓ dyž sem začal dělat první krůčky a objevovat věci kolem sebe ↑ to byla ma první věčí změna ↓ ▪ po bezstarostném mládí ve školce jsem nastoupil do školy ↓ to byla *další dru další* věčí změna ↑ tam sem poznal že život není jen o písěčku a lopatičce (smích) ale i o kamaráctví a povinnostech ↓ ▪ třetí věčí změna byla dyž sem asi v sedmi letech nastoupil do fotbalového družstva ↓ ▪ byl jsem rád že si můžu zahrát s kamarády ↑ ale po čase jsem zjistil že tento kolektivní sport není nic sport mě ↓ ▪ ▪ po dvou letech jsem s fotbalem skončil a nastoupil do běžeckého oddílu ↓ ▪ i když sem v tomto sportu nebyl nijak extra dobrý tak závody tréninky a soustředění byly věci na které se nezapomíná ↓ ▪ *tento sport roky co sem věnoval tomuto* sportu mi dalo hodně bohatých zkušeností ↓ ▪ nakonec u mě zvítězil sport jménem daunhil ↓ ▪ ▪ tento adrenalinový sport mě velmi chytil a můžu říct že i loňská sezóna byla pro mě velice úspěšná ↓ třetí celkové místo v seriálu závodů mluví za vše ↓ ▪ *ted' už jenom můžu ted' už můžu jenom* doufat že můj život bude provázet spoustu dobrých změn ↓ hm ▪ a pokud neumřu budu žít šťastně až do smrti ↓ (smích všech)

1. Celkové hodnocení:

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, ale krátký, autor rychle přechází k životním změnám,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý, pravděpodobně vlivem nervozity použil frazém.

Délka: 01:25 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: krůčky (zdrobnělina (deminutivum) od slova krok); písěčku a lopatičce (zdrobnělina (deminutiva) od slov písek, lopata)

Vrstva slov cizích: fotbalové (od slova fotbal, cizí slovo z anglického jazyka); downhill (cizí slovo z anglického jazyka)

3. Ostatní sledované jevy:

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (1x)

Nepřítelnosti větné stavby (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba): Roky co jsem věnoval tomuto sportu, mi dalo hodně bohatých zkušeností (nesprávný tvar slovesa, správně je roky mi daly).

Slučování nesourodých obsahů (Prohřešky proti logičnosti vyjadřování):

I když jsem v tomto sportu nebyl nijak extra dobrý, tak závody, tréninky a soustředění byly věci, na které se nezapomíná. (věty spolu nesouvisí)

Žák 9. třídy:

takže jak sem přemýšlel nad mýma změnami ↑ tak asi má největší změna nastala když sem nastoupil do první třídy ↓ ▪ s největší změnou asi nastalo to že jsem se musel začít učit a plnit povinnosti ↓ hm ▪ největší změnou byl také jeden problém že sem zapomínal domácí úkoly a podobně ↓ ▪ ve volném čase mě hodně začlo bavit sportovat a taky už v sedmi letech byl můj nejlepší koníček motokros ↓ taky jsem osedlal svou první motorku hondu padesát na které jsem hodně najezdil a taky probrouzдал všechny kouty veřovic ↓ ▪ ▪ _____ později asi v šesté třídě jsem přešel k daunhlylu ↑ *kde i přes dobré kde i přes* pilné trénování a dobré výsledky jsem s tím skončil ↓ ▪ další asi největší změna nastala v deváté třídě ↑ kde se potýkám asi s největším problémem o výběru školy ↓ ▪ s tímto problémem se potýkám už dlouho ↓ ▪ taky jsem přešel k jiným koníčkům ↓ a to k rybaření a akvaristice ↓ ▪ tyto koníčky provozuji ve velkém zájmu a jsem za to rád ↓ hm ▪ s přibýváním roků mi určitě ještě těch změn přibude a doufám že to budou změny jen k lepšímu ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 1:20 min (1:00 - 1:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov cizích: motokros (cizí slovo z anglického jazyka); motorka (cizí slovo z latinského jazyka, slovo hovorové ke slovu motocykl); down hill (cizí slovo z anglického jazyka); akvaristika

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Řetězec nesouřadných členů (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná skladba):
S největší změnou asi nastalo to, že jsem se musel začít učit a plnit povinnosti. (Největší změnou bylo to,...)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
...se potýkám asi s největším problémem o výběru školy.

Žák 9. třídy:

tak dne desátého jedenáctý devatenásetdevadesátčtyry sme se narodil v čeladenské porodnici ve štrnácet štyrycet pět hodin ↓ ▪ byl sem velké dítě a taky hodný chlapeček ↓ roky běžely a *já jsem* ▪ *já jsem* nastoupil do první třídy ↓ ▪ ve škole se mi líbilo protože jsem se naučil číst a psát ↓ ▪ do teď to ještě neumím ↓ (smích všech) teď jsem v deváté třídě a učení mi moc nejde baví mě různé sporty hrál sem fotbal a teď hraju florbal ↓ ▪ o víkendech jezdím ▪ pomáhat ke strýcovi karlovi ↓ ▪ mym přáním je dostat se do frenštatu na stře na: střední učiliště ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: nezřetelná

Úvod: chybí,

Jádro: cíl splněn pouze z části, velmi krátké, nerozvinuté,

Závěr: chybí.

Délka: 00:36 min (méně než 01:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: chlapeček (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu chlapec)

Vrstva slov cizích: fotbal (cizí slovo z anglického jazyka); florbal

3. Ostatní sledované jevy

Slučování nesourodých obsahů (Prohřešky proti logičnosti vyjadřování)

...protože *já jsem se naučil číst a psát, do teď to ještě neumím.*

Žákyně 9. třídy:

když sem byla ještě mrně tak mě vychovávala moje mamka protože můj tat'ka odjel za prací do německa ↓ ▪ ve dvou letech sem poprvé začala poznávat svého tat'ku ↓ ▪ do svých čtyř let sem vyrůstala jako jedináček ↓ ▪ hm: jakmile se narodil můj brácha ↑ všechno se obrátilo vzhůru nohama ↓ ▪ hm: nikdo si mě nevšímal a z jedináčka se stalo odstrčené dítě které si začalo dělat co chtělo ↓ ▪ strkala sem klíče do zásuvky ↑ jedla jedovaté bobule ↑ a dokonce sem ukradla i aviváž z obchodu ↓ ▪ hm: dělala sem cokoli aby si mě konečně už někdo začal všímat ↓ ▪ dyš sem přišla do školy ↑ ▪ tak se ze mě stala hodná holčička kerá dělá domácí úkoly ↑ chodila do náboženství ↑ a: ▪ dělá domácí práce ↓ ▪ v devíti letech ↑ ▪ sem odjela do lázně Luhačovice ↑ tak sem se *osamostat naučila samostatnosti* ↑ a: ▪ dokonce sem dostala nálepky za nejhodnější dítě léčebny ↓ ▪ od páté třídy ↑ ▪ se škola začala pro mě stávat noční můrou ↓ hm ▪ každý den sem chodila ven a na školu mi nezbyval vůbec čas ↓ ▪ rok od roku se mi můj průměr známek klesal čím dál víc dolů ↓ ▪ hm ▪ teď sem v deváté třídě ↑ a babička říká že jsem drzá jako štěnice ↓ ▪ _____ z nás se mění den co den ↓ aniž by si *uvě uvědomoval* změny který kterými pro ty vogo (se smíchem) procházíme ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: chybí,

Jádro: cíl splněn, ale krátké jádro,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:46 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: mrně (expresivní hovorový výraz); mamka (domácké slovo (hypokoristikum ke slovu matka); holčička (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu holka)

Slova podle slohových příznaků: tat'ka (hovorové slovo od slova otec)

Slova podle sociálních příznaků: brácha (slang ke slovu bratr)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (4x)

Nepromyšlená volba slova (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)

... rok od roku se mi můj průměr známek klesal čím dál víc dolů. (můj průměr klesal, se mi můj průměr zhoršoval...)

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si kamaráda toma ↓ ▪ vybrala jsem si ho protože je pro mě: dost dobrý kamarád ↑ a je jako můj bracha ↓ ▪ hm: ▪ spolu se známe asi tři roky ↓ seznámili jsme se na dni obci v lichnově kde se můj taťka znal s jeho taťkou a jeho dědou ↑ tom je dvacetštyři roků starý ↑ má krátké světlé hnědé vlasy ↑ má modré oči ↑ je o něco vyšší než já ↑ a bydlí kousek u hranic na moravě ↓ ▪ pracuje jako mechanik ↓ opravuje letadla ↑ která zbožňuje ↓ má rád bé em vé motorky a rád lítá s malými modely letadel které si doma vyrábí ↓ ▪ on a jeho děda ↑ mají doma stejného veterána jako my ↑ plus válečnou motorku ↓ ▪ je hodný a je s ním strašně velká sranda hlavně na těch našich srazech dyš děláme všelijaké blbosti ↓ ▪ pro mě je asi tak nejlepší historka s ním když sme minulý rok byli na srazu u _____ ↓ ▪ když byl večer ↑ chtěl mi dát foťák ať fotím ↑ ale já sem mu začla utíkat ↓ ▪ on mě začal honit ↑ a: hm: ▪ začal za mnou utíkat ↑ až to dopadlo tak ↑ že spadl do celkem hluboké příkopy které si nevšiml když byla zarostlá travou ↓ ▪ a nebo dyš sme letos jeli taky na sraz ↑ přes olomouc ↑ tak sme si dávali s našima veteránama závody na semaforech ↑ kdo je rychlejší ↓ ▪ hm: tím že sme jeli každý v jednom pruhu ↑ sme málem zablokovali celé město ↓ ▪ tom je jako můj starší bracha ↓ takže k němu mám dost velký vztach ↓ a znamená pro mě celkem dost ↑ protože si s ním dokážu povídat o všem ↑ a: já si snad ani nedokážu představit že by na nějakém srazu chyběl ↓ bez něj by to nebylo ono ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý,

Jádro: cíl splněn, popis i společná zábavná historka,

Závěr: zdařilý, originální.

Délka: 01:29 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Tom (slovo domácí (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Tomáš)

Slova podle sociálních příznaků: bracha (slang ke slovu bratr)

Slova podle slohových příznaků: taťka (slovo hovorové ke slovu otec)

Slova s územními rozdíly: nějakém (Trávníček: lidové¹²⁰, Česká akademie věd: obecné¹²¹)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Přesycenost výrazu (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

... závody na semaforech, kdo je rychlejší.

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

... které si nevšiml, když byla zarostlá travou (protože).

¹²⁰ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹²¹ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si verču _____ ↓ vybrala jsem si ji kvůli toho ↑ že: skoro každý říká že jsme skoro jako dvojčata ↓ ▪ vztah je od tohoto roku od prázdnin ↓ ▪ hm: ▪ seznámili jsme se na taboře ↓ ▪ verča: má hnědé vlasy asy po ramena ↑ hnědé oči ↑ je jí třináct let ↑ a je asi stejně vysoká jako já ↓ ▪ verča: ▪ ma ráda koně ↑ modrou barvu ↑ hraje na housle a klavír ↑ hm: je pro každou legraci a je strašně ukecana ↓ ▪ když sme byli an tom taboře tak sme měli jendou na večeri bagety ↑ a: *my sme si jich vzali* a: potom byl přídavek protože nám to strašně zachutnalo tak sme si jich vzali strašně moc ↓ ▪ a: my už sme toho byli strašně nacpane ↑ *tak tak sme si ještě tak sme:* ▪ to: ▪ hm: *rozda tak sme* nevěděli co s tím ↑ a když byl večerní program ↑ *tak sme:* ▪ *tak sme* to dávali kolem sebe ↓ a když ti lidi se podívali ↑ tak se divili kde se ty bagety u nich vzali ↓ ▪ hm ▪ k verči mám vztah přátelský ↑ *pro* velký vztah ↑ protože je to skoro jako druhé já ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, popis strohý, zábavná historka, autorka má ale neuspořádané myšlenky (často se zadržává),

Závěr: zbrklý.

Délka: **01:12 min** (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Verča (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Veronika); nacpane (expresivní ke slovu pořádně se najíst)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (4x)

Volba slov neplnovýznamových (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku)
... vztah je od tohoto roku od prázdnin (trvá, bavíme se spolu).

Žákyně 8. třídy:

já jsem si vybrala danču ↑ ▪ vybrala jsem si ji proto: protože s ní je strašná sranda ↑ ▪ danču znám vlastně: o:d veřovské poutě ↑ ▪ je vyšší než já ↑ má černé vlasy ↑ dlouhé ↑ hnědé oči ↑ a na levé oko šilhá ↑ ▪ hm: ▪ jednou ↑ jak sem jela do: kytary ↑ tak ve Frenštátě musím přestupovat ↑ tak tam vždycky zamnou danča přijde ↑ a: my sme: museli: jít udělat klíč protože moje sestra ho stratila ↑ a jak sme ho šli udělat na poslední chvíli tak sme přišli na zastávku a mně vlastně autobus před očima ujel ↑ ▪ danča zašla potom do déemka koupit barvu na vlasy ↑ a jak sme tam vybírali tu barvu tak tam za náma přišel jeden kluk ↑ a zeptal se: jestli by mu slušela na hlavě černá barva ↑ tak sme se mu začali smát protože: byl blondák a měl už na hlavě vlastně: takovou červenou barvu ↑ ▪ a byl prostě takový: že nestál rovně že nám přišlo prostě že byl opilý ↑ ▪ hm: ▪ tak sme šli vlastně k danči ↑ ▪ a my sme prostě si dělali strašnou srandu ↑ protože tam potom přišel její kluk ↑ a: ▪ on byl prostě takový strašně našťvaný na někoho ↑ ▪ a my sme prostě si jenom dělali srandu že: místo: jak se říká že běž pod stůl a šoupej nohama ↑ tak sme prostě řekli že: běž pod sušák a šoupej nohama ↑ a vlastně její kluk to udělal a šel pod tu pod ten sušák a šoupal tam nohama ↑ a danča si z něho dělala srandu že jí aspoň vytře balkon ↓ ▪ hm ▪ no všechno ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, popis strohý, společná zábavná historka,

Závěr: chybí.

Délka: 01:48 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Danča (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Daniela)

3. Ostatní sledované jevy:

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (... tak jsme přišli na zastávku a mně vlastně autobus před očima ujel. / ... byl blondák a měl už na hlavě vlastně takovou červenou barvu.)
- prostě (... a byl prostě takový, že nestál rovně, že nám přišlo, prostě, že byl opilý. / ... a my jsme prostě si dělali strašnou srandu. / on byl prostě takový strašně našťvaný na někoho. / a my jsme prostě si jenom dělali srandu... / tak jsme prostě řekli... / ...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

... byl prostě takový, že nestál rovně, že nám přišlo prostě, že byl opilý (takže).

Jednou, jak jsem jela do kytary,... (když)

... a jak jsme ho šly udělat,... (když)

... a jak jsme tam vybíraly,... (když)

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si míšu ↑ vybrala jsem si ji protože je to moje nejlepší kamarádka ↑ a: protože je s ní hodně sranda ↑ ▪ bavíme se spolu od té doby co spolu chodíme do třídy ↑ a: když teďka spolu sedíme tak se spolu bavíme ještě víc ↑ ▪ hm ▪ míša má dlouhé hnědé kudrnaté vlasy a: *modrohně* modrozelené oči ↑ vlasy má pořád v culíku ↑ nosí často kšiltovku ↑ a: sportovní oblečení ↓ ▪ hm ▪ *s míšou je* s míšou je sranda protože ona umí dělat srandu ↑ a: ▪ je hodně aktivní ↑ skoro pořád se směje ↑ ▪ hraje fotbal ↑ má strašně rada hokej ↑ ▪ jezdí na bruslích ↑ umí jezdit na bruslích i na ledě ↑ a: ▪ zajímá se (se smíchem) o jaromíra jagra ↑ protože se jí líbí ↑ je to její oblíbený hokejista ↑ ▪ (smích) no: jednou jsme si prostě o prázdninách řekli že budem každý den bruslit ↑ ▪ tak sme vždycky šli: já míša moje sestra nika a gabča _____ ↑ ▪ a: míša brala takový malý balón a: (se smíchem) prostě my sme si vymysleli hru s tím balonem ↑ ▪ že budou vždycky dvojičky jakože já a míša a nika s gabčou a: že prostě dycky ty dvojičky si budou s tím balonem házet ↑ jakože desetkrát ↑ a: ▪ dycky ta druhá dvojička jim to musí brát ten balon aby si taky mohli hodit ↑ no a když sme jezdili tak sme upe hodně padali jako ↑ upe hodně (se smíchem) ↑ tře když popršelo ↑ tak potom to strašně klouzalo ↑ tak třeba tam míša hodně spadla ↑ jakože na hlavu ↑ ▪ (se smíchem) no: ▪ a potom jednou jak sme tu hru hráli zas ↑ tak míša zařvala takové slovo uagaga ↑ tak sme tu hru tak pojmenovali ↑ ▪ a: s míšou sme zažili hodně takových dobrých zažitku na kere se dobře jakože zpomíná ↑ ▪ a: ▪ hm: ▪ hodně pro mě znamená protože kdybych ji stratila tak by mi chyběl její smysl pro humor ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, popis osoby, společná zábavná historka,

Závěr: zbrklý.

Délka: 02:04 min (více než 02: 00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Míšu, Nika, Gabča (slova domácká (hypokoristika) ke křestním jménům Michaela, Nikola, Gabriela); dvojičky (slovo zdrobnělé (deminutivum) ke slovu dvojice)

Vrstva slov cizích: fotbal (cizí slovo z anglického jazyka), hokej (cizí slovo z anglického jazyka), balon (z italského jazyka)

Slova s územními rozdíly: culík (slovo obecné)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby Stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- prostě (...jednou jsme si prostě o prázdninách řekli.../ Míša brala takový malý balón a prostě my jsme si vymysleli hru.../... já a Míša a Nika s Gabčou a že prostě vždycky ty dvojičky.../

- jakože (...balonem házet, jakože desetkrát.../ ... Míša hodně spadla, jakože na hlavu.../ ...takových dobrých zážitků, na které se dobře jakože vzpomíná.)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Volba slov neplnovýznamových (Chyby stylové – Stylizační – Volba jazykového prostředku):

... ona umí dělat srandu (má smysl pro humor).

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...jednou, jak jsme tu hru hráli zas,... (když).

Žák 8. třídy:

vybral sem si davida jeho přezdívka je machy ↑ vybral sem si ho proto že je dobrý kamoš ↑ ▪ znám ho už asi přes pět let ↑ ▪ má hnědé vlasy ↑ modré oči ↑ a tmavou pleť ↓ ▪ hm: ▪ ▪ je s ním sranda: ↑ je upřímný ↑ rád jezdí na motorce: ↑ a: ▪ hm: ▪ hraje fotbal ↓ ▪ jednou sme spolu jeli na motorce a zrovna hodně přšelo ↑ ▪ a: zadní guma nám trochu uklouzla ↑ a motorka trošičku to: se rozbila ↑ ale nám se naštěstí nic nestalo ↓ ▪ s machym mám dobrý vztah a znamená docela pro mě dost ↓ ▪

1. Celkové hodnocení

Osnova: nezřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, popis osoby, společná zábavná historka,

Závěr: chybí.

Délka: 00:41 min (méně že 01:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: machy (slovo domácké (hypokoristikum) k příjmení Macháček); trošičku (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu trochu)

Vrstva slov cizích: motorka (cizí slovo z latinského jazyka, hovorové slovo k motocykl); fotbal (cizí slovo z anglického jazyka)

Slova podle slohových příznaků: kamoš (hovorové slovo od slova kamarád)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Žákyně 8. třídy:

já jsme si vybrala svoji sestru páju ↑ protože ji mám ráda a je hodná ↓ ▪ pája má dlouhé hnědé vlasy a modrozelené oči ↓ ▪ měří asi stošedesát centimetrů ↑ ▪ a má ráda ▪ zdravé jídla ↑ tak je hrozně zkouší a vaří ↓ ▪ ráda chodí cvičit a na procházky ze psem ↓ ▪ teď bydlí v anglii ▪ *ale byla* ▪ hlídá tam dvě děti ↑ holku a kluka ↓ ▪ jela tam proto ↑ protože se chce dobře naučit anglicky ↓ ▪ taky má dvě rybičky ↑ ale o ty se teď musím starat já ↓ ▪ jendou na dovolené v grafitovém dole v českém krumlově sme byli s pájou a my sme _____ a když sme šli dovnitř tak sme si museli oblect kombinezy ↓ ▪ pak sme teprve vešli s tím průvodcem dovnitř a on si zavolal páju k sobě ↓ načernil si ruku tím grafitem ↓ a pak začernil páji jednu polovinu obličeje ↓ ▪ my sme ji s tím průvodcem vyfotili jak má tu tvář začerněnou a potom jak sme vyšli ven z toho dolu ↓ tak ten průvodce k nám přišel ↓ a tak se usmíval a díval se na páju a říkal ať mu tu fotku pošleme ↑ ▪ a: potom jak sme jako jeli domů ↓ tak sme se páji všichni smáli ↑ protože se mu asi hodně líbila ↑ ale tu fotku sme mu neposlali ↓ ▪ mám k ní hodně dobrý vztah protože je to moje sestra ↑ a hodně mi pomáhá ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: nezřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, popis osoby, společná zábavná historka,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:43 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Pája (slovo domácí (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Pavla/Pavčina)

Vrstva slov cizích: kombinéza (z francouzského jazyka); grafit (z řeckého jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
...a potom, jak jsme vyšli ven z toho dolu,...(když).

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si toma ↑ ▪ hm známe se asi od roku dva tisíce devět kdy sme se seznámili na pouti ve veřovicích ↑ ▪ hm: je vysoký ↑ asi stoosmdesát centimetrů ↑ tmavé vlasy ↑ zelené oči ↑ a: je tak trochu výbušný ↑ ale vtipný ↑ ▪ když měl tom narozky ↑ tak byl u nás ↑ ale rodiče zrovna odjeli ↑ tak sme dělali různé kraviny ↑ ▪ a: ▪ když už sme se pak hodně nudili ↑ tak sme šli ven ↑ ▪ a: ▪ vsadila sem se s ním o stovku že si nestoupne bosou nohou do prasečích vykalu ↑ ▪ a: on řekl že klidně ↑ ať si nachystám už tu stovku ↑ a tak si začal vyzouvat boty ↑ sundal si ponožky ↑ a fakt si tam stoupl ↓ ▪ uměl dobře grymasy takže sem se mu začala smát ↑ a: když už tam vydržel asi dvě minuty ↑ ▪ tak se už snažil vylézt ale uklouzl a spladl do toho ↓ ▪ (smích) to sem se mu začala smát ještě víc a zlomila sem se v pase ↓ ▪ vlastně pak jak měl tom narozky tak sem mu ještě rychle tam dala sprchový gel a k tomu napsala třeba to přebije ten puch ↑ ▪ a: ▪ tak sme se mu smáli potom ještě asi týden ↓ ▪ s tomášem prožili vlastně spoustu takových dobrodružství a myslím si že to je dobrý kamarád ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký, žákyně mohla např. více rozvést, jak se poznala s kamarádem,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: chybí.

Délka: 01:26 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Tom (slovo domácí (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Tomáš)

Vrstva slov cizích: grimasy (z francouzského jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (...vlastně pak, jak měl Tom narozky, tak.../ s Tomášem prožili vlastně spoustu takových...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

Když měl tom narozky, tak byl u nás, ale rodiče zrovna odjeli, tak sme dělali různé kraviny (protože, jelikož).

Žák 8. třídy:

já jsem si vybral svého bratra vojtu ↑ vybral jsem si ho proto ↑ protože máme stejné záliby ↑ a taky že ho znám už od malička ↓ ▪ popis osoby ↓ ▪ hm: vojta: ↑ má hnědé krátké vlasy ↑ měří stoštyrycet centimetrů ↑ má deset let ↑ a chodí do štvrté třídy ↓ ▪ vojta je docela klidné povahy ↑ umí být i výbušný ↑ rád hraje na počítači ↑ a: taky na bubny ↑ ▪ ↑ zajímá se o počítačové hry ↑ o hudbu ↑ a o sport ↓ ▪ toto léto sme si s markýzou ↑ chtěli vydělat nějaké peníze ↑ roznášením letáku ↑ chodili sme dva měsíce ↑ každý týden dvakrát ↑ vojta nám chtěl někdy pomoci ↑ já sem říkal jo ↑ ale že za to nedostane žádné peníze ↑ on souhlasil ↑ chodili sme šestnáctkrát do dvou měsíců ↑ *za to za tu dobu* mě chtěli pokusat tři psy ↑ zatím nikomu se to nepodařilo ↑ poslední roznáška byla ta nejhorší ↑ s vojtu sme šli na horňák ↑ tam byla otevřená branka ↑ kde vyběhli dva psi najednou ↑ ▪ zajímavé bylo že vojta byl vepředu a oni kolem něho jenom proběhli ↑ ani se na něho nepodívali ↑ a šli jenom po mě ↑ ▪ (smích všech) ↑ ještěže sem měl kolobku s kterou sem se mohl ohánět ↑ takže ↑ ▪ sem si je držel trochu od těla a taky sem hodně křičel ↑ takže to je zahnal zpátky ↓ ▪ potom sem říkal že už nikdy roznášet letaky nebudu ↓ ▪ s vojtu mám dobrý vztah protože je s ním sranda ↑ a: znamená pro mě víc ↑ ▪ protože: ▪ si s ním rozumím víc než s mojí sestrou ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:43 min (01:00 – 01:43 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Vojta (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Vojtěch); od malička (slovo zdobné (deminutivum) ke slovu od mala)

Slova podle sociálních příznaků: horňák (slang ke slovnímu spojení horní konec)

Slova s územními rozdíly: pokusat (oblastní slovo – moravismus)

Slova podle slohových příznaků: kolobka (slovo hovorové od slova koloběžka)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (1x)

Žákyně 8. třídy:

vybrala sem si svého bratrance peťu ↑ protože je to muj bratranec a mam ho rada ↓ ▪ hm znám ho od roku dva tisíce devět ↑ kdy se narodil ↓ ▪ peťa bydlí v mořkově ↑ ma tři roky ↑ má krátké hnědé vlasy ↑ a hnědé oči ↓ ▪ nesnáší hmyz a *nejvíce nejvíce* se bojí pavouků ↓ ▪ rad rád se dívá na pohádky ↑ a nejrady má bořka stavitele ↓ ▪ letos o prázdninách jsem byla u babičky a byl tam i peťa ↑ tak sme si hráli s balonem ↓ ▪ peťa schválně přehodil plot a balon skočil na cestu ↓ tak sem pro ten balon šla ↓ než sem se stačila vratit ↑ tak peťa vzal druhý balon ↑ a hodil to znovu ↓ tak sem tam šla zas ↓ ▪ potom když jsem se opalovala ↑ a peťa si hrál na pískovišti že vaří ↑ tak sem na chvilku zavřela oči protože mi do nich začlo svítit slunce ↓ ▪ peťa vzal trošku písku a vysypal ho na mě ↓ ▪ sice sem se lekla ale potom jsem se začala smát a aji peťa se smál ↓ ▪ hm ▪ vztah s peťou mám docela velký ↑ protože mě vždycky dokáže rozesmát ↑ a zlepši mi náladu ↓ ▪ znamená pro mě hodně ↑ protože je to muj bratranec ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký, autorka se mohla více zabývat důvodem výběru právě malého bratrance,

Jádro: cíl splněn, popis osoby krátký,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:08 min (01:00 - 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Peťa (slovo domácí (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Petr)

Vrstva slov cizích: balon (slovo přejaté z italského jazyka); balkon (slovo přejaté z řeckého jazyka)

Slova s územními rozdíly: aji (slovo nářeční – východomoravská nářečí, Bartoš¹²²: ve smyslu „i“)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – jasná a logická větná stavba)

...tak Peťa vzal druhý balon a hodil to znovu (co?)

¹²² Bartoš: Dialektický slovník moravský, 1906

Žákyně 8. třídy:

vybrala sem si svoji mamku radku ↓ vybrala sem si ji proto že je to moje nejlepší máma na světě ↑ a patří mezi ty lidi které mám moc ráda ↓ ▪ náš vztah začal od té doby ↑ co zjistila že je těhotná ↓ asi před štrnácti a půl lety ↓ ▪ i když mě vůbec neznala hned si mě oblíbila ↓ a já určitě to samé ↓ ▪ moje mamka je štíhlá ↑ vysoká ↑ má krátké hnědé vlasy ↑ v kterých má blond melír ↓ má lehce elfovské uši ↑ ▪ a: modré oči ↓ ▪ je hrozně milá ↑ hodná ↑ ▪ má ráda starání se o svou zahrádku ↑ ježdění na kole ↑ zkoušela to i na skejboardu ↑ ▪ na kolečkových bruslích ↑ na lyžích ↑ má ráda procházky ↑ turistiku ↓ ▪ a starání se samozřejmě i o mě ↓ ▪ zajímá se skoro o všechno ↓ o politiku ↑ o historii ↑ o knihy ↑ a o výchovu své pubertální dcery ↓ ▪ jednou ↑ jak sme byli v akvaparku ve valašském mezříčí ↑ sme šli hned na tobogán ↑ a stály sme v řadě ↓ mamka byla první ↑ pak byli ňáci dva kluci a pak já se svojí sestrou ↓ ▪ sestře sem řekla ↑ ať mamku štípne do zadku ↓ ať je ňáká sranda ↓ ▪ hanka to s radostí udělala ↑ a pak to přišlo ↓ mamka zaječela ↑ a s vražedným pohledem se otočila na dva kluky za ní ↓ ▪ měla takový pohled ↑ že je chtěla pohřbít ↓ ▪ dva kluci se začali strašně bát ↑ a začali kmitat rukou na nás ↓ ▪ bylo to fakt ▪ zabijácké ↓ ▪ ▪ k mamce mám vztah velmi dobrý ↓ mám ji strašně moc ráda ↑ můžu se jí svěřit ↑ můžu jí věřit ↑ můžu k ní přijít s čímkoliv ↑ vím že: mi nikdy nic neudělá ↑ a že mi všechno odpustí ↑ znamená pro mě strašně moc ↑ ▪ protože: je to fakt NEJlepší mamka co bych si mohla přát ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: zdařilý, už jen samotným výběrem maminky,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, shrnutí vztahu s maminkou.

Délka: 01:58 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Radka, Hanka (slova domácká (hypokoristika) ke křestním jménům Hana a Radmila/Radana); mamka (slovo domácké (hypokoristikum) ke slovu matka)

Vrstva slov cizích: skateboard (slovo cizí z anglického jazyka); blond (slovo přejaté z francouzského jazyka); turistika (slovo přejaté z francouzského jazyka); politika (slovo přejaté z řeckého jazyka); historie (slovo přejaté z řeckého jazyka); pubertální (slovo přejaté z latinského jazyka); tobogán (slovo přejaté z indiánských jazyků do angličtiny); aquapark

Slova s územními rozdíly: ňáci (Trávníček: lidové¹²³, Česká akademie věd: obecné¹²⁴)

Slova podle slohových příznaků: fakt (slovo hovorové od slova opravdu)

3. Ostatní sledované jevy

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...měla takový pohled, že je chtěla pohřbít (jako by).

Jednou, jak jsme byli v aquaparku,... (když)

¹²³ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹²⁴ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žákyně 8. třídy:

vybrala jsem si peťku protože je to moje sestřenice a mám ji hodně ráda ↓ známe se v podstatě od doby kam moje paměť sahá ↓ ▪ ted'ka má momentálně středně dlouhé červené vlasy ↑ modré oči ↑ kulatý obličej ↑ a je tak o půl hlavy menší než ja ↓ ▪ obča:s když má čas si i jezdí za:jezdit na bruslích ↓ ▪ jednou↑ když sme: ▪ s pětkou chtěli: ▪ spolu péct jablka v županu ↑ ta:k sme to pekli bez dozoru rodičů ↑ a: to se nám pěkně vymstilo ↑ protože: ze začátku nám to šlo celkem dobře ↓ pak sme ale museli nakrát ty jabka na kolečka ↑ ▪ to se nám taky eště povedlo ↑ jenomže pak přišla ta horší část a museli sme vytahovat jádérka ↓ ▪ chtěli sme to ze začátku vytahovat nožem ↑ jenomže s tím byla hodně práce ↑ prostě sme se s tím hodně pyplali ↓ ▪ pak sme dokonce kvůli tomu i rozpůlili flašku ↑ abychom to měli čím vykrajovat ↑ a: s tím nám taky dalo hodně práce protože to vůbec nešlo když ta flaška není vůbec ostrá ↑ a když už nám zbývali tak ty: tři nebo čtyři ↑ ta:k sme se dočetli že k tomu máme použít vykrajovátko třeba jako na perníčky ↓ ▪ peťku mám hodně rada ↑ mám s ní velmi dobrý vťah ↑ protože jí můžu ve všem věřit ↑ je dycky ke mně upřimna ↑ dycky i mi řekne co si rovnou myslí ↑ můžu se jí svěřit úplně s čímkoliv aniž bych měla pocit že by to buď někomu řekla ↑ nebo mě odsoudila ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, ale nedokončený příběh, chybí konec,

Závěr: zbrklý.

Délka: 1:53 min (1:45 – 2:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Peťku (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Petra); jádérka (slovo zdrobnělé (deminutivum) ke slovu jádra); perníčky (slovo zdrobnělé (deminutivum) ke slovu perníky)

Slova s územními rozdíly: flaška (slovo obecné, přejatí z německého jazyka)

Vrstva slov cizích: momentálně (slovo přejaté z latinského jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...to se nám pěkně vymstilo, protože ze začátku nám to šlo celkem dobře, pak jsme ale musely nakrát ty jablka na kolečka (ze začátku nám to sice...).

... protože to vůbec nešlo, když ta flaška není vůbec ostrá (protože)

Žák 8. třídy:

tak ja sem si vybral ▪ hm ▪ adama ↑ ▪ vlastně: ▪ vybral sem si ho protože se známe už spolu od malička ↑ říkali sme si brachove ↑ navzájem ↑ ▪ hm ▪ ma kratke černé vlasy ↑ trochu silnější ↑ ▪ je tak trošku agresivní ↑ nemá rad dyš se mu nadava sprostě ↑ je to tak jak dyby na půl cigan ma tat'ku cigana a mamku normální češku ↑ ▪ hm ▪ jednou sme na balkoně petardy hazeli že ↑ ▪ a pak došli ↑ tak přišla kočka ↑ tak nas napadla taka kravina ↑ ▪ sme vyhodili kočku z balkona ↑ do sněhu ↑ pak sme pro ni šli a to ↑ ▪ tak sme se furt nudili furt tak sme ji přivazali kširy ↑ ▪ dali sme ji na provázek a točili sme s ní z druhého patra ↑ z balkonu ↑ ▪ ▪ pak nas to přestalo bavit tak sme ji hodili zase zpatky do sněhu ↑ ▪ šli sme na plejstejšn ↓ ▪ hm ▪ hm: ▪ mam k němu velmi dobry vztah ↑ vlastně protože se zname od malička jezdili sme spolu na vylety ↑ ▪ dělali sme prostě kraviny ↑ spolu ↑ a ▪ no znamená pro mě hodně dost ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:13 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: od malička (slovo zdrobnělé (deminutivum) ke slovu od mala)

Slova podle sociálních příznaků: bráchové (slang ke slovu bratr)

Slova s územními rozdíly: furt (slovo obecné, přejaté z německého jazyka)

Vrstva slov cizích: play station (cizí slovo z anglického jazyka); agresivní (slovo přejaté z latinského jazyka); balkon (slovo přejaté z řeckého jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

vlastně (Vlastně, vybral sem si ho, protože se známe...)

- tak (Tak já jsem si vybral...)

Hezitační zvuky (Neverbální jazykový projev): hm (5x)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná vazba)

Má krátké černé vlasy, trochu silnější (on nebo vlasy?).

Slučování nesourodých obsahů (Prohřešky proti logičnosti vyjadřování)

... jednou jsme na balkoně petardy házeli, že, a pak došly, tak přišla kočka... (věty spolu nesouvisí)

Žák 8. třídy:

vybral jsem si matese urbanovského ↑ vybral jsem si ho protože se jenom jediny ▪ hm ▪ se semnou zajima o modelařinu ↑ ▪ vztah mame asi přátelsky od ▪ hm: ▪ roku dvatisíce ↑ popis osoby má: ↑ ▪ není moc vysoký ↑ má hnědočerné vlasy ↑ spíš černé ↑ ▪ hm ▪ má: ▪ hnědé oči ↑ výšku kolem stočtyřicetipěti centimetrů ↑ bydlí v ostravě ↑ má momentálně zvrkнутý kotník kvůli fotbalu ↑ ▪ má rád fotbal ↑ chování ↑ je taky přátelsky někdy sobecky ↑ *zaliby zaliby* hraje hodně na počítači ↑ ▪ hm ▪ rád se zajímá o rybičky ↑ a: o želvy ↑ a také ty mořské plody (smích) ↑ ▪ jednou dyš sme byli ▪ hm ▪ v chorvacku na vyletě tak si tam vzal ↑ nebo na dovolené ↑ tak si tam vzal sebou větroně ↑ na ovladani ↓ a *mu se tam* jezdil po tom po pláži ↑ ▪ a tam byla palma a on vlastně říkal že má to letadlo hodně zvládnuté ↑ jenže když byl příliv ↑ tak hodně fukal aji větr a mu to sfouklo do palmy ↑ ▪ potom byla sranda dyš sme to sundavali dolu s žebříku ↑ ▪ to sme potom skakali ještě do vody ↑ ▪ mám vztah k němu hodně kamarácký protože se jako jediny semnou zajima o modelařinu ↑ ▪ sice bydlí daleko ale sem tam se sjedeme na nějaké závody třeba v ostravě ↑ v čez areně nebo někde ↑ ▪ znamená pro mě dost ↑ protože: vždycky když třeba se mi pokazí nějaké letadlo nebo něco tak mi to pomůže dycky spravit ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý autor mohl více rozebrat vztah s kamarádem.

Délka: 01:58 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Mates (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Matěj)

Vrstva slov cizích: fotbal (cizí slovo z anglického jazyka); palmy (slovo přejaté z latinského jazyka)

Slova s územními rozdíly: fukal (oblastní slovo – moravismus); nějaké (Trávníček: lidové¹²⁵, Česká akademie věd: obecné¹²⁶); aji (slovo nářeční – východomoravská nářečí, Bartoš¹²⁷: ve smyslu „i“)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (... a on *vlastně* říkal že má to letadlo hodně zvládnuté)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (5x)

¹²⁵ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹²⁶ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

¹²⁷ Bartoš: Dialektický slovník moravský, 1906

Porušení věcné správnosti (autor pravděpodobně myslel živočichy, jelikož „mořské plody“ je označení pokrmu)
...rád se zajímá o rybičky a o želvy a také ty *mořské plody*.

Žákyně 8. třídy:

já jsem si vybrala moji sestru kačenku ↑ protože ji mám moc ráda a znám ji od té doby kdy se narodila ↑ a to byl rok dvatisíce deset ↑ ▪ kačenka je malá má krátké blond'até vlasy a: šedomodré oči ↑ ▪ strašně je uřvaná a kvůli všeho se steká ↑ ▪ a: provokuje pořád mě a bráchu a přede všema se stydí ↑ ▪ rada si hraje s hračkama a její oblíbená hračka je plyšový medvídek kterému dala jméno matyášek ↑ ▪ a: nejdyle si hraje vždycky se starou stavebnicí kerou má ještě po brachovi ↑ ▪ hm příběh kerý se mi stal s kačenkou byl teď nedavno ↑ ▪ dyš sem ji měla hlídat ↑ ▪ tak sme byli doma ↑ v obyvaku a na stole byl položený ňáký krem ↑ ▪ a já sem došla a teďkom prostě dyš sem se vratila tak ona půlku toho kremu pokypala s tím celý ten stul ↑ sebe a všechno prostě to bylo strašne ↑ ale byla z toho velice nadšená a dyš sem přišla já tak sem mysela že se asi zblazním ↑ ▪ a potom mám ještě s ní jednu takovou vzpomínku ↑ to bylo že sme byli venku a mamka měla na travě přichystane květináče s muškátama ↑ a kačenka se mi schovala do garaže a vzala tam staré nůžky a polovinu těch muškátu ostříhala ↓ ▪ tak to zase myslela mamka že se zblázní ↑ ▪ a i když nás kačenka takhle pořád zlobí ↑ teda hlavně mě ↓ tak ji mám moc ráda vždycky jí to odpustím protože je to sestra ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, pěkné shrnutí, ale kratší.

Délka: 01:52 min (1:45 – 2:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Kačenka (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Kateřina); medvídek (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu medvěd); Matyášek (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Matyáš); mamka (domácké slovo (hypokoristikum) ke slovu matka); uřvaná (slovo expresivní)

Slova podle slohových příznaků: obýván (slovo hovorové ke slovu obývací pokoj)

Slova s územními rozdíly: ňáký (Trávníček: lidové¹²⁸, Česká akademie věd: obecné¹²⁹)

Slova podle sociálních příznaků: brácha (slang ke slovu bratr)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- prostě (...a teďkom prostě, když jsem se vrátila.../ ...všechno prostě to bylo strašné.)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (1x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

...to bylo, že jsme byli venku...(když).

¹²⁸ TRÁVNÍČEK: Slovník jazyka českého, 1952

¹²⁹ ČAV: Příruční slovník jazyka českého, 1935-1937

Žákyně 8. třídy:

vybrala sem si moji kámošku míšu ↓ ▪ míša bydlí v raškovicích ↓ ▪ poznala jsem ji tento rok na čtrnáctidením ozdravném pobytu v černé hoře ↓ míša se narodila ve stejný den i měsíc jako já akorát o rok později ↓ ▪ má tmavě hnědé dlouhé vlnité vlasy které si žehlí ↑ hnědé oči ↑ a její pleť je opálená ↓ měří okolo stosedmdesáti centimetrů ↓ ▪ míša je milá hodná kamarádská a je s ní velká sranda ↓ ▪ zajímá se o módu ↑ ráda hraje hry na počítači nebo nakupuje nerada se učí ↑ a nesnáší pavouky a kraby ↓ ▪ když sme byly první den u moře tak tam byly hrozně velké vlny ↑ a tak nás s míšou napadlo že do nich budeme skákat ↑ po chvíli nás to přestalo bavit a tak nás napadlo že budeme dělat stojky ve vodě ↑ ▪ když ji udělala míša tak na dně cítila že na něco živého sáhla ↑ vynořila se a vzala si ode mě potápěčské brýle a potopila se znova ↑ na dně uviděla asi tři kraby ↑ takže když se vynořila začala hrozně ječet ↑ ▪ a celou cestu ke břehu si odmítala stoupnout na dno ↑ ▪ jednou se nám taky stalo to že když sme vyšli z moře tak sme šli hrát bíč volejbal ↑ ▪ jenomže když sme byli celé mokré tak míša bohužel spadla do písku a ten se na ní všechen nalepil ↑ naneštěstí sme už museli jít do hotelu takže se míša nestihla ani v moři opláchnout ↑ ▪ když sme přišli do hotelu tak mi míša řekla ať se jdu jako první osprchovat já ↑ tak sem šla ↑ jenomže když míša chodila po pokoji tak ten písek z ní začal opadávat ↑ takže sme ho měli všude ↑ ▪ když se pak osprchovala i míša ↑ tak začala hrozně nadávat že ten písek máme všude ↓ ▪ snažili sme se ho uklidit ale stejně tam pořád byl ↓ tak sme ho tam potom nechali ↓ ▪ k míši mám hodně kamarádský vztah ↑ znamená pro mě hodně protože je to dobrá kámoška které můžu ve všem věřit ↑ umí si ze všeho udělat srandu ↑ a já nelituju toho že sem ji poznala ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý.

Délka: 02:00 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Míša (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Michaela)

Vrstva slov cizích: beach volejbal (cizí slovo z anglického jazyka), hotel (slovo přejaté z francouzského jazyka)

Slova podle slohových příznaků: kámošky (slovo hovorové ke slovu kamarádky)

Žák 8. třídy:

tak já sem si vybral moji sestru vendu ↑ znám ji vlastně od narození ↑ nebo ona mě zná od narození protoe je to vlastně moje sestra ↑ ▪ hm ▪ venda má hnědé kratke vlasy ↑ ▪ je dlouhá ↑ teda je vysoká ↑ je chytrá ↑ má zelené oči ↑ a ▪ ▪ *dyš jednou dyš* sme vlastně my se sestrou jeli ↑ hm ▪ ona si totiš skoušela na řidičák jak jezdí v autě ↑ tak sme jezdili na pole v autě ↑ ▪ tak ted' sme stáli u lesa a ona zničehonic omylem pustila spojku a měla nohu na plynu tak sme se rozjeli ↑ a tam narazili trochu do stromu ↑ ▪ a druhá historka že my když sme u babičky ovce scháněli vlastně na přezimování do takových stájí ↑ ▪ tak nám tam ty ovce vlastně nesměli utéct jak sme tam dávali ty vozíky tak potom jedna ovce do mě narazila a pak sme se tam zvedali ↑ a: ▪ moje sestra mi pomáhala zvedat a pak mě zas ta ovce srazila ↑ no: k moji sestře mám velký vztah protože je to moje segra ↑ a: mám ji rád a nevím jaký by byl život bez ní ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn, příběh nedokončený,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:14 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Venda (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Vendula)

Slova podle sociálních příznaků: ségra (slang ke slovu sestra); řidičák (slang od slova řidičský průkaz)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- vlastně (Když jsme vlastně my se sestrou jeli.../ Když jsme u babičky ovce sháněli vlastně na přezimování.../ ...tak nám tam ty ovce vlastně nesměly utéct.)
- tak (Tak já sem si vybral moji sestru Vendu...)
- tam (... a tam narazili trochu do stromu./ ... tak nám tam ty ovce vlastně nesměly utéct.../ ... jak jsme tam dávali ty vozíky.../... a pak jsme se tam zvedali...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Žák 8. třídy:

takže ja sem si vybral honzu lošáka ↑ *je* ▪ *hm je* ▪ *pro mě* ▪ vybral sem si ho *protože protože* je to kamarád ↑ dobry ↑ znám ho od školky ↑ ▪ má hnědé vlasy ↑ hnědé oči ↑ a je velký asi jak já o deset centimetru trošku větší ↑ ▪ no je to plusminus stosedmdesát něco ↑ ▪ *ve školce* ↑ ▪ *jak sme* ▪ no jak sme byli ve školce tak sme take modre motokary ↑ tak *sme dycky jezdili takovou takovy okruh sme jezdili* ↑ a ▪ *dycky honza vyhraval* ↑ tak ja sem si zas přial takovou zkratku ↑ a vyhrál sem ja ↑ a pak honza na to přišel že sem jakože ho podvedl ↑ a dali sme si jedno že další kolečko a on to zas vyhrál ↓ ▪ hm ▪ ▪ k honzovi mám velký vztah protože mi dycky pomůže ve všim ↑ ▪ je ▪ hm ▪ je to jak můj bracha skoro ↑ ▪ a hodně pro mě znamená ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 00:58 min (méně než 1:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Honza (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Jan)

Slova podle sociálních příznaků: bracha (slang ke slovu bratr)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- takže (*Takže* já jsem si vybral Honzu Lošáka.)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (3x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

Jak jsme byli ve školce,...(když).

Žák 8. třídy:

no takže vybral sem si vojtu ↑ vybral sem si ho protože je to můj dobrý kamarát ↑ hm ▪ znám ho ot školky ↑ ▪ hm má: také delší hnědé vlasy a hnědé oči a nosí bryle ↑ ▪ hm zajímá se o traktory ↑ a zemědělství ↑ hm rád pracuje a jezdí s traktorama ↑ ▪ a jednou jak sem ze strýcem sekal pole s traktorem tak tam přijel vojta s taťkou ↑ tak mě strýc nechal sekát a ot vojty taťka taky a šli si dát pivo ↑ ▪ tak sme sekali *a ja tam byla taka bažina* ↑ a ja sem v ni zapadl a nemohl sem vyjet ↑ *tak mi tak mě vojta potlačil* ↑ ▪ a pomohl mi ven ↓ ▪ a: ▪ mám k němu dobrý vztah protože je to můj kamarát ↑ a znamená pro mě hodně ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 00:51 min (méně než 01:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Vojta (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Vojtěch)

Slova podle slohových příznaků: taťka (hovorové slovo ke slovu otec)

Vrstva slov cizích: traktory (přejaté slovo z latinského jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- takže (No takže vybral sem si Vojtu...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (4x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
...jednou, jak jsem se strýcem sekal pole,...(když).

Žák 8. třídy:

já sem si vybral kamaráda danoša ↑ přezdíváme ho maňa ↑ ▪ hm vybral sem si ho protože je to můj dobrý kamarát ↑ hm znam ho už asi ot třetí třídy co sem nastoupil tady ↑ takže asi přibližně šest roků ↑ ▪ hm danoš má kratke hněde kudrnaté vlasy ↑ hnědé oči ↑ a má větší škvírku mezi zubama ↑ ▪ hm *ma rat červenou* ↑ *má ráť červenou barvu* ↓ ▪ hm ▪ hm ▪ danoš je klidný ale když se našťve je agresivní ↑ má ráť fotbal ↑ a zajímá se o motorčky ↑ ▪ hm jednou když sme byli s danošem u ňho v kotelně topit ↑ tak se na zem vylilo ředidlo ↑ a jak on otevřel pec tak to ožehlo a jak se to snažil udupat tak mu chytla noha ↑ a my sme s dankem kovačikem ho pomahali hasit a nakonec sme to všechno uhasili a dobře to dopadlo ↑ ▪ jenom měl trošku ohořelé chloupky na noze (smích všech) ↑ a druhá historka jak sme s ním byli se psem šarykem na poli ↑ tak on se mu utrh z vodítka ↑ utek do lesa ↑ tak sme ho asi tak dvě hodiny hledali ↑ ▪ nakonec už se stmívalo a on přišel sám a měl v puse nohu od srnky ↑ tak sme ho odnesli domů a srnku sme ukázali jeho mamce ↑ jako tu nohu ↑ ▪ hm ▪ hm ▪ mám k němu kamarátský vztach ↑ a: je to dobrý kamarát ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: chybí.

Délka: 01:39 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Danoš, Danek (slova domácká (hypokoristika) ke křestnímu jménu Daniel); chloupky (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu chlupy); škvírka (zdrobnělina (deminutivum) ke slovu škvíra)

Vrstva slov cizích: fotbal (cizí slovo z anglického jazyka); motorčky (cizí slovo z latinského jazyka, hovorové slovo k motocykl); historka (přejaté slovo z řeckého jazyka)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (7x)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)
... a jak on otevřel pec tak to ožehlo... (co ožehlo?)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):
... a jak on otevřel pec,... (když).
... a jak se to snažil udupat,... (když).
Jak jsme s ním byli, se psem Šarykem na poli,... (když).

Žákyně 8. třídy:

tak ja sem si vybrala kaču fojtíkovou ↑ protože je to moje dobrá kamarádka a hodně sme se spolu nasmáli ↓ hm kača má třináct roků ↑ *má krátke no delší* blondřatě vlasy ↑ ráda tancuje ↑ *chodí* ▪ *nerada chodí* do školy ↑ ráda jezdí na bruslích a tancuje v tym klubu jejich ↓ ▪ jendou jak sme jeli s kačou do kopřivnice a s nikou jak ona ještě chodila do toho tančení v kopřivnici ↑ tak sme jeli s ní ↓ s nikou ↑ a byli sme si koupit čínské nudle ↑ tak sme tam šli jakože do toho tančení s kačou ↑ a: ▪ tam sme začali jíst ty nudle ↓ tak se nám všichni začli smát že je chcou taky ty nudle ↑ ale my sme je nešli koupit ↑ tak kača vypadala jak dyby nas chtěla zabít ↑ protože byla našťvaná že je těž nemůže jíst a že sme jí udělali takový trapas ↓ ▪ hm ▪ nebo jendou jak sme s kačou a nikou seděly u ředitelny ↑ tak kaču napadlo že budem dělat blbosti ↑ a ona začla tančit ↑ to nebyl tanec to vypadalo jak kdyby blázna pustili z blázince ↑ ▪ kača začla jakože dělat blbosti začla skákat před ředitelnu ↑ my sme ji natáčeli s nikou a ona se začla smát ↑ tak sme se smáli až sme se za břicho popadali ↓ ▪ kaču mám ráda protože je to moje dobrá kamarádka ↑ nechtěla bych ji stratit ↑ a i když se někdy pohadame *tak se aji tak se* usmíříme ↑ a sem ráda že je to takový blázen jak ja ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zbrklý.

Délka: 01:37 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Kača, Nika (slova domácká (hypokoristika) ke křestním jménům Kateřina a Nikola); blbosti (zhrubělý výraz)

Slova podle slohových příznaků: blondřatě (hovorové slovo od přejatého slova blond)

Vrstva slov cizích: klub (slovo přejaté z anglického jazyka); nudle (slovo přejaté z německého jazyka);

3. Ostatní sledované jevy

Parazitní slova, Výskyt nadbytečných slov (Chyby stylové - Stylizační – Volba jazykového projevu):

- tak (Tak já jsem si vybrala Kaču Fojtíkovou...)
- jakože (Kača začla jakože dělat blbosti...)

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (2x)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba): Jendou, jak jsme s Kačou a Nikou seděly u ředitelny,...(když).

Žák 8. třídy:

já jsem si vybral mojího bratrance Jirku ↑ jeho přezdívka je Džimi ↑ znám ho od té doby co jsem se narodil ↓ ▪ je mu osmnáct ↑ má krátké hnědé vlasy ↑ hnědé oči ↑ a měří asi stodevadesát centimetrů ↓ ▪ je klidný ↑ není vůbec agresivní ↑ zajímá se o sport hlavně o fotbal a florbal ↑ taky se zajímá o zbraně ↑ o auta ↑ a o počítače ↓ ▪ jednou když sem k němu přijel tak sem si všiml že má novou zbraň ↑ tak sme si šli na zahradu zastřílet do terče ↑ a já sem se s ním vsadil o stovku že ten terč strefím hned napoprvé ↑ a já sem ho strefil ale tu stovku mi nemusel dávat protože sem mu dlužil více peněz (smích) ↓ ▪ mám k němu dobrý vztah a znamená pro mě hodně ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn jen částečně, dost krátké,

Závěr: chybí.

Délka: 00:51 min (méně než 01:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Jirka, Džimi (slova domácká (hypokoristika) ke křestnímu jménu Jiří)

Vrstva slov cizích: fotbal (cizí slovo z anglického jazyka); agresivní (slovo přejaté z latinského jazyka); sport (slovo přejaté z anglického jazyka); auta (slovo přejaté z řeckého jazyka);

Slova podle slohových příznaků: strefit se (slovo hovorové)

Žákyně 8. třídy:

hm já sem si vybrala mají kamarátku marušku ↑ vybrala sem si ji proto protože se známe už dlouho a máme spolu dobrý vztah ↑ ▪ maruška má dlouhé tmavé vlasy ↑ hnědé oči ↑ ▪ hm je strašně malá a chytrá ↑ chodí na gymnázium do rožnova ↑ má ráda zvířata doma má dva koně a tři psy ↓ ▪ ráda vaří ↓ ▪ když sme měli agilitácký večírek na cvičáku ↑ tak sme tam každý měli něco donést a my s maruškou sme se rozhodly že upečeme mafiny ↓ ▪ hm všechno jsme donesli k marušce a maruška vytáhla mísu do které jsme dali velké kusy másla ↑ vejce a cukr ↓ maruška vytáhla mixér a já jsem si myslela že ho ani nespustíme protože vypadal děsně ↓ ▪ hm já sem kolem mísy držela utěrku aby to ven nestříkalo a maruška začla mixovat ↓ po chvíli do vzduchu vyletěly (se smíchem) velké kusy másla a já sem se začala smát a maruška po mě začala řvát čemu se směju že bude to vypadat jako po výbuchu ↓ potom jsem tu utěrku držela blíže a maruška začla znovu mixovat ↓ potom *do mixéru vletěla aji* (smích všech) a *do mixéru vletěla utěrka* a já jsem začala na marušku řvát ať to vypne protože z té utěrky začalo lítat máslo a já jsem to všechno měla na mikině ↓ ▪ potom se nám nakonec ale mafiny povedly a všem chutnaly ↓ ▪ k marušce mám dost dobrý vztach protože spolu máme hodně zážitků ↑ a určitě bych ji nechtěla stratit protože sme dobré kamarádky a máme společné zájmy ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý.

Délka: 01:37 min (01:00 – 01:45 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Maruška (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Marie)

Vrstva slov cizích: mixér (slovo přejaté z anglického jazyka); muffiny (slovo přejaté z anglického jazyka); gymnázium (slovo přejaté z řeckého jazyka)

Slova podle sociálních příznaků: cvičák (slang k označení cvičiště pro výcvik psů)

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (4x)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

Všechno jsme donesli k Marušce a Maruška vytáhla mísu, do které jsme dali velké kusy másla,... (co všechno?)

Žákyně 8. třídy:

já sem si vybrala moji segru kamču ↓ vybrala jsem si proto že ji mám straně ráda máme spolu velké zážitky ↓ ▪ kamča má dvacet let má světle hnědé vlasy ↑ už nebydlí s náma ale bydlí ve frenštátu s kamarádkou ↓ hm kamča ráda tančí a je dobrá v boulingu ↓ ▪ hm ▪ kamča je hodná a její nejoblíbenější zvíře je želva ↓ jednou jak přišla z venku večer tak ona lezla na postel a jak vylezla nahoru tak ona se naklonila přes poschod'ovku a: ona spadla ↑ a to byla taková rana že se otřesl celý barák ↑ a teďkom ona rychle ještě stihla vylézt nahoru ↑ protože věděla že přijdou naši a budou se ptát co nebo proč se stalo ↓ ▪ samozřejmě že přišli ↑ a když přišli tak se ptali co se stalo ↑ a ona jim řekla že uklouzla na žebříku protože kdyby řekla že se že přepadla tak hm by zase dostala poučení ↓ ▪ hm ▪ potom ráno jak sem šla ven tak děda se ptal co to bylo jestli sem slyšela tu velkou lavinu (smích) ↑ a já sem mu řekla že to nebyla lavina ale že to spadla kamča z postele ↓ ▪ mám ještě jednu dobrou historku s ní ↑ hm jak sme byli na boulingu ↑ tak *ona ona* chtěla hodit co největší skóre ↑ a ona se s tou koulí rozběhla ↑ ji podklouzla noha ↑ a ona spadla ↑ na zada ↑ a ona strašně byla červená ↑ všichni sme k ní přiběhli ↑ i kluci od vedlejší drahy ↑ a ptali sme se co s ní je ↑ *ona ale nepo nic neřekla* ↑ pak vstala a začla se strašně smát a pak nám vysvětlila že byla červená kvůli toho že vleže se jí blbě smálo (smích všech) ↓ ▪ ke kamči mám hodně velký vztah protože to je moje segra ↑ mám ji více ráda než tu druhou segru ↑ hm znamená pro mě hodně protože už s náma nebydlí ↑ a vždycky sem si přála aby už konečně odešla z baráku abych měla svůj vlastní pokoj ale teďkom toho lituju ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: povedený.

Délka: 01:58 min (01:45 – 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Kamča (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Kamila); barák (slovo hanlivé ke slovu dům)

Slova podle sociálních příznaků: segra (slang ke slovu sestra)

Vrstva slov cizích: skóre (slovo přejaté z angličtiny), bowling

3. Ostatní sledované jevy

Hezitační zvuky (Neverbální hlasové projevy): hm (6x)

Nevhodná elipsa (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba)

... její nejoblíbenější zvíře je želva. Jednou jak přišla z venku večer, tak ona lezla na postel a jak vylezla nahoru, tak ona se naklonila přes poschod'ovku a ona spadla. (Želva nebo sestra?)

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

Potom ráno, jak sem šla ven,... (když)

Jak jsme byli na bowlingu,... (když)

Žákyně 8 .třídy:

já jsem si vybrala osobu ke které mám vztah terku protože je to moje nejlepší kamarádka a částečně aji rodina ↑ ▪ poznali jsme se na oslavách u naší tety a strýce ↑ jak nám bylo tak asi dva roky ↑ ▪ terka je štíhla vysoká má hnědé vlasy hnědé oči ↑ nosí korzet ↑ je jí čtrnáct let ↓ ▪ je chytrá ↑ ▪ hezká ↑ ▪ a: ukecana ↑ má zájem hodně o kluky ↑ ▪ a hraje na klavír ↑ ▪ a: ▪ nejrači otravuje všechny ostatní ↓ ▪ příběh sem si vybrala jak sem u terky spala ↑ a: měla sem u ní večeři a ta večeře obsahovala picu z listového těsta a tuňákem ↑ vaječninu s houbami ↑ a banánový koktejl s chlebem ohřátý v mikrovlnce ↑ ▪ a jak sme byli nasycené tak sme si šli lehnout *do*: ▪ *do* jejího pokoje a já sem byla unavená tak sem terku požádala aby mi přečetla pohádku ↑ tak (se smíchem) vzala tu nejlepší knížku a místo hlavní postavy dala svého kamaráda který mi není sympatický ↑ ▪ jak tak četla tak se mi začlo dělat špatně ↑ a tak sem ji upozornila že je mi špatně a ona mi nechtěla věřit tak pokračovala dál ↑ a po chvíli sem jí řekla že si nedělám srandu že je to pravda ↑ tak říkala ať to aspoň nehodím na koberec ↑ (se smíchem) chvílku bylo klid v mém břiše a potom to přišlo tak sem se rychle zvedla utíkala do koupelny terka semnou a tam sem to hodila ↓ a měla sem jediné štěstí že v koupelně *bylo kachličkova jakože byly kachličky* a i když sem trošku pošpinila jejich koberec malinky který byl pod umyvadlem ↓ ▪ *terku k terci* mám velký vztah *protože: je to ▪ protože bez ní* nemůžu žít a: ▪ život bez ní si neumím představit protože život bez ní je jako pomeranč bez slupky ↓

1. Celkové hodnocení

Osnova: zřetelná

Úvod: krátký,

Jádro: cíl splněn,

Závěr: zdařilý, obsahuje přirovnání.

Délka: 02:16 min (více než 02:00 min)

2. Vrstvy ve slovní zásobě

Vrstva slov expresivních: Terka (slovo domácké (hypokoristikum) ke křestnímu jménu Tereza)

Vrstva slov cizích: pizza (slovo přejaté z italského jazyka)

Slova s územními rozdíly: aji (slovo nářeční – východomoravská nářečí, Bartoš¹³⁰: ve smyslu „i“)

3. Ostatní sledované jevy

Neobratné spojování vět (Chyby stylové – Stylizační – Jasná a logická větná stavba):

Poznaly jsme se na oslavách u naší tety a strýce, *jak* nám bylo tak asi dva roky. (když)

... *a jak* jsme byly nasycené,... (když)

Chybné tvary sloves:

... nám *bylo* tak asi dva roky. (byly)

... s chlebem *ohřátý* v mikrovlnce. (ohřátým)

Chvilku *bylo* klid v mém břiše,... (byl)

¹³⁰ Bartoš: Dialektický slovník moravský, 1906

Příloha 2: Vědecká přísloví

Kdo odolává pokušení nepodlehout touze nechat dřímat vlastní energii, bývá obklopen chlorofylem. **Komu se nelení, tomu se zelení.**

Ztráta prostorového vnímání není na závadu suverenitě nad osobami touto ztrátou ještě více postiženými. **Jednooký je mezi slepými králem.**

Číslo, jímž můžeš vyjádřit svou lingvistickou potenci, se rovná číslu, jímž znásobuješ své vlastní ego. **Kolik řečí umíš, tolikrát jsi člověkem.**

Na místě, nacházejícím se v bezprostřední blízkosti zařízení sloužícího k instalaci světelného zdroje, dopadá minimální počet paprsků ze zdroje se šířících. **Pod svícnem bývá tma.**

Vodomilní obratlovci nepatrných rozměrů nejsou ničím jiným, než vodomilnými obratlovci. **Malé ryby - taky ryby.**

Pohybuje-li se hladina rtuti v měrné kapiláře směrem ke středu Země v měsíci našeho osvobození sovětskou armádou, lze očekávat, že nás restaurační podnik přesídlí do stodoly. **Studený máj - v stodole ráj.**

Při nadměrném zvyšování pohybu dolních končetin ve značném časovém rozpětí za účelem dosažení naplnění sloučeninou vodíku a kyslíku křivule s držadlem dojde jednoho dne k uvolnění molekul spojujících tuto křivuli s oním držadlem, čímž se jmenovaný předmět rozdělí na dva segmenty. **Tak dlouho se chodí se džbánem pro vodu, až se ucho utrhne.**

Při poklesu produktivity práce na nulu projeví se totální nedostatek kruhového pečiva, působícího obezitu obyvatelstva. **Bez práce nejsou koláče.**

Náraz akustických vln, šířících se ze zdroje v lidském hrdle, se odrazí od bariéry kompaktní hmoty a síla i kvalita zpětné vlny je adekvátní původnímu impulsu. **Jak se do lesa volá, tak se z lesa ozývá.**

Kategorický imperativ nedovoluje libovolnému subjektu likvidovat zdroj infrazářením, který svým bohaviouristickým systémem neatakuje též subjekt, neboť jeho radiace se chová inertně k tělesné integritě dotyčného subjektu. **Nehas, co tě nepálí.**

Inhabitanti Kolumbaria, preparování pomocí infračervených paprsků do stavu akceptabilního pro lidský metabolismus nevládnou automatickou mobilitou pro perorální požití. **Pečení holubi nelítají do huby.**

Gravitačně udržovaná seskupení telurických plynů jeví se spirituální stránkou nejvyššího bodu přičitatelnosti v souboru primitivně mytologických představ. **Vzduch - boží duch.**

Druhá mocnina tří profesí se jeví prvním dvojčíslím dekadické soustavy pauperizace. **Devatero řemesel - desátá bída.**

Pracovní morálku zemědělce, který dne 12. března neobrací soustavně, plánovitě a cílevědomě ornici a nedodrží pranosticky stanovenou agrotechnickou lhůtu, pokládáme za tak hrubě nevyhovující a poškozující zájem společnosti, že onoho zemědělce srovnáváme s masožravými savci. **Na sv. Řehoře šelma sedlák, který neoře.**

Prostorová diskontinuita hmotného tělesa neovlivní časovou kontinuitu procesu nanášení laku

na jeho povrch.

Díra nedíra - furt se natírá.

Spektrální odrazivost všech domestikovaných savců čeledi Felis limituje s klesajícím osvitem k nule.

Potmě každá kočka černá.

Entropie průchodu lichokopytníka se zádovými zásobníky tuku vodícím otvorem kovového hrotu je obecně vyšší, než entropie přechodu jedince druhu Homo sapiens, vyznačujícího se statisticky významně vyšší životní úrovní ve srovnání s průměrem množiny jedinců, sdílejících s ním stejný časoprostor, z tohoto časoprostoru do jiného, charakterizovaného suverenitou hypotetické bytosti, částečně definované tzv. náboženstvím.

Spíše projde velbloud uchem jehly, nežli bohatec vejde do království nebeského.

Dne 2. února vydává drobný opeřelec své typické akustické signály bez ohledu na s tím spojené nebezpečí letálního poklesu tělesné teploty.

Na Hromnice musí skřivánek vrznout, i kdyby měl zmrznout.

Blokování svislého informačního kanálu nelze kompenzovat finanční transakcí typu emptio venditio ve výdejně léků.

Komu není z hůry dáno, v apatyce nekoupí.

Počínaje překročením 48. hodiny po zahájení pobytu mimo obvyklý okruh svého životního prostředí generují jak vodomilní obratlovci, tak jedinci druhu Homo sapiens těkavé organické látky, jež jsou čichovým ústrojím specificky detekovány a centrální nervovou soustavou hrubě nepříznivě hodnoceny.

Ryba i host třetí den smrdí.

Prognózu optimálního okamžiku pro své akce proved' podle modelového vztahu domestikovaného vodního opeřence k plodenství kulturních trav.

Dočkej času jako husa klasu.

Striktní dodržování zásad občanského soužití vede k maximální délce pěšího transferu jednotlivce, který se tak chová.

S poctivostí nejdál dojdeš.

Občan záměrně poskytující klamné informace současně neoprávněně, což je axioma, převádí do svého vlastnictví majetek spoluobčanů, popřípadě společnosti.

Kdo lže, ten krađe.

Přenos informace od jedince s kalorickým deficitem k jedinci s kalorickou potřebou již saturovanou je blokován.

Sytý hladovému nevěří.

Při zjištění záměrného transportu části horniny od občana A k občanu B je posledně jmenovaný povinen uskutečnit zpětný přesun po stejné dráze, tedy v opačném směru, k prvně jmenovanému, avšak s použitím žitného pečiva.

Kdo po tobě kamenem, ty po něm chlebem.

Podmínkou koexistence jedince druhu Homo sapiens a společenství druhu Canis lupus je sjednocení akustické signální soustavy.

Kdo chce s vlky žít, musí s nimi výtí.

U závodu na zpracování obilí, řízených mytologickými bytostmi je poměrně nízká produktivita práce vyvážena naprostou spolehlivostí.

Boží mlýny melou pomalu, ale jistě.

Kinetická energie eroticky motivovaného bilaterálního, zpravidla heterosexuálního vztahu může být použita k transferu vysokých geologických útvarů. **Láska hory přenáší.**

Soustavnou výchovu mladého občana k obraně vlasti nelze srovnávat s občankou, zakládající výdělečný vztah na své laktanční schopnosti. **Vojna není kojná.**

Schopnost operativně řešit životní situace k vlastnímu prospěchu na základě vyššího stupně intelektu hominis sapiensis se nerovná drahám libovolného tvaru, vedeným jakýmkoli bodem prostoru. **Chytrost nejsou žádné čáry.**

Odolnost rostliny, opatřené zahavými chloupky, vůči poklesu teploty pod 273,14 Kelvinů je dokonalá. **Mráz kopřivu nespálí.**

Částečná imobilita muskulatury, prýstící z pasivity příslušného cerebroorálního centra vede k souhrnu nepříznivých okolností pro jedince přímo fatálních a zbavených veškerých chloupků a jiného porostu. **Líná huba - holé neštěstí.**

Verbální komunikace, vedena s temně přitlumeným zabarvením a snížením decibelů na minimum slyšitelnosti, je v přímé korelaci s jednoduchým vyoráváním brambor. **Co je šeptem, to je s čertem.**